

MLADIKA

LETNIK ENAJSTI-LETO 1930

8

Kamnarjev Jurij.

Spisal France Seljak.

17. Mati in sin.

Doma. Jurij je sédel za mizo, roke je položil podolgem predse, glavo je sklonil, kakor bi počival. Mati je hodila po kuhinji z rahlimi stopinjami, kakor bi imela bolnika v hiši. Pripravljala je večerjo in zdaj zdaj pogledovala na sina. Zadnje mesece so se bile zarezale drobne gube v njen obraz; lasje, ki so prej le tu pa tam kazali srebrno nit, so ji močno osiveli. V srcu je nosila tiho bolečino, ki je ni razodela. Jurij jo je včasih slutil v njenih očeh, a se je izognil vsakega vprašanja in besede. Tudi ona ni rada govorila o tem. Nabiralo se je v njej, vedela je, da bo morala nekega dne odpreti usta in razgaliti srce.

Sin se je vrnil iz Gradeža strt domov. Ne le telesno, tudi duševno. Srce jo je bolelo, ko ga je videla takega pred seboj. Slutila je, da se ta večer ne bo mogla zdrževati.

»Kako je bilo?« ga je vprašala plaho.

Kako je bilo? Pogledal jo je, kakor da se čudi, da njega vprašuje. Gradež mu je bil zoprni kakor človek, ki je vsiljivo gosposki, a pod obleko bednejši ko berač. Tuje hiše, tuji ljudje. Grobar je rožljaj s ključi in ju meril ko potepuha, kakor da je mrtvec zaklad, ki ga nameravata ukrasti. Med ropotijo v mrtvašnici je ležalo truplo. Jurij ga je s tresočo se roko odgrnil in se bolešno zavzel, kakor da ni pričakoval, da bo uzrl Lovrenca. Bil je spremenjen, s potezami trpljenja na zabuhlem obrazu. Obleka je bila še mokra, zablatena od peska, morska trava se je je držala. Eno lice je bilo načeto. Ta obraz je tisti, ki ga je prvega zagledal, ko se je po petih letih vračal z vojne domov. Tone je zagrebel obličje v roke. Izkopala sta mu grob, bila sta mu sama pogrebca. V krčmi sta iz bridkosti očitala ljudem, da so ga pustili ležati ko živino in mu niso pripravili pogreba. »Saj ni bil eden izmed naših.« Bil je človek, človek! Tega oni niso razumeli.

»Kaj boš zdaj počel?« je vprašala mati po večerji. Jurij je gledal v steno in drobil kruh med

prsti. Pogledal jo je znova, kakor da se je njegov pogled vrnil iz daljave in se čudi, da ga kdo vprašuje.

»Ne vem.«

Mati je pomolčala, še se je borila v sebi. Da zakrije tresljaje roke, se je igrala s prtičem.

»Ali se boš vse življenje tako lovil za delom? Treba je, da se ozreš po nečem stalnem. Postaral se boš in...«

Zaprlo ji je besedo. Gledala ga je globoko vprašujoče, tožeče, obenem ga je pogled prosil, naj ne zameri. Jurij se je dvignil in šel po kuhinji. Vsak korak, slednjo kretnjo je spremljala z očmi. Ustavil se je ob omari, gledal razglednice, ki so bile zataknjene za šipo. Kakor da je na njih bral odgovor, je dejal:

»Just Culot me vzame v delo, če hočem.«

»Že se ti je ponujalo delo, ti ga nisi sprejel.«

Torej je mati vedela? On ji tega ni bil povedal. Vse dni je nosila očitek v sebi, zdajci se je grenek izlil iz nje. To ga je zadelo, odgovoril je nestrpno.

»Vem, zakaj nisem sprejel službe.«

Mati se ni preplašila. Vrgla je prtič iz rok, gledala naravnost v sina, ustnice so ji trepetale.

»Tudi vpisal si se med tiste... med...«

Ni izgovorila do konca. Tudi to je vedela. Spomnil se je na očeta, na predvojne boje, ki so včasih za smešne malenkosti pretresali vas.

»Tudi oče je bil vpisan... Mati, pustite rajši to! Vi tega ne razumete.«

»Vem, da ne razumem. Saj prav radi tega... Čakaj, da izgovorim do konca,« je za hip umolknila. »To sem ti hotela že davnej reči: nisi tak, kot sem te pričakovala. Hotela sem, da bi bilo vsaj malo tako, kot je bilo nekoč. Da bi dobil stalno delo, pripeljal nevesto v hišo in bi jaz zibala tvoje otroke, preden brez skrbi umrem. Tako pa nič tega, ti se ne moreš za nič odločiti; ne vem, kod hodijo tvoje poti in kakšne so tvoje misli. Čakala sem in upala, zdaj ne morem več...«

Solze, ki jih je zadrževala, so ji umorile glas. Znova je vzela prtič v roke in stiskala ustnice.

»Govorite do konca!«

»Še bi bilo,« je dejala, »a ne bom več govorila.«

Mati je gledala v mizo, z rokama je pukala tenko tkanino. Sin je strmел v materine osivele lase, v drobne gube njenega obraza, kakor da jih je komaj v tistem hipu opazil. Zdelo se mu je, da je v tem trenutku v materi poosebljeno vse, kar ga je mučilo ta leta, da je v potezih njenega obraza narisane vse svetle in da je slednji njen las po ena njegova grenka misel pri delu in v nočeh. Odprl je usta, izlil se je potok besed, grozil, da bo poplavljal vse, mater, njega, temno noč, ki je ležala okrog hiše.

»Mati!« je zaječal. Nato: »Tudi jaz sem hotel, da bi bilo vsaj malo tako kot je bilo. Imel sem delo, dekle, očeta in Vas, mati. Solnce se nam je smejalo, ptice so nam pele. Nenadoma je prišlo in se zlomilo na nas. Še takrat, ko sem vsako noč čakal, da me naslednjega dne odpeljejo na morišče, sem mislil na to, da bom doma dobil vse tako, kot sem pustil. Vojska se mi je zdela le neizmerno dolga, a neizmerno strašna nedelja. Še ko sem se vračal, sem mislil, da sem izgubil samo očeta... Ostali ste samo Vi, mati. Vse se je spremenilo. Čas petih let — za stoletje... Vem, da sem tudi jaz drugačen kot sem bil; vse bi hotel, ničesar ne morem. Saj nisem samo jaz tak... Če bi dedov oče Jure vstal, ne godilo bi se mu drugače. Hotel bi, vse bi hotel, delati, živeti, a kaj, ko je srcu in duši vse tako tuje! Hotel sem iti na morje...« Spomnil se je zadnjih dni, ni govoril do konca. Stisnil je pesti in jih držal ob telesu.

Mati ga je ves čas poslušala s pogledom, uprtim v mizo. Dvignila je oči in ga pogledala sočutno, globoko, žalostno. Nekaj je razumela, vsega ni mogla doumeti. Toda razumela je, da je izhajalo vse iz Jurijeve notranjosti, iz trpljenja, za katerega ona ni vedela. Zasmilil se ji je. Hotela mu je nekaj reči, ni mogla. Pričele so se ji tresti ustnice, brada, obraz, telo. Zajokala je iz vsega srca, kakor da joče dolgo zadrževane solze, objokuje sebe, sina, vse, vse... Položila je glavo na roke. Hotela je jokati tiho, a se je nenadoma izvil glasen plač iz nje, kakor da se je z bolečino odprla globoka rana.

Jurij je stal onemel. Materin jok mu je drhtel po vsem telesu, stopile so mu solze v oči, imel je občutek, da se nekaj grozečega podira nad njim.

»Mati, ne jokajte!«

Ni mogla ustaviti joka. Zahlipala je, pridržala sapo, a nato zajokala še huje.

Jurij je stopil po kuhinji in stisnil pesti.

»Ne jokajte! Tega ne prenesem.«

»Saj... ne morem... nehati... Meni je tako hudo...«

Povesil je glavo, v hipu si je očital, da ni storil, kar bi bil moral storiti, da olajša njeno

dušo. Znižal je glas, pristopil, njegova roka je gladila sive lase.

»Mati, ne jokajte! Storil bom vse... Jutri nastopim delo. Oženim se, mati...«

»Saj ni... samo to... Tako mnogo se je nabralo v meni... Ne morem nehati...«

Juriju so se zrosile oči in po licih so mu zdrknile solze. Občutil je, kako so ti hipi važni mejniki njegovega življenja.

18. Kamnarjev sin.

Jurij je šel skozi delavnice. Ali bi si bil rad predložil v duhu očeta, ki je stal nekdanj sključen nad kosom marmorja in ga klesal, da so odletali sivi drobci in se je sesedal prah na njegove brke in brado? Ob sliki, ki se mu je nudila, ga ni mogel priklicati v spomin. Prejšnje lepo delo, ko je slednji delavec vklesal s trdimi rokami v marmor tudi kos svoje duše, je izginilo. Pesem dela je spremenila svoj ritem. Motorji so šumeli, električna moč se je pretakala skozi črne žice v stroje, ki so ropotaje glušili glasove ljudi in življenje zunaj. Dvodelna krožna žaga, z vdelanimi demanti na konicah zob, je divje besnela skozi marmor in ga rezala na dveh mestih gladko ko les. Vse je hreščalo, šumelo, sikalo, napolnjevalo ušesa, treslo do mozga. Od kamna se je sipal prah, se mešal z vodo, ki je v tankem curku tekla na zarezi, in se spreminjal v sivo blato. Občutek, da se tu nekaj vrši z neznansko silo in naglico, je bil tako močan, da so se mišice skrčile same od sebe, zatrepetali živci. Človek je nehote postal s strojem eno, njegov brat; gospodarja in sužnja oba. Jurij se je spomnil na sliko pred leti: z zanimanjem je gledal moža, ki sta od jutra do večera, kot da niha počasna ura, žagala kamen... Krožna žaga se je krohotala. Toliko rok manj, toliko ust manj, stroj je drhtel ko srca vseh ljudi, ki jih je nadomestoval. Zastaven delavec je gledal na brzeče zobe, ki so se zdeli v krogu razpeti, moteni sij, prodirajoč v kamen. Z eno roko je ukazoval stroju, z drugo si je vihal brke. Njegovega glasu ni bilo mogoče razločiti, gospodar se mu je nagnil na uho.

»Reže? Reže? Koliko časa?«

»Pol ure,« je bil kričeči odgovor na uho.

Just Culot je stal mogočen sredi prostora, se zameknil v stroj, ki je hreščeče vrtal plošče ko s svedrom, gledal je na kos marmorja, velikega ko peč, skozi katerega je v počasnem ritmu teklo šest dolgih žag in ga rezalo v sedem enakih plošč. Nasmeh zadovoljstva in vere v uspeh mu je spreletel obraz.

»Vidiš!« je udaril Jurija po ramenu. »Primerjaj: pred tridesetimi leti in zdaj! Kako smo takrat delali! Mnogo slabega je prinesel novi čas,

Jožef Israëls: Po nevihti. (Amsterdam, Mestni muzej.)

dosti dobrega tudi. Kmalu človeku ne bo treba delati, stal bo in gledal.«

Smejal se je, poln ponosa, tulil v šumenje strojev in znova udaril Jurija po ramenu. Bil je mladeniški, skoraj preroben. Juriju so ropotali stroji v živcih, gledal je starca in mislil: že stoji z obema nogama trdno v novi dobi. Kakšnega testa človek je, da se nikoli ne zamaje? In mu je bilo skoraj toplo ob njem.

»Če bodo vse delali stroji, kaj pa človek?«

»Človek bo ukazoval, jedel in pil.«

Just se je krohotal.

»In mislil,« je popravil Jurij. Zdajci je starca razumel, v tistem hipu se mu je znova oddaljil. Tega človeka ne muči duh nove dobe, smoter mu je vedno isti, le sredstva se izpreminjajo. Ne razmišlja, grabi in dela.

»Prav,« ga je udaril znova po ramenu. »In misliti...« Pristavil je resno: »Preveč ni dobro misliti. Za človeka naj mislijo drugi.«

»Kdo? Stroji?«

»Ne stroji! Drugi ljudje.« Zasmejal se je široko. »Prav, tudi misliti je treba. Enkrat je treba dobro premisliti, nato je za vse življenje zadosti.«

Veliki, jekleni obličji, ki so dolbli ovalne vzbokline in udrtime, so hreščali kot bi lomili kosti. Kolesca, obložena z gladilnim kamenjem, so se vrtela po obdelanem marmorju in ga gladila ko zrcalo. Izpod stropa so s traverz visele ogromne verige s škripci, ki so hrešče dvigale velike kose marmorja, da se je vdajalo jeklo... Le v enem prostoru se je vršilo delo na isti način ko nekdanj. Tam so obdelavali delavci kamenje na debelo, izravnavali vzbokline, ga oddajali v drugi prostor. V nizkih delavnicah so bile napeljane temne cevi. Zračni pritisk. Železo je tičalo v delavčevih rokah in neizmerno drobno drhtelo. To drhtenje je prihajalo v roke, v vse telo, celò v srce in v dušo. Delavec je bil upognjen, pritisnil je železo h kamnu, zadrhtel je tudi ta, zastokal kakor da je živ in da pri tem trpi neznane muke. Koščki marmorja so leteli od njega, sivi prah se je dvigal in legal na ramena, na obraz, na lase. Med škrtanjem

se je kamen izpreminjal v nove oblike, predpisane, s številkami zaznamovane. Ves prostor, v katerem so stali delavci sključeni drug poleg drugega, je navdajalo eno samo drhtenje, mrzličen šum je brnel skozi ušesa in prebujal živce, ki so bili napeti ko struna. Zdelo se je, da je zbesnel zrak v tem prostoru in da slednji atom brni, išče izhoda, a ga ne more najti.

Jurij si je mislil očeta v tem strašnem, enakomernem in drobnem drhtenju. Ni bilo treba vihteti macol, roka je pritiskala jekleno konico ob kamen, oči so se napenjale in pazile, da so rasle in nastajale oblike, ki so bile narisane na papirju, delci veličastne stavbe. Ali bi se privadil temu? Pogledal je gospodarja, ki je v zadovoljstvu gledal vse, kakor da ne šumi železo v drobnih tresljajih in ne škrtta kamen, ampak je to njegova divja volja, ki ji je vdehnil življenje. Vsak demant na cirkularni žagi — ena izmed njegovih misli, slednji obrat — ena izmed njegovih želj. Vse te roke, sključeni hrbti — on. Če hoče, vse ustavi; njegova beseda vse požene v tek. Jurij ga je opazoval, slutil njegove misli. Dasi se mu je zdelo lepo, ko je videl, s kako mrzlično silo gre delo in kako raste stavba, ki se je porodila v glavi egipčanskega inženjerja, kako se oblikuje z njegovo pomočjo in s pomočjo teh ljudi, je vendar občutil do tega dela globok odpor, ki ga ni mogel premagati. Kakor da čepi v bojni črti, a nad njim divja bobneči ogenj. Brez konca. To je tisto strašno: brez konca. Nervozno tresljanje, zaglušeni šum od ure do ure, iz dneva v dan. Tovariš v vojni se je bil nagnil do njega in dejal grenko šaljivo: »Lepo nam godejo!« Gospodar se je nagnil do njega: »Kot bi ulival, gre delo od rok.«

»Ne bi menjal s prejšnjim načinom,« je menil Jurij mračno.

Starec se je globoko začudil. »Hitreje gre, delavec manj trpi.«

»Manj trpi?« Jurij je mečkal v rokah načrte. »Menim, da je bil prej delavec bolj zadovoljen.«

Star delavec, ki ga je gospodar izbral z očmi in poklical, se je ozrl, ustavil drhtenje jekla in ga odložil. Približal se je, iz navade obrisal roke v hlače in gledal s sivimi očmi izpod prašnih obrvi.

»Kako ugaja to delo? Bolj nego prej, ko ste tolkli z roko. Tako rekoč igrača...«

Delavec je bil v zadregi. Zvito se je nasmehnil. »Manj se trpi, to je res. A je tako: če bi bil tako delal vse življenje, bi se bil hitreje postaral.«

»Hitreje postaral?« Just je pomislil. Ne bi vzdržal pol ure v tem šumu in drhtenju, ki prehaja v živce. V duši je dal delavcu prav. Ta se je vrnil, zgrabil za delo; zatrepetala mu je stara,

žilasta roka, treslo se mu je vse telo. Še gubice na obrazu so mu drhte.

»Če bi ne delali na ta način, bi ne zmagali tekmecev. Vsi bi bili na cesti,« je dejal Culot. »Tudi jaz.«

* * *

Prvi pogled v delavnice je bil Jurija prevzel. Rajši je delal ob javah, na solncu, v burji, v prirodi, kjer ni bilo tistega nervoznega, do mozga segajočega trepetanja. Tu se delo v bistvu ni spremenilo. Še so lomili kamen ko nekdanj. Macole so tolkle na špontarje, kot bi v neenakomernem taktu bilo stotine src. V opoldanskem počitku so nekateri delavci z žerjavi dvigali kamenje iz globin. Ko peč veliki kosi so stali na valjarjih in lezli pod žico, ki jih je rezala počasi, vztrajno, s pomočjo drobnega peska, ki ga je donášala voda v ozko razpoko, od jutra do večera. Delo je bilo težko. Na solncu, na mrazu, ob nakladanju marmorja, ob vihtenju macol. Jurij je prve dni vsak večer od trudnosti legel ko ubit in spal do jutra. Postal je zdrav, zagorel v obraz, močan. Mati ga je gledala zadovoljna, srečna. To je z radostjo polnilo tudi njegovo dušo. Bilo mu je, kakor da je žarek prejšnjega življenja znova posijal v hišo.

Le v trenutku, ko je prišel prvič na delo, ga je bilo grenko zadelo. Pred njim je stal Hvalica, slok, z rokami v žepih. Culot ju je ošinil z očmi: »Ali se poznata?« Hvalica je imel rdečico v licih, smeh mu je igral na obrazu. Oči so gledale prodirno, nekaj pritajenega je tičalo za punčicami. Podala sta si roke, prsti so se lepko sprijeli. Jurij je imel občutek, da tudi Hvalica ni vesel srečanja.

»Hvalica — nadzornik v javi?« Just ga je tovariško objel čez pas, ga vodil ob breznu, mu govoril, razlagal, ukazoval. Jurij je strmel za njima. Najrajši bi bil na mestu odšel, se ne vrnil več, tako mu je bilo pri srcu. Odkar sta se bila s Hvalico srečala na strehi, ga je videl samo enkrat: na večer predavanja, ko je moral zapustiti dvorišče. Ali je bil v resnici izgubil vse premoženje, da je sprejel to službo? Morda se pretvarja radi oškodovancev, ki ga zalezujejo ko psi... Podala sta si bila roke. »Vse je poravnano.« Pomislil je na Danico. Zdaj je bila njegova. Ob misli, da je ta človek kdaj govoril z njo, ga je zapeklo. Kako, da se je tako prepletlo njuno življenje med seboj?

Marko, ki je v dnu jave zabijal svedre v trdo skalo, se je približal. Velike oči so zrle pomenljivo, obrvi so bile naježene. Pokazal je s palcem na Hvalico.

»Ali si ga videl?«

»Vem,« je odgovoril Jurij.

Domicijan Serajnik: Študentovska ulica.

Markove oči so gledale v sloki hrbet Hvalice, ki je stal na solncu. »V pravo bližino mi je prišel. Kot mlinec ga bom zmečkal.« Žareči, demonski pogled je Jurija stresel do mozga.

Debela veriga se je ropotaje odvijala z vretena, tekla čez žerjav in se pogrezala v globino. Ostri udarci macole so zveneli na špontarje, ki so tičali v izklesanih špranjah skrinji sličnega kosa marmorja. Kamen je nenadoma vztrepetal, se zgenil, pred delavcem sta ležala dva enaka kosa, udarci so utihnili... Jurij se je bil zazrl v Markova široka pleča; ta je šel mimo Hvalice, ne da bi se ozrl vanj, in izginil v javo. Jurij se je upognil. »Vse je poravnano.« Zgrabil je za delo, imel je občutek, da znova polje kri njegovega očeta v njem. Kamnarjev sin. Tam za bregom je morje s svojo pesmijo in sanjami, z viharji in smrtjo. Ono je preteklost... Zveneča pesem marmorja — sedanost in bodočnost. Dvignil je macolo. Drhtel je kamen, drhte so roke, drhtela je duša...

19. Zagrenjene ure.

Nastala je zima. Burja je s pretresljivimi glasovi zavijala okrog voglov. Prah se je dvigal v oblakih, se mešal z listjem, plesal v vrtincih. Čez nebo so bežali oblaki, se trgali in znova tvorili

velike, pošastne skupine. Brzovjavne žice so brnele, v drevju je divje šumelo. Morje ob bregu se je komaj zibalo, kakor da pokojno diha, na gladini se je pršilo v meglico drobnih kapljic, valovilo do obzorja. V jave so priletele pred mrazom ptice, se obesile na stene. »Kavadorji so v jamah, še bo mraza,« so dejali delavci. Marmor je bil pokrit s trdimi odejami, spletenimi iz ločja, da bi ne razpokal. Delavci so morali zapustiti za nekaj dni delo. Sedeli so doma, posedali po krčmah in govorili.

Jurij se je bil tiste dni napil do nezvesti. Ne radi brezdelja, hotel je pozabiti, preboleti nekaj težkega. Rudi se mu je čudil, hkrati se mu je smilil. »Kaj ti je, Jurij?« Ta pa je zamahnil z roko: »Pusti me!« Rudi je ostal v njegovi bližini, a ni mogel ubraniti, da ni praznil kozarec za kozarcem. Vedel se je ko blazen, hotel se je uničiti v enem dnevu.

In ni odnehal do mraka.

Zvečer Jurij ni šel domov. Bal se je matere, njenih oči. Ta ga še nikoli ni videla pijanega. Iz njegove duše je silila bridkost, morda bi jo v pijanosti še žalil. Spomnil se je, kako so se ji bile nekoč molčče udrle solze čez lica, ko je bil prišel oče vinjen domov...

Ni se spominjal, kje je bil prebil tisto noč. Prebudil se je kakor iz težkega sna, zdelo se mu je, da vidi pred seboj Danico. »Proč od mene!« Gledala ga je z žalostnimi, vprašujočimi očmi. Nato je v hipu izginila. Ali je bil le privid? Solnce je stalo že visoko, burja ni več zavijala s takim silo. Zvonovi so peli. Bila je nedelja... Znova je videl Danico, bilo je vse nejasno okrog nje — tisto nejasno ga je bolelo. Pred njim je stal do polovice izpit kozarec, za kozarcem je stal ob mizi Rudi in se vrtel. »Zakaj se tako vrtil?« Rudi se je zasmel; nato: »Pojdiva k Čičigoju! Nino pojde k vojakom; dal bo za pijačo.« Jurij je hotel ugovarjati, jezik ga ni ubogal.

Krenila sta s ceste na stezo, med skale in grmovje. »Da te ne vidijo ljudje tako pijanega. Hodi ravno!« A on: »Saj hodim ko po vrvi...« Kamor je stopil, je videl pred seboj mizo, na mizi kozarec, v kozarcu je vrelo v pisanih penah vino, iz pen se je prikazala Danica. »Danica, poglej me v oči! Govori resnico!« Jurij je zaškril z zobmi, nekdo ga je zgrabil za roko: »Ti, kaj govoriš?« Ta se je razburil: »Ali še misli ne smem? Ne boš me vodil ko otroka!« Pred oči so se mu napredle pisane niti, se spremenile v kače, ki so se pogrezale v temo in se zdaj pa zdaj znova prikazovale iz nje. Veter je zavel; Jurija je stresnilo. Pijanost ga je nekoliko popustila. Postal je molčeč, v mislih je z muko lovil zavest, posamezne predstave so švigale mimo njega, se prevračale, izginjale in se znova prikazovale...

Materi je bil obljubil, da se poroči. »Danica ali katera druga?« Predstave vseh deklet so bile zatonile pred njo, ki se je dvigala do neba. Misli je nanjo z ljubeznijo kljub temu, da se je iz njenih oči, z njenih ustnic in iz njenega glasu prikazalo včasih nekaj grenkega, težkega. Imel je občutek, da sta opljuvani njena čast in ime. V takih trenutkih je vsakikrat onemel, oči so mu strmele, stisnilo ga je za srce. Morda je ugenila, kaj se godi v njem, da mu je dejala: »Ne misliti, ne misliti!« Ni mogoče, da bi ne mislil. Če sluti, kaj mu je, čemu tega ne razreši? Zavidal je druge ljudi, ki nimajo tako občutljivega srca. Očital si je predsodke. Včasih je to pomagalo, postal je vesel, jemal življenje tako, kakršno je bilo. »Ne kadim več,« mu je dejala nekoč; »vem, da je tebi tako ljubše.« Objel bi jo bil za te besede. Prišel je ugoden trenutek, da bi se zgovorila do dna. Dolgo je drhtel, čakal, a končno ni mogel reči drugega: »Danica, ali mi imaš kaj povedati?« Ona ga je rahlo udarila, pogledala globoko: »Ti čarovnik! Včeraj sem prejela pismo.« Jurij je še pred minuto mislil, da bi lahko govoril o najbridkejšem ure in ure, zdaj se je razburil: »Kakšno pismo?«

Danica je sklonila glavo kot pod udarcem: »Nekdo, ki je privozil z avtom skozi vas, mi ga je prinesel.« Jurij je stisnil ustnice, drhtel in čakal. Umeknil je roko. Danica ni mogla govoriti, dasi bi bila rada. »Kdo mi ga je poslal?« je spregovorila. »Nekdo... Jutri se odpeljem v Trst. Do večera se vrnem...« Neznano ji je plalo v očeh. Jurija je bridko zadelo. Pred seboj je videl Hvalico. V njegovih ušesih so znova zvenele besede: »Mnogo sem doživela...« Priznala je, da je pismo, ki ga je prejela, v zvezi z njeno potjo v Trst. »Saj ni nič hudega,« ga je tolažila. V njegovih očeh je zapazila rahel blesk razočaranja in mrznje. »Vse do besedice ti bom povedala, le zdaj ne morem... Moram iti, ne brani mi!« Bilo je prvič, da sta si stala s težkim srcem nasproti. Oči so jima gledale, kakor da strmijo v prepad.

V tisti noči je Jurij po svojem trpljenju spoznal, da Danico ljubi. Zvečer, ko jo je srečal v družbi, ni mogel govoriti z njo, le njene oči so razodevale mnogo mnogo... Tri dni je ni srečal, kakor da se ga izogiblje. Četrtega dne je stopil na Matejevo dvorišče. Matej je stal pred njim širok, zoprn, meril ga je po strani: »Kaj pa bi rad?« Tega človeka nihče ni ljubil, na jezikih vseh je bila le njegova skopost in trdota. Vedel je, da Jurij govori z Danico, fant mu ni bil po volji; ko ga je zagledal na dvorišču, se je zavzel. »Ali je Danica doma?« Matejeve ustnice so se spačile in kakor da je težko čakal trenutka, ko vrže tega človeka z besedami čez prag, se je to v hipu tudi zgodilo. Na klancu je Jurija dohitela Danica: »Čakala sem te čez dan; zvečer nisem smela iz hiše.« Jurij jo je zrl. Nejevolja, ki ga je bila vsega prevzela, je omahovala. »Obljubila si, da mi poveš.« Danica je segla z roko v lase in se grenko nasmehnila: »Ne tako naglo. Priti mora čas za to.« Pekoče čustvo ga je trapilo huje ko kdaj prej. Ni mu odkrita. Katero tajnost skriva pred njim? Brala je v njegovih očeh in zaječala: »Pride čas, ko bom sama od sebe izpregovorila...« Besedo ji je stisnilo v grlu, utihnila je. Vsa je drhtela. Jurij je spoznal, da trpi tudi ona. Bilo mu je laže.

Dnevi, ki sta jih za tem preživela Jurij in Danica, so bili zanju bridkostni. V Jurijevo dušo je ležala teža Daničine skrivnosti. Danica je to razumela, postala je tudi ona bridkostno zamišljena. Vsakikrat, ko je odprla usta, da bo povedala, ji je zamrla beseda v grlu...

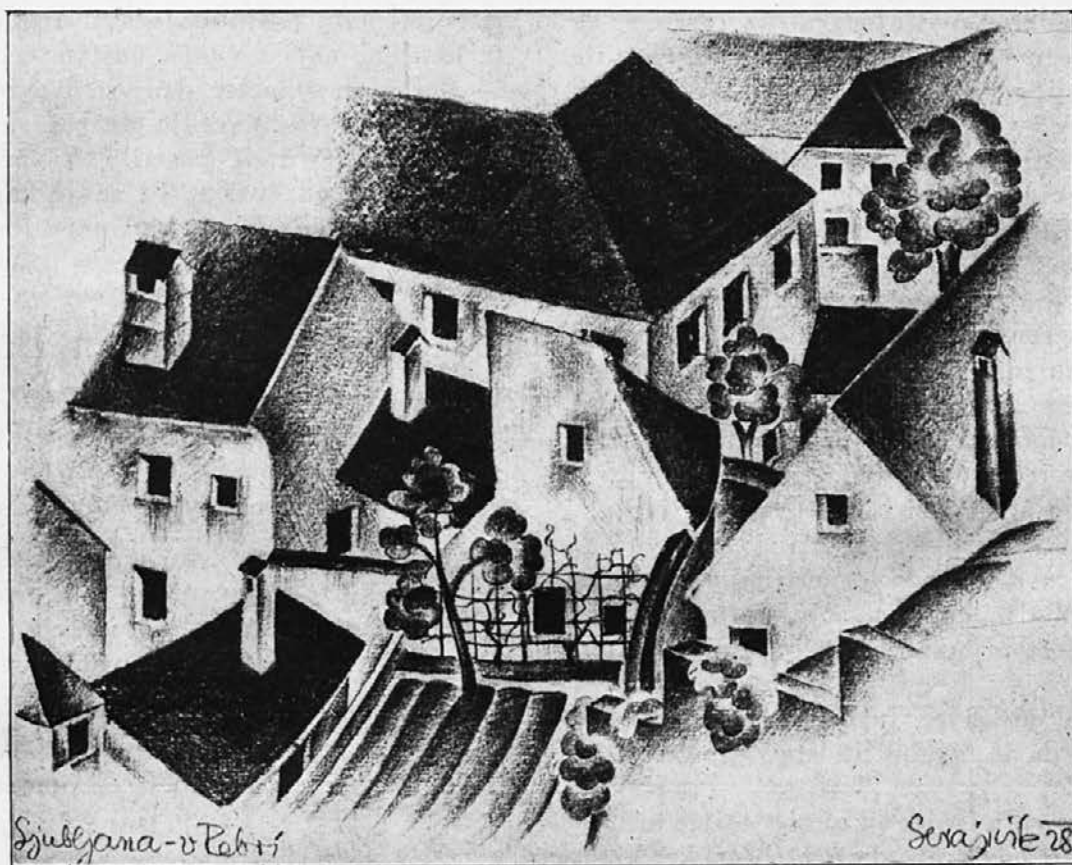
V mrazu sta se bila naveličala skrivnih stez in potikanja po vasi. »Pridi k nam,« ji je dejal Jurij. Mati ju je pogledala z začudenjem in je molčala. Danici se je zateknila beseda, mučna zadrega in žalost sta legli nanjo, ni mogla prestatjati. Zmedla se je, šlo ji je na jok, a se je

bridko zasmejala. Dvignila se je: »Zbogom!« Na stopnicah se je nagnila do Jurija: »K vam ne pridem več...«

Tistega večera je govoril Jurij z materjo odkrito besedo: »Ali je bolje, da hodiva po polju

Hvalice v eno, zrastel v črno goro, ki se je pogrezala nanj.

»Bodi poravnano!« Na strehi sta si bila podala roko. Hvalica se je Jurija v javi izogibal z besedo in s pogledi. Vpil je na druge, njemu ni rekel

Domicijan Serajnik: V Rebri. (Pot na Ljubljanski grad.)

ljudem za v zobe?« Mati pa je imela čuden, potišen glas: »Ne gre za to...« Povedala je zgodbo, ki ji je bila pustila grenko želo v duši. V dneh vojne, ko so ljudje od glada padali po cestah, a je bilo treba živeti, je bila stopila pred Mateja in ga poprosila pomoči. Ta je gledal njene sklenjene roke, poslušal besede, radi katerih bi se bila najrajša udrila v tla, do konca, da ji je slednjič odrek. »Prosila sem Boga, da ga kaznuje zato. Da bi mi bilo vsaj ponižanje prihranjeno!«

»Tega Danica ni kriva!« je jeknil sin.

»Bila je poleg, a ni rekla besede.« Po dolgem molku je pristavila: »Če ti je po srcu, me ne boš vprašal...«

Ta predstava iz spomina ni bila najhujša. Ko je zadnja, najbridkostnejša zalebdela pred njegovimi očmi, je zamahnil z roko, da bi jo odgnal. Oslonil se je na Rudija, da ni padel. Predstava je priplavala znova, divje plesala in se režala. Zagledal je obraz Hvalice; droben, zelen, z globoko vdrtimi očmi. Nato je videl obraz Danice; ta se je smehljal, se nenadoma zresnil, se strnil z obrazom

besede. Le polagoma so se začele upirati njegove oči vanj. Pogledi so rodili redke besede. V teh pogledih in besedah je slutil Jurij nekaj zloveščega, zahrbtnega. Ni se bal skrivnega napada; nekaj drugega je bilo v smehu, ki je Hvalici zdaj zdaj spreletel obraz in ugasnil.

Nekega dne se je bil Hvalica oslonil na steber, ki je podpiral streho barake, gledal v njegovo delo in izmeril kamen, ki ga je rezala žica na dvoje. »Preširoki kosi,« je dejal. Jurij je odgovoril mirno: »Pa krožna žaga? Pred nekaj dnevi sem moral plačati preozek kos.« Tresel se je od razburjenja. Ozrl se je. Hvalica ga je gledal naravnost v zenice. Nato se je rezgetajoče zasmel.

Hvalica ni bil pozabil dogodka na strehi. Nabiral je v sebi strup dan za dnem; izbrusil besede, ki so rezale ko britev. Prva beseda o vojni, nato o dogodku na ravni strehi... Jurij je odgovarjal, kakor da je pripravljen, mirno, naglo, ostro. Nenadoma je zaslišal iz njegovih ust ime Danice. Besed se ni več spominjal, nejasne so mu šumele v glavi. Objela ga je omotica, vročina. Podza-

vestno je čutil, da se bliža nekaj pogubnega. Zdelo se mu je, kakor da drži Hvalica Danico na svojih rokah in ji trga vprvo angelski sijaj, s katerim jo je bil on v svoji ljubezni obdal, nato kos za kosom obleke z njenega telesa, da je stala pred njim opljuvana in gola... Zadnja zbadljiva beseda, kakor milostni udarec umirajočemu. Iz Jurija se je izvil kratek, oster glas, dvignil je roke, kakor da se brani Hvaličevega smeha. Nekaj hipov se je vse v blaznem vrtincu vrtelo pred njim. Danica je plavala na črnem oblaku. Nenadoma je popadel težko macolo in jo dvignil. Hvalica je izginil, macola se je zarila v zemljo.

Jurij ni spal vso noč. Vse je bilo prazno pred njim, kakor je življenje brez ljubezni prazno. Njegova ljubezen je bila na tehtnici, zdaj se je nagnila na eno zdaj na drugo stran. »Mnogo sem doživela.« Pismo. Trst. Nerazodeta skrivnost. Hvalica... Vse se je motalo v klopec, vse mu je težilo dušo. Vse to se je zgodilo, preden je poznala njega, ne sme je obsojati. Če bi bil to drug, tuj človek, vse bi prenesel, vse pozabil... »Ali jo še ljubim?« Ni si znal odgovoriti. »Če je ne ljubim, čemu ta bolečina?« Hotel je stopiti do nje, govoriti z njo; ni mogel. Ona ga je čakala, a on je stopil v krčmo in se napil...

V pijanih mislih je Jurija iz spomina tako zbadlo v srce, da je zgrabil Rudija za roko: »Ona je vlačuga!«

Stopila sta v Čičigojevo krčmo. Marice ni bilo nikjer. Jurij je začel piti, da prežene slike, ki so se mu prikazovale pred očmi. Obrazi in besede so čudno vstajale predenj in se znova potapljale v neznano... Nino je bil razposajen. Mladeniči so se objemali in peli. »Tiše, tiše!« je prosil Čičigoj. »Cesarsko mu zapojmo! Kje imaš njegovo podobno?« Krčmar se je stisnil v kot in gledal prihuljeno: »Nikoli je nisem imel.«

Jurij je opazil še skozi pijanost, da je Rudi neznano razposajen in grenak. »Čičigoj, ali se spominjaš, kaj sem pred leti pel na tem mestu?« Krčmar se je vedel, kakor da se je zaletel v zanko in ne more iz nje. »Vse ti odpustim, če dovoliš, da ti zapojemo pesem, ki si jo izberemo sami...« Krčmar se je vrtel ko kukavica, vsi so se mu smejali. Tedaj ga je zagledal skozi pijanost tudi Jurij, majhnega in smešnega, pokazal je s prstom nanj: »Ta mi je prevzel dekle...« Rudi mu je položil roko na usta: »Ne slači se pred ljudmi!«

Nino je dvignil roko in zapel, drugi so zapeli za njim. Peli so pesem, ki je bila prepovedana. Čičigoj se je vedel kot blazen, ni jim mogel zapreti ust. Jurij se je zakrohotal. Občutil je, kako se s smehom prebuja iz pijanosti... V tistem hipu so se odprla vrata, na pragu se je prikazala Ma-

rica; blesta, upadla, le oči je imela neznano velike. »Kaj nam hočete?« je gledala po vseh. »Pustite nas, da živimo v miru!« Njene oči so se ustavile na Juriju; globoke, očitačice se niso premeknile. Jurij je postal ob njeni prikazni skoraj trezen. Za hip je znova občutil skoraj vse, kar je bil radi nje pretrpel. Ali ljubi moža? Na tihem je mislil, da je njeno najskrivnejše čustvo še pri njem.

Odhajali so molče, drug za drugim. Rudi se je nagnil do Marice: »Bolje za Vašega moža in za nas, če molči radi pesmi!« Ni odgovorila, ni meknila oči od Jurija. Ta se je zapletel pijan; Marica je zamižala za hip, nato je uprla oči v okno...

(Dalje prihodnjič.)

Sonet o dobrem Bogu.

Glej, moj otrok... Sam Bog ima te rad:
Za té je praznično odel vse drevje
in drobne ptičke je poskril v vejevje
ter cvetk nasul prek polja je in trat.

Še sam na prag je stopil večnih vrat
in, ko roké presvete v svet razpel je,
i nama se nanovo razodel je,
da vidiva, kako je lep in zlat! —

Zdaj pravimo, da sredi smo pomladi;
v resnici pa smo v varstvu božjih rok,
dokler ga s čistim srcem imamo radi...

A Bog je včasih tudi trd in strog!
To je takrat, ko v Tvoji duši mladi —
Kaj zreš takó? Saj je usmiljen Bog! —

Janko Samec.

Zagrnjena so okna...

Zagrnjena so okna moje sobe,
ko celica tesnoben je moj dan,
v samoto belo sem bridkó vkovan. —
A zunaj svet je poln mehké svetlobe:
ko dvoje zlatih rok vabeče proži
skoz zastor se mi njen prečudni soj.
Vonj rož ko dvoje ranjenih dlaní
me išče, hodi plaho za menoj,
da me popelje v svet sladkejših dni...

Joj, v meni val krvi proseče kroži,
čez rob srca bi rad mi pljusknil v svet...
Po toplem cvetu rože se mi toži —
ah, pa sem v ta tesnobni hlad zajet! —

In vendar: ko zavesa se odstró mi —
po beli, beli tej samoti,
po tesni sobi, tihi poti
ko Adamu po raju bo hudo mi...

Vinko Žitnik.

Povest o treh trgovcih.

Aleksej Remizov. — Prevel Empe.

Za carevanja Proba carja in Florijana je plula ladja po Črnem morju proti Bizancu, ki se takrat še ni imenoval Carigrad. Bila je tako ogromna, da so vsa povodna bitja, črnomska in sredozemska, pobegnili proč, ne da bi se ozrla, a morški duhovi so plakali. Barka je bila last neke angleške družbe. Na njej se je trlo ogromno ljudstva i po kajutah i na krovu, bilo je vseh vrst tovorov in sodov; in med tovari in sodovi so kupci našeli najmanj tisoč glav. In vse sami tujci in le trije kristjani: trije ruski kupci iz Velikega Rostova.

Trgovci so vzeli na parnik vsega potrebnega, si poiskali svojo kajuto in se v njej udobno ustanovili. Bilo je pri njih prijazno — ej kupci znajo! — lepo in prijetno urejeno. Nobeden od njih ni razumel niti besede angleškega in tudi — česa bi se bali? Ni kar tako, da so si izbrali angleško družbo; svojih so se bali — imeli so za velike vsote blaga s seboj. Človek pa, kako bi vedel, kdo vse potuje s teboj! So tolovaji in tatovi zraven — pa kaj izblebečeš; lastni jezik, prvi neprijatelj!

Barka je klicala k skupni večerji in pozvala tudi kupce; mali strežaji so begali po kajutah in z zvončki klicali potnike. Toda od teh kupcev je imel vsak jedil dovolj s seboj in še več kot je treba, da se ogneš grehu. Pridejo postni dnevi, pa ti podtaknejo kako črvido meso, potem se pa posti, če moreš! Trgovci so vzeli iz košar vsakovrstnih domačih potic, za moč so srknili nekaj požirkov brinjevca in se pripravili, da malo pomolijo in pojdejo spat.

Tedaj je prišla kontrola: pregled vozovnic in listin. In listine so pričale: V kajuti št. 200 A — so trije ruski trgovci iz Velikega Rostova: Gorjušin, Lepeškin in Svješnikov, potujejo v Bizanc in imajo s seboj za velike vsote blaga.

In komaj so javno zaznali za njihov trgovski poklic, a glavno, da so Rusi, kristjani, tedaj se je vse izpremenilo.

* * *

Gorjušin se je pripravil, da bi zaprl vrata; pa ni mogel najti kljuke, sploh kljuk ni; le nekakšno glavico je otipal, začel jo je vrteti, pa se je le svetlikalo. Ali so se vrata napela od vlage, ali pa je nalašč tako urejeno? Nikogar ne moreš vprašati, nihče ničesar ne razume. Bilo je jako mučno. Spogledali so se tovariši in vsi so istih misli. Pa so se ustavili zunaj pred njihovimi vrati: vpijejo, gogočejo, ničesar ne razumeš. In kot da se je zmotil, zaide zdaj ta zdaj oni v kajuto, se razgleduje okoli, potem buškuje skozi vrata in za njim drugi. In njihova zunanost je prav zverinska. A

ni se moči zapreti in zavarovati. Strašno so se naveličali in težko jim je.

Šel je Lepeškin na krov: vreme je bilo prekrasno, a ni mogel zdržati: vsi nekam škilijo nanj. Ali se jim zdi kaj smešno, ali so nezadovoljni? — Smešnega pa ni prav nič, pred spancem se greš nekoliko prevedrit — to je vse. Prav tako je storil Svješnikov: šel je po posebnih opravkih; ko je še sedel, je že zapazil, kaj in kako je. Ničesar ni mogel najti. Skušal jim je dopovedati z znaki, pa so mu pokazali lastno kajuto. Trka po tujih kajutah in išče, povsod so mu za petami, kot da je tat.

In legli so trgovci vsi pobiti, težko jim je bilo pri srcu. Čutili so, da ni vse prav; tesno jim je. Bog jih obvaruj!

In se spomnijo vseh slučajev s trgovci; kako so jih oropali in jih mučili, jih mučili zato, ker so bili kristjani in so verovali v Boga. A ti, komanda in načelniki, ne verujejo v Boga in se klanjajo malikom! In so se spomnili nehote raznih grozot in strahot iz življenja mučencev, kakor so brali v knjigah in slišali praviti o njih — in koliko pravoslavnega ljudstva so upropastili pogani.

In legli so trgovci; bili so prepričani — kar so hitro in jasno spoznali —, da gredo v pogubo. In če tega ni nihče izrekel na glas, je vendarle vsak zase mislil na smrtno uro in nasilno smrt.

Ko so kupci pospali in so se jim v spanje prikradle zle misli, se je iz njihovih nosov razlegala taka godba in je nastal tak volčji hrup, da še »jazza« ni bilo treba.

In nenadoma se sredi noči nekaj lomi: ali se trga svila, ali se je puška izprožila, ali so ob skalo zadeli? Trgovci se ozro: duri so nastežaj odprte, jarka luč je na hodniku, a ob steni se jih plazi troje... Niti obraza ni videti, niti oči, le samokresne cevi, namerjene naravnost nanje. »Vi«, so kričali, »ste ruski trgovci iz Rostova: Gorjušin, Lepeškin in Svješnikov?« In v odgovor nekdo s hodnika: »Mi«, pravi, »Gorjušin, Lepeškin in Svješnikov.« Povesili so samokrese, se postavili v krog in se posvetovali o nečem in slišno pravi njihov vodja: »Oni verujejo v Boga, a mi ga ne priznavamo.« In ko je to izrekel, je luč ugasnila. In v temi so se vrgli nanje, jih zgrabili za vrat (toliko da jim niso križcev na vratu zdrobili) in jih potisnili na krov. Tam jih je nekdo prijel za roke, drugi za noge, zavihteli so jih in jih kot ščeneta pometali v morje.

* * *

Ko sta Lepeškin in Svješnikov, oba iz rodu debeluhov, oba težka, pljusknila ob val, se je voda le spenila, in ne da bi zgenila z nogo, sta plula kot dva hloda. A Gorjušin, suh kot trska, je padel in izginil z valom.

Domestico Serajnik: Agava.

Ozrla sta se tovariša; sama noč in pomoč od nikoder. A nikakor jima ni, da bi umrla. Zakričita, svetega Nikolaja se spomnita:

»Milostljivi naš Nikolaj,
kjerkoli si že!«

In odkoder se je pač vzel: dvignil se je iz morskega dna kamen in tega sta se oprijela. Krčevito sta se ga držala. Pomalem sta se prevalila nanj z životom, a nato z nogami. In ko sta sedela, se je kamen premaknil in kot strela zdrknil po valovih.

Plujeta kupca, še geniti se ne upata in ne moreta razumeti, kam jih nese kamen. Le eno čutita: minila je nevarnost. Spomnita se Gorjušina: ni drugega, uničen je, a zaklicati se ne upata, prevrneta se lahko.

In tako sta vso noč plula trgovca, a kam, jima je neznano. Začelo se je daniti. In vidita: pravi kamen, a onadva sedita na skrajnem robu. Udobneje sta se posadila in zopet mislila na Gorjušina, ali ga je riba pogoltnila, ali pa nesrečnik leži utopljen na morskem dnu.

In ko sta tako preudarjala o Gorjušinu in milovala tovariša, glej čudo: ogromen kit! Lagodno je priplaval h kamnu in položil svoj gobec na

ploskev, odprl svojo strašno past; dobro, da sta še o pravem času odskočila. In iz pasti zleze Gorjušin in v rokah drži nekaj mošnjček. Očem ne verujeta: Gorjušin! A on poskoči na skalo in se tudi čudi. Ni pričakoval, da sreča tovariša, mislil je, da sta utonila. In vsi trije stoje kot brezumni, se spogledujejo in se na kita ozirajo.

Kit pa je spustil nanje močen curek in se potopil na dno morja.

Kupci vidijo: pogreznil se je kit v breznu; odleglo jim je. Lepeškin in Svješnikov se obrneta h Gorjušinu; kako je zašel v tako čudo? A Gorjušin pravi, da čisto enostavno: kit ga je pogoltnil!

»Pogoltnil me je kit in bil sem v njegovem trebuhu. A tam je bila velika ladja, ki jo je kit tudi pogoltnil. Vsepošod so bili sami svežnji in sodi in pošod razmetana trupla, kar jih vidiš in kar jih ne vidiš. Vročina je bila neznosna. Sédel sem v njegovo drobovje in pomislil: konec! Poglavitno: ne veš, kam poskočiti; temno je. Vžigalica se ne vname; kličem, a ni ognja, ni odmeva od nikoder. Uničen sem. A ko je kit položil gobec na kamen in se je razprla past, je svetloba ožarila vso njegovo notranjost in ugledal sem prav tik sebe mošnjček: okoristil sem se s priliko, zagrabil mošnjček, ga razvezal in v mošnjčku je samo zlato, polno zlata!«

In bilo jim je še bolj veselo pri sreči; s takim zakladom moreš vsepošod, vsak ti stisne roko.

A kamen se premika z vala na val, drsi in brzi, da sapo jemlje.

Dva dni je premetavalo kamen po širokem morju; po malem se je morje umirilo in tudi kamen je plul pokojneje. A tretji dan se pokaže zemlja in kupci zagledajo mesto Bizanc. Po vetru se nosi glas zvona; poldne zvoní. Cerkevni zvon svete Zofije!

Zbral se je narod v pristanu in se čudi, ne načudi: trgovci plavajo na kamnu po morju! In nekateri so stekli k svojemu knezu Fataponu. Ko je Fatapon čul o vsem tem, se je močno pozanimal, ukazal je streljati in da takoj privedejo kupce k njemu.

A komaj so kupci s kamna skočili na breg, je kamen hitro odplul od kraja in se pogreznil na morsko dno.

Obstopili so kupce, čudo prečudno! In so jim začeli kupci pripovedovati svojo zgodbo. In šele takrat so zapazili, da so popolnoma brez vsega, a kar je srajce ostalo, je bilo bore malo. A našli so se dobri ljudje, oblekli so kupce in jih povedli v двореc k samemu knezu Fataponu.

In zopet streli, a narod bega in vpíje:

»Gorjušin, Lepeškin in Svješnikov, ruski kupci iz Rostova!«

Fatapon je sprejel kupce z vsemi častmi. Pri-povedovali so mu vse po vrsti, od trenutka, ko so sedli na parnik, kako je prišla kontrola in kaj se je potem zgodilo, kako so jih v noči vrgli v morje, kako se je na čudežen način dvignil kamen iz dna in kako so pluli na tem kamnu dva dneva, a tretji dan so pripluli v Bizanc in nadalje vse o kitu in o mošnji z zlatom. Čudil se je Fatapon rešitvi, pohvalil kupce za njihovo vero in jih odpustil v miru: lahko žive v Bizancu, kolikor hočejo in kjer si zažele.

* * *

Žive kupci v Bizancu, ustanovili so se v naj-boljši gostilni, mesto si ogledujejo, spoznavajo se s tamošnjimi trgovci, pregledujejo blago. Ni jim žal preteklosti, v kitovem mošnjičku je zlato in v izobilju je v njem za jed in pijačo.

In glej, kaj začujejo kupci! Priplula je v Bizanc nekaka divja ladja in vsi le o tem govoré. Pohiteli so v pristan pogledat: da, prav ista je! In brzo k Fataponu in mu povedo, da je ladja prav ista, last angleške družbe, kjer so jih ponoči po-greznili v morje, in da mu pokažejo vse razboj-nike.

Fatapon je velel kupcem, naj takoj odidejo v svoje sobe in naj se ne prikažejo, da jih ne zagledajo mornarji in tako vse pokvari. A sam je poslal ljudi na ladjo in pozval mornarje k sebi.

Veliko gostijo je priredil knez Fatapon, mnogo se je tam zbralo naroda in javili so se tudi poveljniki te ladje. In ko so podali jedi, je Fata-pon zašepetal slugi: da privedejo kupce in na-točijo vina. Privedejo jih naravnost k mizi, kjer jih sedi troje.

Fatapon pravi zamorskim mornarjem:

»Prosim vas, pokusite vino teh kupcev!«

Mornarji so vstali, a ko so stegnili roke s ko-zarci in trčili s kupci, so se srečali njih pogledi, njihove roke se povesele in vsi iz sebe so ostrmeli.

»Ali ste z menoj nezadovoljni,« pravi Fata-pon, »ko nočete piti vino teh kupcev?«

Toda ti molče — usta so se jim zlepila.

Vstal je Fatapon, se obrnil k mornarjem in rekel, da so vsi slišali:

»Vi ne priznavate Boga, pa umrite s smrtjo, s kakršno ste vi grozili tem, ki ga priznavajo. In naj vas vržejo v jamo, katero ste vi drugim izkopali!«

In na znak Fataponov so se sluge vrgli na mornarje, jih pograbili za vrat in jih kar skozi okna kakor ščeneta vrgli v morje.

A blago na ladji je Fatapon prisodil kupcem, rekoč, da je popolnoma njim na razpolago.

Domicijan Serajnik: Tihožitje.

Tudi kupci so bili tako zadovoljni! Koliko je bil vreden kitov mošnjiček! Iz tovara so odbrali svoje blago, a vse ostalo so dali Fataponu, da naj razdeli med bizantinske ubožce; naj da tem, ki težko živijo, ki nimajo s čim plačati stanovanja, ki jih davki pritiskajo, in onim, ki pisarijo proš-nje za podporo; vsem, vsem nesrečnikom v za-hvalo za čudež in v večni spomin: Save Gorjušina, Andreja Lepeškina in Alekseja Svešnikova, ru-skih kupcev iz Velikega Rostova.

V mraku.

Dan se nagiba v večerni zaton;
misel ga komaj še, komaj zazna.
Srce je prazno. Se je že izpelo?
Kdo naj zamislekov novih mu da?

Vrtinci življenja vzeli so upe,
strto je brstje iz prejšnjih dni.
Misli so prazne, brez soka in zvoka,
potov izhodov ne morejo najti oči.

Zvezde kramljajo na nebu večernem,
upanja nova v srca nam žgo.
Zvezda resnica, kdaj vzideš i meni,
da bo od upanja srce gorko?

Jan Plestenjak.

V naših krajih pred 150 leti.

Posnetek po takratnem potopisu. — Jos. Wester.

4. Kranjska, njeni pridelki in izdelki.

Kranjska dežela je imela za cesarja Jožefa II. dokaj večji obseg kakor v zadnji avstrijski dobi do izbruha svetovne vojne. Koncem 18. stoletja je obsegala razen Gorenjske, Dolenjske in Notranjske tudi vso Čičarijo, Devinsko ozemlje in vzhodni del Istre s Pazinom in Tinjanom. Razdeljena je bila v tri politična okrožja (kresije): ljubljansko, novomeško in postojnsko.

Zato navaja Hermann, da meji Kranjska na Furlanijo, Jadranski zaliv, Istro (»Histerreich«), Liburnijo (Hrvatsko Primorje), Dalmacijo (!) in Hrvatsko. Število prebivalcev se je cenilo na 400.000. Podnebje smatra Hermann v vsej deželi za zdravo, če se izvzamejo predeli ob Ljubljanskem barju; na Gorenjskem, ki ima trda tla in čiste studence, je seveda dokaj bolj zdravo. Na Krasu pihajo često neznosno ostri vetrovi. Burja mu torej ni bila prav nič všeč.

Gorovje Hermann kar ob kratkem odpravi. Kot popotnika, ki je hotel v naglici spoznati čim več industrijskih in rudniških naprav, ga ni vleklo na visoke naše gore kakor n. pr. njegovega sodobnika Hacqueta, ki je prehodil vse naše planinske predele in se je bil tudi na Triglav povzpел. Hermann omenja tele gore: Triglav (»Ter-glou«) kot najvišjo, Ljubelj (»Loibl«), Šmarno goro (»Kalenberg«), ki stoji skoro čisto osamljena blizu Rocenskega grada (»Ruzing«), Kum (»Rumberg«, prav Kumberg) na Dolenjskem, na Notranjskem, ki je sploh »karta gorovij«, pa Kras. »Menda v nobeni drugi deželi na svetu nimajo gore v svoji notranjščini več znamenitih in čudovitih jam in votlin kakor na Kranjskem: jame pri Postojni, Predjamo (»im Lueg«), Sacerb (»St. Serf«), Magdalenska jama in obe Karlovinci.

Izmed rek navaja: Savo (»Sau«), ki ima dva izvirka, enega na Korenu pod Belo pečjo pri Ratečah, drugega v Bohinju; Soro (»Zeyer«); Ljubljanič, ki nastaja pri Vrhniki in se izliva v Savo pri Ostrem vrhu (»Osterburg«) ter ima to posebnost, da je že pri svojem izviru plovna; Krko in Kolpo, ki izvira pri »Vordu« (?) na Notranjskem.

O Cerkljskem jezeru pove Hermann tole: »Njega površina znaša nad tri kvadratne milje in ima tri otoke, od katerih je eden naseljen. Pritok in odtok vode je periodičen, a se ne dogaja vsako leto, temveč šele po dveh ali več letih. Ko voda ponikne, požene na njega tleh lepa trava; ko to pokosé, posejejo tam proso. Po proseni žetvi lové in ustrele tam marsikaterega zajčka. Čim pa se zopet z vodo napolni, se takoj pojavi množica po-

vodnih ptic. Zato ljudje pravijo, da se more v tem jezeru v istem letu ribiti, kositi, žeti in loviti. Najbolj čudno je pač to, da se v jezeru nahaja takoj množica rib, čim se napolni z vodo.« O Blejskem jezeru pravi, da je izredno globoko in da se dviga sredi njega okrogel hrib z malo cerkvijo; o Bohinjskem, da vsebuje veliko množino okusnih postrvi, o Čepiškem (v vzhodni Istri) pa, da je radi nečistih vodnih par pokrajina ob njem nezdrava. — »V nekaterih predelih pa primanjuje vode; zlasti na Dolenjskem so taki kraji, kjer sploh ni studencev ali pa le slabi; tako je n. pr. v pokrajini ob Temenici treba, če dlje časa ni dežja, vodo več milj daleč dovažati; slično je tudi na Krasu.«

Zemlji pripisuje Hermann neznatno prirodno rodovitnost, češ, da je preveč kamenita in peščena ali pa močvirna. Vendar omenja tudi nekatere kraje ugodne za pridelovanje žita. Kot največje ravnine navaja: Ljubljansko barje, Sorško polje na Gorenjskem in Šentjernejsko na Dolenjskem. »Poljedelstvo se prav dobro goji na Gorenjskem, kjer ima kmet svojo last in razmerno malo njiv. Manjše posestvo ga še bolj sili k pridnosti, tudi ga more bolje gnojiti. Dolenjski kmet pa je bolj suženj, nima svoje lasti; zato je len in zaostal ter zanemarja obdelovanje zemlje. Najlepši in najrodovitnejši kraji tamkaj so v primeri z drugimi deželami le slabo obdelani.« K tej dokaj neugodni sodbi o dolenjskih kmetih moramo pripomniti, da so bili večidel tlačani graščakov, gradov pa je na Dolenjskem še dandanes več kakor na Gorenjskem.

Pridelki iz rastlinstva.

»Žita pridelujejo na Kranjskem vse vrste. Pšenica prav dobro uspeva ponekod na Dolenjskem, zlasti pa na Krasu. Rži ne sejejo dosti, največ pa ajde, prosa in ovs. Turščico sejejo na Vipavskem. — Žeteti bi bilo, da bi na Ljubljanskem barju pričeli pridelovati riž, za kar ima toliko ugodnosti.¹ Tak pridelek bi bil za žita revno Kranjsko prava dobrota. Ker ne pridelujejo dosti ječmena, tudi ne varijo dosti piva. Vendar kuhajo v Ljubljani in v Kranju prav dobro pivo (ol).«

Kranjskemu vinarstvu priznava Hermann važno mesto med gospodarskimi panogami. V nekaterih krajih bliže Italiji — misli pač na Vipavsko — se pridelujejo najslastnejša vina, bela in rdeča. Tisto, ki se na Dolenjskem prideluje, se zove marvin (»Marchwein«); prvo leto je jako kislo in ga mešajo z drugimi vrstami iz Vipave, Gorice in Trsta, tako da je prav prijetna pijača.

¹ Hermann jemlje pri tem nasvetu v poštev pač močvirna tla, ki so za riž potrebna, ne misli pa na neugodne klimatske razmere (deževje, meglo, mraz).

Sicer pa se popije na Kranjskem največ štajerskega in italijanskega vina.

»Drevesno sadje (ovočje) uspeva izredno dobro in obilno; v obilici je kostanjev in orehov. Na Krasu in proti Trstu je dovolj oljk, limon, pomaranč, mandljev, smokev, breskev, češpelj itd. — Iz hrušk in jabolk ne delajo samo dosti mošta, ampak jih, kakor tudi druge sadne vrste, suše, kar preprosto ljudstvo splošno uživa. Kranjska jabolka in hruške uspevajo najbolje v hribovitih krajih. — Lesa za kurivo in stavbe je ponekod na prebitek, drugod pa ga zopet primanjkuje. Največji gozdovi so v Hrušici, v Jelovici (med Selško Soro in Bohinjem) in v Bistrici pri Kamniku.«

»Lan se v vsej deželi pogosto seje, uspeva pa v goratih krajih bolje kakor na ravnem, ker je tam zemlja globlja in mastnejša. Lanena polja gnojé na poseben način: pozimi jih posipljejo s pepelom, ki ga treba večkrat od daleč in z velikimi stroški dobaviti; tako prst večkrat zelo drobno prekopljejo. Ker kmetu ni dovoljeno z lanom kupčevati, ga poseje le toliko, kolikor ga more doma podelati. Kar ga manjka, ga dovažajo pooblaščené (»privilegirani«) trgovci s Koroškega. Konoplje le malo sadé, tobaka sploh ne, le tu in tam žefran.«

Ob zaključku svojega pisma o rastlinskih pridelkih Hermann še omenja, da bi se naj v velikih gozdih, zlasti na Snežniku, napravile pepelarne (»Potaschenbrennereyen«); da se po vsej deželi kuha oglje v stoječih kopah; to oglje se v vrečah dostavlja v plavže in je ponekod jako drago; za dom pa rabijo tu in tam tudi šoto in premog.

Pridelki iz živalstva.

Tedanji živinoreji v naših pokrajinah potopisec ne daje posebne hvale. Govedo je majhne postave; živinče, če ga še tako dobro krmijo, tehta redko kedaj več kot 7 do 8 stotov. Meso je bilo kaj ceno: funt je stal 5 do 5½ krajcarja. Dokaj živine se je spečalo v Trst, Gorico in na Reko. Krmljenje živine v hlevih takrat še ni bilo splošno običajno.

Na boljšem glasu so bili kranjski konji, ki imajo to prednost, da znajo varno stopati po gorskih potih. Zato so izborni za prenašanje tovorov in za ježo.

Čebelarstvo je v vseh treh okrožjih, zlasti na Gorenjskem, velike važnosti. Že prej imenovani grof Edling je to koristno gospodarsko stroko zlasti s tem pospešil, da je dal med ljudstvo razdeliti poučne spise o čebelarstvu in je postavil vzoren čebelnjak, da bi to dobičkonosno gospodarsko panogo med kmeti čimbolj razširil.

Domicijan Serajnik: Otroka.

Svilarstvo se je gojilo le na Vipavskem. Hermann meni, da bi bilo tudi na Dolenjskem mnogo predelov za svilorejo pripravnih.

Izmed divjih živali omenja gamze ali divje koze, kune in dehorje. Najboljša in najboljše lovišča so bila v kočevskih in turjaških gozdovih, žal, da so trpela veliko škode po divjih lovcih. — Izmed rib našteva postrvi, krape, sulce, some, jegulje, linje (šlaje), mrene in menke, najboljša ribišča so v Savi, v Cerkniškem, Blejskem in Bohinjskem jezeru, tudi v Ljublanici in Krki; v le-tej se love tudi posebno veliki in okusni raki.¹

Obrti, rokodelstvo in tvornice.

Hermann pripisuje okoliščini, da se na Kranjskem ne pridela dovolj žita in drugih prirodnih živil, to posledico, da so Kranjci postali jako obrtni ljudje (»industriöse Leute«). V deželi je bilo že takrat razmeroma mnogo tvornic in večjih industrijskih podjetij (»Manufakturen«). Da so bili obrti na Gorenjskem bolj razviti kakor na Dolenjskem, razlaga Hermann deloma iz tega, da Gorenjce sili nedostajanje poljskih pridelkov k temu, da si iščejo zaslužka v raznih obrtih; zakaj

¹ Kakor znano, je račja kuga koncem minulega stoletja uničila skoraj ves račji zarod. Slovečih krških rakov ni več.

ta predel (gorenjski) bi se mogel komaj tri mesece preživljati s pridelki domače grude.

Najvažnejši in najbolj razširjeni obrt v deželi je *plattnarstvo*, ki izdelava veliko množico raznovrstnega platna. »Skoraj vsak gospodar in vsak hlapec je obenem tkalec; ženske se že od zgodnje mladosti navajajo na prejo in na čipkarstvo. Kranjski tkalci slovijo daleč naokrog, vsako leto jih gre veliko število v tujino; tako n. pr. delajo v Tiessovi manufakturi v Celovcu zgolj Kranjci.« Čipke se vseskozi klekljajo; sicer ne izdelajo dosti finih čipk, temveč bolj debele in široke vrste. Razen tega natko mnogo platnenih tvezi (trakov, »Borten«) iz sukanca in rdeče turške preje. Izdelujejo tudi neke vrste fino platno, šlar (»Schleyer«), ki se porablja za nabore (gube) in okraske na oblekah preprostega ljudstva.

Papirnica je bila takrat v deželi le ena: v Žužemberku. Največ lesene (sulie) robe se je izdelovalo — kakor še dandanes — v Ribnici in v Britofu (»Freythof«) pri Kranju. Slamnikarstvo je cvetelo v ihanski fari. O lončarstvu pravi Hermann, da menda v nobeni drugi deželi ni tako razvito kakor na Kranjskem; največ posode, ki se je izvažala, je bila takozvana »črna posoda« (lonci) iz fare Sv. Petra pri Komendi. Sicer je bila lončarija udomačena po vsej deželi. Steklarna (»glažuta«) je bila po vednosti Hermannovi edina pod Snežnikom; več pa je bilo solitrarn (»Salpeterhütten«) v Ljubljani in v okolici; upravljal jih je neki pl. Kapus.

Kot posebnost omenja, da sta bila na meji vipavske gosposke dva kotlarja, ki sta veliko bakrene posode v Trst prodajala; ker na Kranjskem ni bakrenih rudnikov, sta morala podelavati uvoženi baker.

Odlično mesto v domači industriji je zavzemalo železarstvo, zlasti žebjarstvo, ki je oskrbovalo ne samo Kranjsko, temveč tudi vse luke ob Adriji z žebli. Najvažnejši železni rudniki in plavži so bili na Bistrici in v Stari fužini v Bohinju, last barona Zoisa. Pri Beli peči so bile samokovnice za jeklo, v Čabru (»Tschuber«) pa cesarski železni rudnik. Žebjarstvo je cvetelo zlasti v Železnikih (»Sheleisenke oder Eisern«) z dvema plavžema in 88 vigenjci, v Kropi, ki je imela dva velika plavža, pet vignejev za šibike in 55 vigenjcev za žeblice, in v Kamni gorici z dvema plavžema (»ein Wolf — und ein Zerrenofen«), dvema vignejema za šibike in 32 vigenjci za žeblice. Železni rudniki s plavži so bili na Savi pri Jesenicah, na Javorniku in na Krki. Železo iz prvih dveh sta dva podjetnika v Trziču predelavala v fino jeklo in kose. Pri rudniku na Krki se je topilo manj vredno železo iz barjevca in malo plenjivega

svitoglava (»Glaskopf«). V Ljubljani je bila tudi majhna smodnišnica. Drugih kovinskih tvornic ni bilo v deželi.

Kot najpomembnejše manufakturno podjetje omenja Hermann Desselbrunnerjevo suknarno¹ v Ljubljani. Tu so izdelovali debelo sukno, raševino, kakršno so nosili na kmetih. Hermann o Desselbrunnerju pohvalno omenja: »Tega trgovca poznajo sploh kot jako podjetnega in uvidevnega moža, ki je s svojo razširjeno trgovino deželi že dosti koristil.«

Najboljše usnjarne so bile v Ljubljani, kjer so bile najbolj uspevajoče strojarnice in irharnice (»Roth- und Weißgerbereyen«), dalje na Jesenicah, v Trziču in v Višnji gori. Najimnitnejši pletilnici za nogavice in tkalnice za mezlan (»Masse-lan«) sta bili v Višnji gori in v Trziču. Žimnata sita so izdelovali v Stražišču² in v Bitnjah.

Trgovina.

Najživahnejša izvozna trgovina je bila na Gorenjskem, dočim se je trgovski promet na Dolenjskem in Notranjskem omejeval večinoma domačo potrebo, »dasi bi se mogel prav tako dvigniti, če bi bili prebivalci delavnejši in podjetnejši, skratka: če bi ne bili sužnji«.

Največ se je izvažalo platno, sukanec, čipke i. dr. Za prebivalce Škofje Loke in več drugih krajev je bila ta trgovina življenjskega pomena. »Skoraj neverjetno je, s kako vnemo so se ti ljudje poprijeli preje in tkanja. Moški in ženske — vse prede in tke. Kmet kot gospodar ima polne roke dela; saj ve, da dela zase in za svojo družino. Otroci, tudi če bi jih imel dvanajstero, so mu dobro došli gostje, samo da se naučijo presti. V vsaki kmetiški hiši predejo skozi vso zimo često do polnoči. Ob treh ali štirih zjutraj budi svoje ljudi, da prično presti in tkati... Otroci in ženske predejo, gospodar prejo mota, hlapci pa tkó. Vse se vrši v isti izbi. V vsaki, še tako majhni sosesčini prihajajo sosedje na prejo. Vsak dan se snide taka družba, danes pri Janezu, jutri pri Jožetu. Vsaka predica prinese s seboj svoj kolovrat ali svojo preslico. Družba sedi v krogu ob šopu gorečih trsk in prede pozno v noč; pri tem se kratkočasijo s petjem in s pripovedovanjem storij o strahovih in čarovnicah. Napravili so posneme vreden poskus, da so za take predilne družbe prevedli razne zabavne in koristne pripovedke na domači jezik in jih med ljudstvo porazdelili. Tu in tam se že opaža zaželeni uspeh.«

¹ To je sedaj žrebčarna na Selu, ki so jo še v prejšnjem stoletju nazivali »fabriko«.

² Stražišče pri Kranju je še dandanes sedež domačega sitarstva.

Platno in čipke so ponajveč izvažali v Italijo, kar je neslo deželi letno okrog 400.000 gld. Izvoz žebeljev, žice, jekla, kovaškega železa itd. ceni Hermann na 150.000 gld. Trgovina z železom je bila skoraj vsa v rokah Zoisove rodbine in je prinesla že več milijonov v deželo. Kupčija s sirovimi in predelanimi kožami, s kunino in drugo kožuhovino, z mezlanom, nogavicami, medom in voskom, z živino, vinom, maslom, sirom, sadjem, laškim oljem, z lesom in suho robo, s slamniki in lonci je zavzemala velik obseg. Dosti blaga se je prevažalo po Ljubljani in Savi na Štajersko, Hrvaško in Ogrsko, po cestah pa v Trst, Reko in Gorico, kjer se je posebno dobro razpečevalo presno in kuhano maslo in sir.

Najimenoitnejše trgovske hiše na Kranjskem so bile Zoisova, Desselbrunnerjeva, Weitenhüllerjeva in Damianova.

Kako se je potovalo.

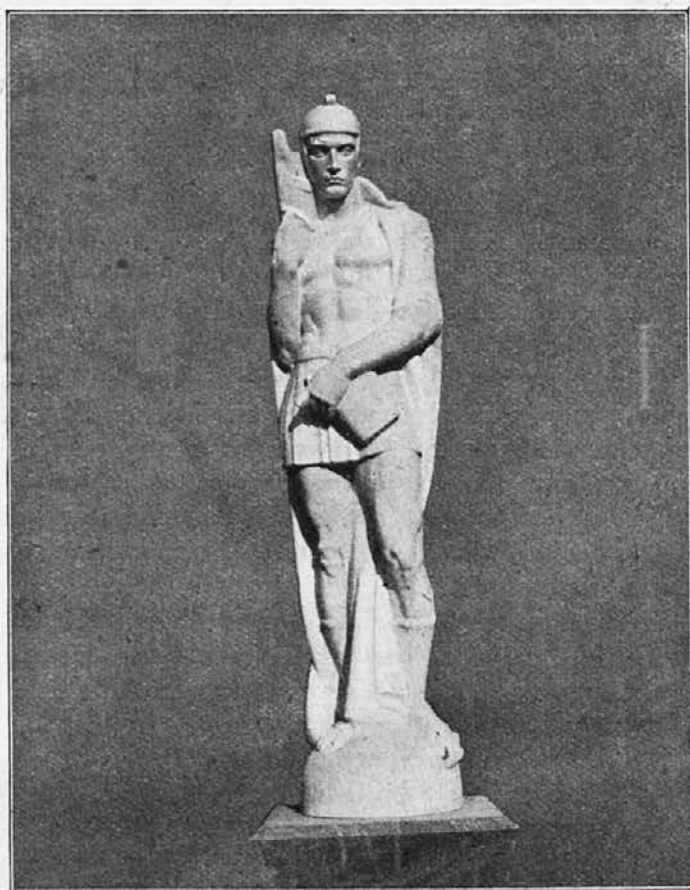
Hermann pripoveduje v pismu, ki ga je pisal dne 10. julija 1780 v Trstu, kakšne so bile potovalne prilike po naših krajih v tisti dobi.

Kdor ni hodil peš ali jezdil na konju, se je vozil ali s takozvano »ekstra-pošto« ali s poštnim vozom, takozvano diližanso (»Diligence«), ali pa s kmetiskim vozom. Najceneje se je potovalo s poštnim vozom, vsekakor še ceneje kakor s kmetiskim voznikom, ki je navadno toliko zahteval, kar bi stala vožnja z ekstra-pošto; a četudi tega ni storil, je stalo tako potovanje vendar veliko, ker se je voznik skoraj pri vsaki gostilni ustavil in ugostil.

Za ekstra-pošto se je plačalo — brez napitnin — 1 gld. 30 kr. od ene poštne postaje do druge za dvovprežen voz. Sicer je bila napitnina zakonito določena na 17 kr.,² toda postiljon vas pelje kakor polž svojo hišo, če mu ne daste vsaj pol goldinarja. Poštne koleslje (»Postkaleschen«) so morali poštarji dati že mazane v promet. Ker pa je bilo treba v tem primeru na vsaki poštni postaji voz menjati in prtljago prekladati, kar je tudi nekaj denarja stalo, potovanje v takem odprtem poštnem vozu ni bilo nič kaj prijetno. V zaprtem poštnem vozu, kjer ni bilo treba presedati in ki je šel dan in noč naprej, se je plačalo za vsako »pošto« 45 kr. od osebe. To voznino je moral potnik plačati v celoti naprej od postaje, kjer je prisedel, do končne postaje, kamor je hotel potovati. Kdor se je spotoma premislil in hotel vožnjo prekiniti, ni dobil od vnaprej plačane vsote niti krajcarja

¹ Hermann piše na tem mestu »auf der Maich«, kar je očitno stvarna ali pravopisna pomota.

² Sedemnajstica (»Siebzehner«) je bila nekaka denarna enota za drobiž; zvala se je tudi »petica« = 5 reparjev (1 repar = 4 krajcarje).

Boris Kalin: Kip sv. Florijana.
(Z nagrobnika † Franju Barletu.)

nazaj. Sicer ni bilo predpisano, da bi se postiljonu »diližanse« dala kaka napitnina, vendar se je bila ta razvada tako razpasla, da mu je moral potnik hočeš nočeš dati par grošev.

Z gostilnami na kmetih Hermann ni bil nič zadovoljen, zlasti o kmetijskih gostilnah na Koroškem toži, da so bile jako nesnažne in da so mu redkokedaj dali na mizo okusno pripravljeno jed. Zadovoljnejši je bil z mestnimi gostilnami. Kot tako omenja gostilno pri Bidelmanu (»zum wilden Mann«) v Ljubljani.¹ Dočim je stala na Dunaju najmanjša soba vsaj pol goldinarja, a tudi en goldinar, se je plačalo v Gradcu, Celovcu in Ljubljani za sobo 17 do 24 krajcarjev dnevno. Zanimivo je navodilo, ki ga daje Hermann glede tega potnikom: »Potnik, ki pazi na prehrano (Menage), si v gostilni ne sme dati streči v svoji sobi, če noče vsega skoraj dvojno plačati. Treba mu je, da gre v gostilniško sobo ali jedilnico ter da sam napove jedi, ki jih želi. Na ta način se more za sedemnajstico (Siebzehner) nasititi s tremi ali štirimi okusnimi jedmi. More pa tudi pol cekina porabiti, če si hoče želodec samo s poslasticami (Leckerbissen) nasititi.«

(Dalje prihodnjič.)

¹ Prim. Vrhovnik (Staroslav), Gostilne v stari Ljubljani. Ljubljana, 1926.

Zametene stopinje.

Avtoriziran prevod iz francoščine. — Druga knjiga.
Henry Bordeaux — Krista Hafner.

Zmaga življenja.

I.

Komaj je zvedela, da se je sin vrnil v Pariz, je Romenayeva mati odhitela v hišo v ulici Franqueville. Ni dovolila, da bi jo naznanili; kar sama je prišla v delovno sobo. Mark je sedel pri mizi in razvezoval zavoj pisem. Miza je bila polna; morda še ni utegnil vse urediti, morda pa se je naveličal reda, kateremu je zaman vdinjal vsa svoja dela in svoje misli. Zganil se je, ko je zagledal obiskovalko, kakor bi ga bila zalotila pri grešnem dejanju, in nehote je zmaknil roko, da bi skril v miznici pisma, ki jih je bral.

»Zvedela sem, da si tu,« je strahoma začela, kakor bi se bala, da je nadležna, »zato sem prišla.«

»Mama!« je rekel s takim glasom, kakor bi potožil kak otrok.

Toda po tem prvem izbruhu se je takoj obvladal. Tudi njej ne bo izdal svojega nemira. Morala ga je izpraševati:

»Tvoje kratko pismo s Svetega Bernarda mi ni skoraj ničesar povedalo. Ona ... ona bo živela, kajne?«

Tako je bila ginjena, da je nehote pripomnil:

»Torej ste jo zelo ljubili?«

In prav tiho je dostavil: »Tudi Vi!« Toda teh zadnjih besed ni izustil na glas.

Gospa Romenay je rahlo zardela v blede lica, bolj nego je sicer običajno v njenih letih in pri njenem zdravju.

»Kakor hčer sem jo vzljubila.«

»Da! Vsem se je znala prikupiti. In sedaj?«

»Zdaj, ko si ji odpustil, jo ljubim ko prej.«

Nedoločno je zamahnil z roko kakor bi hotel reči, da ne ve, ali je resnično odpustil. Nato pa je dostavil:

»Vi, Vi ste svetnica!«

Živahneje kakor je zahtevala sinova hvala, je ugovarjala:

»Ne, ne! Oh, če bi ti vedel!«

Ni ji dovolil dalje dokazovati njeno preprostost in ji povedal, kar je hotela vedeti. Tereza je rešena in je srečno prestala potovanje v Caux. Tam je kar najbolje preskrbel zánjo, za Julko in gospo Acherjevo.

»In ti?« je vprašala, ko je utihnil.

»Jaz? Jaz bom ostal v Parizu. Toliko dela imam.«

»Tudi v tej vročini?«

»Tudi v tej vročini. Poglejte! Čemu naj bi drugje iskal prirodnih lepot?«

Skozi odprto okno je pokazal park Muette.

»Nikoli nisi ostal tu avgusta in septembra,« je pripomnila gospa Romenay.

»Prav imaš. Letos bo nekaj novega ... Večkrat ju bom obiskal in se prepričal, da je vse dobro. Opravił bom lahko kar do prvega vlaka nazaj.«

»Do prvega vlaka?«

»Da! Zvečer se bom odpeljal s simplonskim brzcem. Še pred zajtrkom bom v Cauxu in z nočjo se bom že zopet lahko vračal in bom drugo jutro zopet v Parizu.«

»Kakšen nesmisel! Zakaj se ne bi odpočil tam doli, pri njej?«

Izgovarjal se je, kakor bi počitka sploh ne potreboval. Iz teh načrtov je ona razbrala slabo prikrito zaupanje, ki je zastiralo njegov ponos in je jasno govorilo o njegovi bridkosti. Hitro je razumela.

»Toda, mama, Vi bi morali k njima, če Vam ne bo sitno ... sniti se s Terezo.«

»Oh, Mark!«

»Za Julko bi bilo to še posebno dobro.«

»Ne, ne, ostala bom pri tebi.«

»Hvala, mati! Tudi če bom sam, bom zadovoljen.«

Z eno samo besedo se je oddaljil od nje. In med njima je nastal molk, molk, v katerem nadaljujemo razgovor, ki si ga nismo upali končati. Skušala se je približati tej žalosti, ki je bežala pred njo:

»In potem?« je začela znova.

»Potem?«

»Da! Ko pride mrzla jesen ... Pripelješ takrat Terezo v Pariz?«

»Tako daleč še nisem mislil. Da, morda! Da, prav gotovo, če le ne bo zaradi zdravja treba zánjo drugega podnebja. Saj veste, da bom vso zimo zdoma.«

»Zdoma?«

»Da! Na Rusko moram. Celo novo četrto moram pozidati v Petrogradu. Kar tam bom delal načrte in proračune. Imam čudovite ponudbe, kakršnih ni mogoče odbiti. Vam še nisem pripovedoval o njih?«

»Da, pretekli mesec, toda takrat si rekel, da jih ne boš sprejel. Zaradi Julke.«

»Premislil sem se.«

»Vzameš ženo s seboj?«

»Kako bi jo vzel? Zima bi bila tam preostra zánjo. Ko se vrne semkaj, Vas bom prosil, da se preselite k nam. Vaše dobro ime jo bo ščitilo ob vrnitvi. In ta povratak v moji odsotnosti bo pred svetom pripravil najino spravo. Da, tako bo še najbolje!«

Ona ni odobravalala načrta, Mark pa ni maral njenih ugovorov in je zasukal pogovor:

»So časopisi kaj pisali o nesreči na gori Velan? So povedali imena ali vsaj začetne črke?«

»Ne vem. Nikoli ne berem časnikov.«

Toda ni se znala potajiti. Iskal je po mizi med raztresenimi papirji, medtem ko je ona mrmrala:

»Čemu neki, Mark? Prosim te!«

»Po dvoboju so mi poslali časopisne izrezke, modro ali rdeče podčrtane. Tudi zdaj mi gotovo niso prizanesli. Dandanes nikomur ne prizanesejo, nikomur, ki še kaj velja; še celo tistim ne, ki so že na tleh in milostno čakajo le še na zadnji udarec... Glejte, tu je že eden... Zadoščajo jim nizkotna namigavanja, ki jih ne smeš razumeti; zakaj, kdor jih razume, je že smešen. Kako podlo!«

Odrinil je kup, v katerega je bil posegel; bolj iz utrujenosti nego iz nejevolje in z zaničevalnim glasom — z onim glasom, s katerim je govoril, kadar je hotel posebej poudariti svoj ukaz ali željo po samoti — je rekel:

»Človeka lahko boli do neke meje, potem pa otopi. Kaj me briga mnenje ljudi!«

In povrnil se je k prejšnjemu razgovoru:

»Torej, mati, boste preživeli zimo pri njej in pri Julki?«

Namesto, da bi mu odgovorila, se je gospa Romenayeva približala sinu, prisedla k njemu in, čeprav je bila vpričo njega plašna, je vendar občutila vso njegovo notranjo bridkost in prestala bi bila vse, le da bi mu lahko pomagala:

»Mark, dragi moj Mark, ali se še spominjaš časov, ko si bil majhen? Kadar ti je bilo hudo, sem bila jaz pri tebi.«

»Ne vedno, mati!«

»Oh, Mark, ne vedno?« se je začudila nekoliko užaljena.

»Ne, v začetku ne! Bili ste prelepo oblečeni in preveč ste bili nabarvani po obrazu. Le zdaleč sem smel stati pred Vami. In potem mahoma niso obleke in barve nič več pomenile. Odtedaj sem pomenil v Vašem življenju vse le jaz. Mama, dobro se spominjam!«

Ni je gledal, sicer bi bil opazil, da je zardela.

»Kako dobro se spominjaš! Torej mi povej, kaj te teži, kakor v prejšnjih časih!...«

Še se je upiral in odrival ubogo ženo, ki mu je nudila svojo materinsko ljubezen.

»Nič mi ni. Motite se.«

Ni se dala odpraviti, čeprav je še bolj trepetala; pa je bila še nežnejša.

»Dragi moj, ne razumem, kaj se je zgodilo.«

»Saj tudi razumeti ne morete.«

»Upala sem, da se ti je sreča povrnila in da si zares iz srca odpustil.«

Skoraj sirovo je odgovoril:

»Da, odpustil sem. In potem? Kaj to pomeni? Saj tu ne gre za odpuščenje, gre za to, kako bova skupaj živela.«

In ker je mati sedela tik njega, se je nehote naslonil na prsi, ki so ga bile dojile:

»Mama, če bi Vi vedeli!«

»Otrok moj!« je vzdihnila in ga objela.

In mati in sin sta bila dolgo objeta. Moška žalost, ki je zadnje dni prekipevala ko morski val, ki išče brez miru obrežja, da tam počije, je našla svoj pristan.

Globoko je užival ta mir, kakor je na vrhu Velana slastno požiral jed in pijačo očeta Sonnierja. Nato pa se je napol sprostil in ji hotel vse zaupati, pa se je znova ustavil:

»Ne, ne, saj me ne morete razumeti!«

»Kaj veš, Mark? Mati vedno razume.«

Iskal je, kje bi začel, in se je odločil:

»Preden sem odšel, sem znova bral njeno pismo, tisto, v katerem govori o mali. Zato sem vzel Julko s seboj. Ko sem prišel v gostišče, so mi povedali, da jo bodo rešili, da pa ne smem takoj k njej. Mislil sem, da bom našel umirajočo. Zares bi bilo zame bolje, če bi bila umrla.«

»Oh, Mark, in zánjo? in za Julko? in tudi zate pozneje?«

»Mama, če bi jo bili videli, njeno obvezo, njen ubogi, trpeči, brezkrvni obraz, njene ostrizene lase — saj veste, tudi njene lepe lase so ji odstrigli! — Kaj sem mogel storiti?«

»Odpustiti, kakopak! Kaj nisi tega storil?«

»Oh, zares sem moral odpustiti! V enem samem hipu sem občutil vse, kar je ona pretrpela v svojem mučeništvu na gori: hotel sem jo vzeti s seboj, jo ozdraviti in jo popraviti kakor igračko, ki se je pokvarila. V postelji je bila podobna čisto majhni, izmučeni stvarci. Bil sem srečen, bil sem vesel, da sem jo videl živo in ji lahko pomagal.«

»Vidiš!«

»Počakajte! Ljubil sem jo. Kako naj Vam to povem, ne kakor ljubimo navadno: ljubezen je vedno mešanica tega, kar je v nas najboljšega in najslabšega, naše največje vdanosti in največje sebičnosti, v moji pa je bilo le to, kar je najboljšega v meni. Kakor čudež je bilo v meni. Božanstveno je bilo.«

»Vidiš, Mark! Sreča se ti je vrnila.«

»Počakajte! Poznal sem mir. Bilo je prelepo in ni moglo dolgo trajati. Joj, o grozni zgodbi njune nezgode so bile tudi grozne podrobnosti in polagoma sem se jih zopet spomnil. Ko so jima prišli na pomoč, je bil on mrtev, ona pa je ležala na mrliču. Bila sta kakor eno bitje, slišite: bila

sta kakor eno bitje; vedno ju vidim tako pred seboj.«

In dvignil se je popolnoma ter v duhu gledal grozno prikazen. Mati ga je skušala pomiriti in ga raztresti:

»To je že minilo. To je že umrlo. Ne glej nazaj, Mark, ne glej nazaj!«

»In obiskal sem celo kraj, kjer sta umirala.«

»Zakaj si to storil?«

»Da sem se natančneje spominjal in bolj trpel.«

»Joj, Mark, nikoli ne smemo sami klicati svoje bridkosti! To je zlo. Zakaj bi jo mučil, zakaj bi oživiljal svoje očitke?«

»Nisem je mučil, mati! Kaj me tako slabo poznate? Nikoli nisva govorila o preteklosti in nikoli ne bova. Prepovedal sem ji.«

»Nikoli? Kako sta le mogla prenesti? Da, tako je nemara bolje, zares je bolje!«

»Toda nisva je mogla izbrisati. Vsaj jaz ne; zanjo ne vem. Ona? Kako naj bi ona pozabila?«

»Človek pozabi na svoje napake.«

Gospodar z družino. Motiv ob Boh. jezeru. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Saj še niti ne vem, če je bila to res napaka. Čutim, kakor da je za vedno njegova, onega drugega, in da skrunim posvečen grob, njuno ljubezen. Nisem je še objel. Le enkrat sem se z ustnicami doteknil njenega obvezanega čela. Ni več lepa in lase ima ostrižene. Tudi tako jo ljubim. Nekega dne, morda prav kmalu, bo zopet taka, kakršna je bila. In tedaj? Kaj bo takrat z nama? Nu, zdaj vidite, da ni mogoče. Ne, ne, mama, Vi ne morete razumeti. Čemu bi še Vi trpeli z nama? Da, da, Vi ste svetnica! Nič ne poznate tistega, kar nama razburja srce. Kako bi poznali vse temne stvari, ki so v ljubezni?«

Ob tem obupnem kriku se je gospe Romenayjevi trgalo srce, vstala je, vzela med svoji dlani sinovo glavo, kakor bi hotela, da je ne vidi, in mehko je mrmrala:

»Mark, motiš se... Pravim ti, da se motiš o meni.«

Ni je videl, toda starkin glas je bil tako spremljen, da je presenečen za hip odlašal, nato pa se je izvil iz objema in stal čudno razburjen prav pred njo.

»Ah, ne, mati, tega ne! Samo tega ne! Saj je že onega drugega gorja dovolj! Nikoli ji ne bom odpustil, če bom zaradi nje izgubil zaupanje v Vas.«

Tudi ob tem viharju se ni zgenila.

»Kaj torej verjameš, Mark?«

»Kajne, mati, ničesar mi ni treba verjeti? Tako zelo ste hoteli biti usmiljeni s Terezo, da bi celo sami sebe radi obtoževali. V Vašem glasu sem to čutil. Toda niste mogli. In bilo bi nes pametno. Zdaj me je sram, da sem mogel za hip kaj takega sumničiti.«

Za trenutek si je pokrila obraz z rokami in ugenil je globoki pomen te kretnje in molka, toda, ko je umeknila roke, je znova videl resni mir v njenih jasnih očeh, ki jih je tako ljubil. Ona pa je rekla preprosto: »Poslušaj me!«

Znova se je upiral.

»Nočem Vas poslušati.«

Hotel jo je za vselej ustaviti in ji zabraniti izpoved, ki jo je po njegovih mislih nameravala le zato, da bi se žrtvovala za ono. Rekel je tako, da je morala odnehati:

»Nikoli, nikoli! Vi ste brez madeža. Vi niste bili nikomur ljubica. Dosti je, nehajva!«

Zares se je nehote umeknila, ker so jo preplašile besede, kakršnih ni pričakovala.

»Oh, Mark, nikoli, to ti prisegam!«

Toda ta pozni ugovor je imel čudne posledice. Mark je hitro namignil na lastno žalostno doživetje:

»Vidite! Že ob sami misli na to se vse upira v Vas. Vaš upor je Terezina obsodba. Med njo in

Vami je prepad, ki ga nobena stvar ne more napolniti. Rekel sem Vam že, da naju ne morete razumeti.«

»Moj Bog, moj Bog!« je zdihovala starka, »navdihni me! Noče me poslušati in ne ve, da lahko tudi njej odpusti, če odpusti meni.«

In po teh besedah se je obrnila k njemu.

»Pravkar si mi storil veliko hudega, čeprav nehoti. Spomnila sem te tvoje mladosti in takoj si vedel, da se mi nisi smel približati, dokler si bil še majhen. Res je, nisem bila vedno dobra mati.«

»Oh, mama!«

»Vidiš, ko je človek mlad, zahteva preveč sreče, nikoli mu je ni dovolj.«

»Ne, ne, zelo ste bili nesrečni. Vem. Kaj bi iskali izgovorov, Vi, ki Vam jih trebani. Oče.« —

»Ne govoriva o očetu. Le slabost ima vedno izgovore. Obljuba zvestobe pa s tem še ni razveljavljena. Nočem plepševati svoje krivde.«

Govorila je o sebi, kakor da je zločinka. Njena vest je še večala rano, ki jo je vsekala ta prestopek v njeno srce.

V svoji materinski ljubezni je našla to, kar je našel prior na Svetem Bernardu iz vere in poznanja ljudi, in je zatrjevala:

»Mi li nisi odkril svojega veselja, ko si Terezo zopet videl živo? Zdaj moraš, Mark, moraš mimo ljubezni, ki ju je vezala. Ubogega otroka, ki ti je povzročil tako bridkost, moraš ljubiti tembolj, ljubiti z vsem, kar je najboljšega v tebi. Bridkost nam je dana le zato, da smo v njej večji in boljši. Navadi se, da ti bo služila v dobro! Poslušaj Boga, ki ti govori v tvojem srcu.«

Te besede so ga zadele, pomišljal je, iskal pota, nato pa je obupano zamrmral:

»Le ubog človek sem. Nikoli ne bom mogel...«

»Poskušaj. Odpuščenje nalaga večje naloge tistemu, ki odpušča, nego onemu, ki je kriv. Sicer bi oba padala, namesto da se dvigata. Vsaj meni se tako zdi, Mark; toda dobro ne vem.«

V teh besedah je hotela skriti vsako namigavanje nase. Ona, ki je tolikrat odpustila, je zdaj odstranila lastno žalostno preteklost, ki jo je še pravkar ponudila kot spravno žrtev. Mark je znova nekoliko pomislil, preden je odgovoril:

»Skušal bom. To bo najina rešitev... Da, iti moram mimo njune ljubezni...«

Njegov ponos ga bo podpiral, nanj se bo oprl v tem boju. Saj se je še vedno lahko zanesel nanj, da ni omagal.

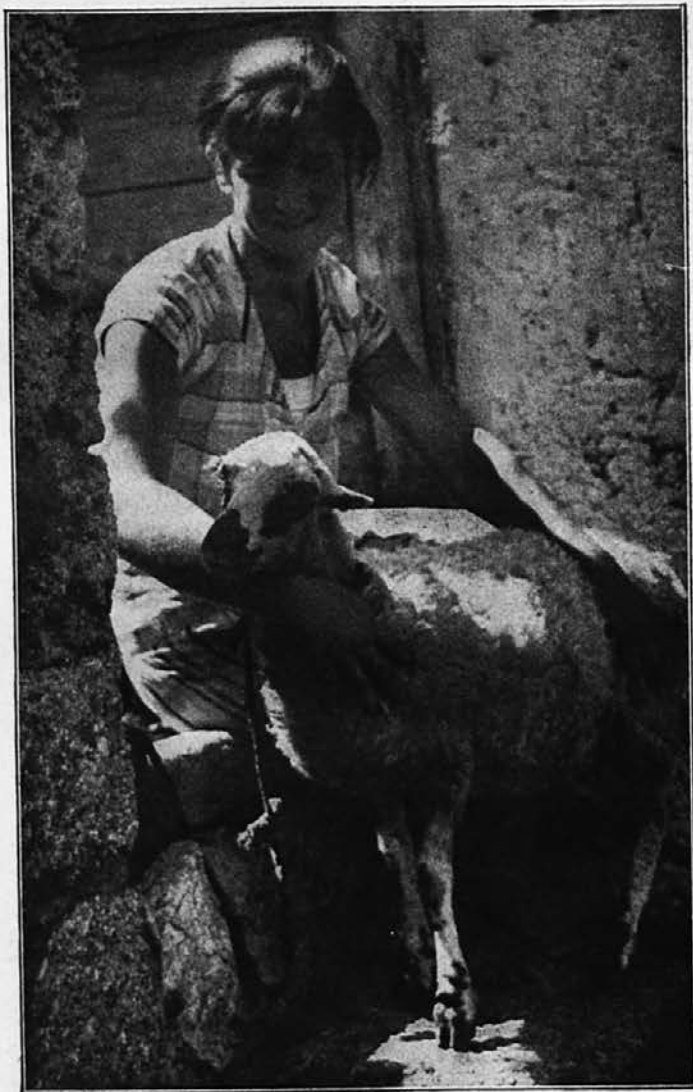
* * *

Ko ga je mati zapustila, misleč, da se je že umiril, in je bila polna upanja — mati, ki je samo sebe ponižala in se obtoževala, da bi rešila Terezo, ter je odhajala z novo nežno ljubeznijo do sina —

je hotel znova delati in je začel pregledovati pošto; zelo pa se je začudil, ko je med drugim našel tudi pismo gospe Noransove, ki ga je prosila za stanek.

II.

Mark se je kaj čudno pripravljaj na poset gospe Noransove; prebiral je pisma, ki jih je pisal Terezi njen ljubimec. Ta pisma so že dolgo vedno znova vžigala Markovo sovraštvo in na tihem je vselej čutil, da je žaljen njegov ponos, kadar jih je vzel v roko. Te sramote tudi njegova strast ni mogla premagati in nekajkrat je spravil te ugrabljene priče na dno miznice — zdaj pa so vse drugače vplivale nanj. Zdaj s svojim sovraštvom ni več zasledoval parčka, ki mu je razdril domače ognjišče. Zakaj naj bi jima bil krivičen? Vselej, kadar je pred spravo na Velikem Svetem Bernardu ženo obsojal, je butal ob lastno srce in ob vso svojo preteklost. Ne, on ni ljubil nevrednice! Ni se motil o njej, ki jo je bil spoznal svetlega dne v kostanjevem drevoredu nad Le-

Na počitnicah. (Fot. Fr. Krašovec.)

manskim jezerom pred staro hišo; druga moč, ki jo je zdaj bolje spoznal, ga je ločila od nje. Zdaj je namreč pel slavo mrtvecu, čigar pogum je vpričo njega slavil oče Sonnier; on je bil še bolj pederzen in je cenil celo mrtvečevo zapeljivost.

Ta pisma so bila polna mladosti. Ne one prve, nerodne in smešne mladosti, ki prekipeva od domišljije in čudaških prigod, ki namenoma olepšava resničnost in meša v svojo ginjeno zaljubljenost toliko laži. Pozneje človek ne čuti več potrebe, da bi preobračal svet, zakaj pozna ga že bolje. Najde za svoje srce na tisoče virov veselja in žalosti teh sestra-dvojčic, ki vedno druga drugo podpirata. Svežost in zanesenost morda še ostane, a bolj umerjeno ljubezensko čustvo se izraža bolj nežno in jasno, da se razodene in spozna.

In Andrejeva ljubezen se je razodela, in še kako!

In ta mož, ki je poznal moč svoje ljubezni, je kljub vsemu privolil, da sta se v smrti ločila.

Na ledeniku Prozu ga je bila zvalila s seboj v prepad. Vrv, ki se ni pretrgala, ju je vezala. Prepad ju je klical. Neznosna telesna bolečina ju je porivala za ramena. Z njo vred bi se bil spustil v brezno, z njo, ki mu je sama ponudila ta vzvišeni in večni objem. In on se je otresele vseh teh napadov na svojo oslabele voljo.

Da, oče Sonnier je imel prav v svojem slavo-spevu mrtvecu v čast. Ta je bil mož. In Mark, ki je že davno pozabil na osveti, ga je zavidal za njegovo ljubezen in še bolj za samoto in za smrt. »Končno pelje vsaka pot navzdol.« Srečni tisti, ki so v življenju imeli visoke sanje, ki so jih dosegli in niso šli navzdol...

Tako slabo se je pripravljaj za sprejem gospe Noransove. Ko so jo naznanili, je Mark Romenay že davno nehal čitati, ni pa še nehal sanjariti. Preden jo je sprejel, je poiskal velik ovitek, kamor je kakor v grob spravil vsa ta pisma, ki jih nikoli več ne bo bral, ki jih po njegovih mislih tudi ni smel več brati, nikoli več, ker ga je prevzel čut spoštovanja pred usodno veličino ljubezni, o kateri so govorila ko žive priče.

Simona Norans je bila brez dvoma lepša ko Tereza. Komaj je vstopila, je odgrnila svoj črni plašč, da bi svobodneje govorila, in iz črnine se je kakor iz veličastnega marmorja izločil bleščeč mlečno beli obraz, kakršnega imajo večkrat rjavolaske in ki v čudnem blesku nadomešča barvo v obrazu; sredi tega obraza pa so tvorila usta krvavo zarezo. Vsa obleka brez okraska je govorila o njeni skrbi za ličnost. Tudi žalovanje je pričalo o njeni mladosti.

Ko jo je povabil, naj sede, se je pomišljala, kakor bi ji bolj prijalo, da pokaže svojo postavo,

katere nihče ni pogledal brez kazni, ali kakor bi se spominjala zadnjega žaljivega sprejema pred sedmimi meseci prav na tem kraju. Nesreča, ki jo je bila takrat izzvala, je doživela svoj zaključek. Toda ta razvoj, ki se je tikal tudi nje, je ni strl. Še vedno je ostala razkošna in bojevita žena, ki je hotela osvajati. Še vedno se je upirala vlogi zapuščene, izdane žene, ki je modna ženska ne more prenesti. In Marku se je zdelo čudno, da jo je videl pred seboj prav tako kakor nekdanj, da je nesreča ni prav nič upognila. Se je li on sam toliko spremenil?

Kaj je hotela? Zakaj je zahtevala ta sestanek? Nič se ji ni mudilo, da bi mu pojasnila, celo obotavljala se je. Se je li silila, da bi zatajila svoje genotje? In zdaj, ko sta si po zadnjem srečanju stala oči v oči, sta bila oba nekoliko zmedena.

»Hoteli ste govoriti z menoj, gospa,« je začel Mark, ker je ona molčala.

Čeprav je govoril hladno, se je vendar zavedela ob njegovem glasu in pričela vsa zasopla v kratkih stavkih. Bila je izmed tistih žensk, ki prično s čebljanjem o dnevnih stvareh in ki jih njihovo šemljenje slabo pripravlja na stik z življenjem.

»Da, morala sem. Kakor Vas so tudi mene obvestili o nesreči. Tisti žalostni večer ste me videli v vlaku. V Martignyju sem zvedela vse. Kljub žalosti sem se morala brigati za podrobnosti njegovega prevoza. In takoj potem sem se vrnila v Pariz. Nikogar nisem mogla spraševati. O stvari vem le toliko, kolikor mi je povedal duhovnik. Vi ste imeli več časa, ker Vam je smrt prizanesla. Vedela sem, da greste pomagat gospe Romenay, da ste se spravili z njo. Morda mi lahko kaj poveste. Ob takih udarcih bi človek rad vse vedel. Zato mi odpustite ta korak!«

Kako, po kom je bila zvedela za njuno spravo? Morda pa je samo domnevala, ker je on potoval na Veliki Sveti Bernard?

Pokimal ji je, da spoštuje njen tako naraven korak — čeprav se mu je v resnici zelo čudil —, nato pa je iskal, kako bi ji ugodil. In čudil se je, ko je glasno izgovoril ime Andreja Noransa brez sovraštva, brez jeze, kakor bi šlo za neznanca, čigar žalostni konec nam vzbuja sočutje. Toda iz njegove povesti je bilo slišati, kakor bi bil Andrej Norans sam na gori Velanu. O Terezi ni govoril. Nihče ni več smel omenjati Tereze, ki se je vrnila k domačemu ognjišču.

Gospa Norans ga ni prekinila. Pogovor je kmalu zastal. Ker pa še ni hotela oditi, ji je dal številko Petit Vilaisana, iz katere je on dobil prve podatke. Medtem ko je brala, jo je opazoval in se čudil, kako je bila mirna. Niti enega trepe-

tljaja ni ujel na mirnem obrazu, niti enega znamenja notranjega genotja. Vrnila mu je list z besedami, ki so se nanašale na samomor, s katerimi je zaključil članek:

»Ne, ne, nista se hotela sama umoriti! Kakšen nezmisel!«

Krvaveča usta so zaničljivo zavrgla to čudaško domnevo. Kdor je vse podredil strasti, ne misli na smrt. Toda če je en zaljubljenec obsojen in bi moral drugi sam živeti?...

Mark ni odgovoril. Neskončne razdalje so ga ločile od te ženske, ki se ji je nesreča na gori Velanu zdela tako podobna enakim iz dnevnih novic v časopisih. Toda čemu je prišla?

»Je to vse?« je še enkrat vprašala.

Rad bi jo bil odpravil in se znebil njene navzočnosti, ki ga je mučila. Toda spomnil se je pričevanja očeta Sonnierja in v vesti je začutil, da ne sme molčati. Z zapovedovalnim glasom, ki ni trpel ugovora, je na kratko pripovedoval o trpljenju Andreja Noransa v onih treh dneh mrtvaškega boja. V želji, da bi trpinčil samega sebe in se žrtvoval, je govoril celo o pogumu ponesrečenca, o odpovedi, ko mu je ona ponudila, da mu skrajša grozno trpljenje. Ta želja, kakršna je mučila Marka ob tem pripovedovanju, se polasti ljudi, ki so preveč trpeli in o katerih še ni mogoče vedeti, ali bodo v preizkušnji opešali ali pa bodo izšli iz nje močnejši kot so bili prej. Brez pomišljanja je izkazal čast možu, ki je nehal biti njegov sovražnik.

»Nazadnje,« je pripovedoval, »je poklical tudi svojega sina.«

Gospa Norans ga je poslušala z zanimanjem, ki ga ni skrivala. Zdelo se je, da je njegove besede niso toliko žalostile, kolikor jo je genilo, ker ga je slišala tako govoriti. Ko pa je omenil sina, se je obrnila.

»Omenjate mi tega očeta Sonnierja,« se je ojunačila in prešla v napad. »Toda on je mogel zvedeti te zaupnosti le od gospe Romenayjeve.«

Mark jo je hotel ustaviti. Ona pa je že nadaljevala in že drugič vrgla v razgovor ime svoje nasprotnice:

»Gospa Romenay Vam ni ničesar pripovedovala o njem, Vam o njem?«

Premagal je jezo in preprosto je odgovoril:

»Nikoli nisva govorila o tem, kar je bilo. Nikoli ne bova govorila.«

Vstal je, da bi ji dal razumeti, da tega pogovora ne moreta nadaljevati. Toda takoj je dobil odgovor, ki mu je meril v srce:

»O čem pa se razgovarjata, kadar sta sama?«

Stresel se je, kakor bi odbijal udarce. Sam v sebi je ponavljal resnično, sikajoče vprašanje:

»O čem pa se razgovarjata, kadar sta sama?« Saj je prav zato, ker nista mogla o ničemer drugem govoriti, pustil ženo v Caux in se odločil, da se ne preseli k njej. Iz svojega novega zakonskega življenja je izgnal ta kruti in nizkotni razgovor, ta vprašanja, ki bi jo poniževala, ki bi umazala odpuščanje in preklicala spravo, ker bi mu pri-mešal nizkotno radovednost in mučeniško zaupljivost; toda to novo družinsko življenje je bilo zdaj nemogoče. Na vse to ga je opozoril en sam stavek gospe Noransove.

Ona je gledala, kako je krvavela rana, ki jo je bila vsekala. In da bi jo razširila, je dostavila:

»Je Tereza tu?«

Kako predrzno se je poslužila imena, ki jo je moral vendar peči na ustnicah!

»Ne, ni je tu,« je rekel Mark.

»Nu, vidite!«

Ko je prišla v ulico Franqueville, ni še ničesar vedela o tem, kar se je bilo zgodilo; na slepo je ugibala in iz dveh odgovorov je zvedela vse. Toda kaj jo je brigalo zakonsko življenje Romenayevih? Ji li grenki spomin na moža — ki se v smrti ni spominjal nje, ampak je klical sina — ni zadoščal, da izpolni samoto njenih dni? Ob njej se je zgrnila grenka bridkost; tista, ki se rodi iz vsega, česar ni moči popraviti. In namesto, da bi se ji vdala, je iskala osvete. Njena notranja zbeganost je bila podobna upor.

Mark, ki ga je ta naskok pretresel, se je zbral in jo prodiral z očmi, kakor bi hotel razbrati temni cilj, ki ga je zasledovala. In nehote se mu je pogled z ugodjem ustavil na visoki in polni postavi, ki je bila v črni obleki videti vitkejša, na marmornatem obrazu s krvavimi ustnicami, na nevarnih ustih.

Hipoma je povedala naravnost tako nena-doma, da je bil vsak ugovor nemogoč.

»Da, mislili ste, da odpuščate, in vendar niste mogli poklicati Tereze nazaj. Prav tako ko jaz tudi Vi niste mogli pozabiti žalitve, pohujšanja, smešenja. Kdo more pozabiti take stvari, takšno usodno nesrečo, ki naju je javno zadela, o kateri je vse govorilo, o kateri še vse govori. Vas, da, Vas in mene so povsod opravljali, zavidali, iskali podrobnosti in onadva sta naju izpostavila za-smehu. Da, da, zaman se premagujem, zaman se radi smrti silim k usmiljenju; vedno čutim, da ju zaničujem. In Vi? Ne čutite tudi Vi tako?«

Ravnala je z njim kakor s tovarišem. Tudi v njem je iskala svojo ranjeno ničemurnost, skrb za javno mnenje in malenkostno čustvovanje. Pred sedmimi meseci, ko se je hotela osvetiti, je nagonsko pritekla k njemu, ker je pričakovala, da jo bo on osvetil. Se je li pripravila na ta pri-

zor? Razna znamenja so potrjevala to domnevo. Ni li pred poroko iskala Marka in se skušala navezati nanj? In pozneje v Zermattu? Saj je moral razumeti njene ljubeznivosti, ki mu jih je izkazovala. Tako se je spraševal v kratkih hipih, ko jo je komaj poslušal in ni odgovarjal njenim strastnim vprašanjem. Le radovedno je zasledoval to prhutanje divje ptičke, ki so jo zaprli v kletko. Toda zdelo se mu je, da jo preveč obvladuje strast, in ni ji pripisoval take namere, take pretkanosti. In predvsem: zdela se mu je prelepa! Vedno ga je nekoliko privlačevala, v nesreči pa se mu je nehote razodela. Izgovarjal jo je. In skoraj ponosen je bil nato. V notranjem nemiru, v katerem je živel po vrnitvi s Svetega Bernarda, ni imel več jasne sodbe in močnega značaja kakor poprej in trpeče telo je jasneje slišalo klic njegovega telesa.

Namesto da bi jo za vselej odbil, je odgovoril nežneje nego je pričakovala:

»Ne, ne razumem Vas.«

Ona je obupano zamahnila z roko in, ker je stala pred njim, se je hipoma nagnila in se ko strta v žalosti sesedla nazaj na stol. Nagnila je obraz na mizo in ga naslonila na prekrizane roke.

V delovni sobi je kljub drevesni senci vladala žgoča avgustovska vročina. Iz navade je gospa Norans med razgovorom slekla eno rokavico in odkrila podlehtje. Mark je nehote občudoval njeno belino, ki so jo križale modre žile. Ker je bila naslonjena, ga ni mogla videti; toda bil je prepričan, da se ne bi prav nič branila, če bi se bil doteknil njenega golega komolca. Odgrnjeni pajčolan ni več branil pred pogledi vratu, katerega je okrogel izrezek ločil od obleke. Pod črnimi lasmi je bil ta vrat bleščeč; kapljica potu se je lesketala na njem. Ugenil je, da vsa trepetaja — trepetaja, kakor bi pričakovala, kot bi čakala, da se je dotakne z roko.

Zmagovalci, gospodarji tega sveta, obvladajo sami sebe v vseh prilikah življenja in nikoli jih ne zavede strast. Smehljajo se ženskam, toda, kadar se jim to zdi dobro, jih odbijajo. Premaganci, obupanci, ponižani nimajo te prostosti, nimajo pogona v sebi, ti le prenašajo jarem in se vdajajo drugim. Zakaj v vdajanju je pozaba.

Lepa Simona se ni dvignila. Kaj se je skrivalo v njenem obrazu? Marka je obšla skušnjava, da bi jo dvignil, jo vzel v roke in sirovo preizkusil svojo moč.

Ne bi li bila v tem osveta nad njuno usodo, nad izdajstvom in smešenjem, konec žaloigre, povratek v globine življenja?

»Vstanite, gospa!« je hipoma rekel Mark Romenay z zbeganim glasom, ki pa je bil hitro od-

ločen in je prekinil ta nevarni molk. »Dvignite glavo, prosim!«

Ker se ni mogla odločiti, je nadaljeval:

»Odženite sovraštvo, ki Vam povzroča toliko gorja. Oba sva imela svoj delež v nesreči. Toda tudi midva sva odgovorna. Zaradi sina je bolje, da ohranite možev spomin čist.«

V hipu je bila pokonci. Je li on tako govoril, je li on obtoževal oba in ji dajal takšen nepričakovan nasvet? Gledala ga je, da bi se prepričala o tem, in videla je, da je ves miren in nepremičen. Tedaj jo je bilo sram samo sebe in zagrnila je obraz, kakor da jo je nesramno žalil. Obrnila se je k vratom:

»Zbogom, gospod!« je zamrmrala.

Toda na pragu se je zopet zavedela in mu dala še zadnji udarec:

»Njegov spomin bo že gospa Romenayeva čuvala.«

Spremil jo je. Ta zadnja pšica ga ni več zadela.

Ničesar se ni bilo zgodilo med gospo Noransovo in njim. In vendar je pozelel to žensko s prebelim obrazom, z močno rdečimi usti in polnimi mladostnimi udi, ki jih je le slabo zakrivala žalna obleka; in vedel je, moral je vedeti, da se mu ne bi ustavljala. Usoda jo je zadela in potrla. Ni skrivala genotja, čeprav se morda res ni bila pripravila na to. Koliko drugih razmerij in strasti se je prav tako pričenjalo z neizrečenim pohlepom in neizgovorjeno željo! Kako je ušel skušnjava, ki se mu je ponujala, ki jo je v svoji naveličanosti in poltenosti sam božal? Ni mislil na Terezo. Ni ga zadržala njegova žalostna ljubezen do Tereze. Obsedla ga je le misel na Andreja Noransa in v hipu ga je videl pred seboj, priklenjenega na sivi pečini kakor mučenca; prostovoljno je odklanjal smrt, čuval njo, ki mu jo je ponudila, in ji oznanjal, da bo še živela, brez njega. Da ne bi zaostajal za njim, je v zapovedujoči potrebi, da se ne pokaže slabšega nego je bil njegov nasprotnik, odklonil lepo Simono in jo je celo neusmiljeno spomnil na njeno dolžnost.

... Za Orsièresom je srečal voz, ki je bil pokrit z vejami in planinskimi rožami.

»Čigav je ta pogreb?« je vprašal.

In ko so mu povedali, se je odkril.

In kakor tam zgoraj na poti na Veliki Sveti Bernard, je tudi zdaj pozdravil mrtveca z velikim spoštovanjem in tudi s sklepom, da mu hoče biti enak. Ponos mu je bil izvrstna opora. Znova je bil v tistem navdušenju, ki ga je prvokrat spoznal ob Terezini postelji, v navdušenju, v katerem nam je vse preprosto, mehko in lahko...

(Dalje prihodnjič.)

Iz anatomije.

O snoveh v našem telesu (plini).

Dr. Janez Plečnik.

Amonijak.

Amonijak (pa časih salmijak) nastaja v straniščih. Povedali smo to ter poudarili smo strupnatost amonijaka.

Stavijo torej stranišča oddaljena od bivališč (Aufenthaltort), oziroma oddaljena od stanic (Wohnzimmer, Caf) — vse to ni povsem pravo.

Stranišče je dobro potreben del stanovanjskega (Bedürfnis; Caf) naj je del stanovišča (Levstik) in naj je v stanovanju (Caf). Preudarno zgradi stranišče, dobro oprémi stranišče pa te nastajajoči amonijak ne bo motil in ostale odurnosti in nevšečnosti zakótka in zakótja (Caf, Janežič) ne bodo na nič devale stanovanja.

Vsi izločki iz našega telesa so gnusni; stranišče naj je torej del stanovanja, ono naj pa ostane »stranišče«, naj je v »stran«, ono naj ni vsiljivo opazno čutom.

Stranišče je tehten del stanovanja, pa naj torej ni slabše od ostalih bivališč. Stranišče naj je torej svetlo, toplo, dobro obsežno, lahko presápnó (luftbar) in torej brez duha. Poznamo vodovod, poznamo stranišča na izplakovanje oziroma na vodno zatulho, poznamo peči, imamo tekočo elektriko pa je torej kar možna gradnja svetlih, toplih, dobro obsežnih, lahko in urno ter dobro presapnih stranišč, torej stranišč, ki bi bila kar del stanovanja, stranišč, ki njih negode ne bi bile opazne.

Dne 4. junija letos krog dveh popoldne se je ulila ploha, pomešana s točo, na Ježico in sosedne občine. Ušel sem plohi; vedril sem pri dobrem vaščanu; gledal sem iz varnega zatišja na nastajajoče luže in mlake. Ena mlak se je urno širila v bazar in čudil sem se urnemu naraščanju. Gospodar me je poučil: »Kanal je tam, voda se steka tja; voda je nanesla vejičja in listja in je »zaturhala« kanal z njim.« Uho mi ni razločno ujelo besede pa sem poprosil za nje ponovitev. »Tako pravimo pri nas: »kanal se zaturha« — pa menda ne mislite, da je to nemška beseda?« — Pogled v Pletersnika pouči, da imamo Slovenci »tulhati« (röhrenartig aushöhlen) ter da imamo »zatulhati« (eine Röhre und dergleichen verstopfen). — Oznake: tulec, tuljava in sorodnice so mi od nekaj neprijetne. Izgovarjava »zaturhati« in samoodsební pomislek kmeta, da »beseda menda ne bo nemška« me pa prav res vznemirjata v dvom, ali ni sorodstva z nemško oznako »durch« (skozi) oziroma »das Durch« (prevotliti, skozi priti). Besedarjev je predvsem ta zadeva. — »Water-clóset« (ozir. W.C.) — po vodi zaprto je angleška oznaka za: stranišča »povodizaprtá« in — oznaka »stranišče na (vodno) zatulho« naj pove, kar angleška oznaka pove.

Da govorimo o vsem tem, pa da govorimo o straniščih sploh, nekim bralcem ne bo prav prav. Povem

le-tem bralcem, da so filozofi, ki pišejo dolge članke o »nič«-u. Pišejo o tem: ali »nič« je ali »nič«-a ni; kakšen je »nič«; ali sta dva »nič« en sam »nič«; ali more biti »nič« večji (oziroma manjši) od »nič«-a. — Povedano po domače: filozofi pišejo o tem, ali je nič kaj, ali če »nič« res ni nič. Povedano učeno: filozofi pišejo o tem, ali je v »nič«u kaj »kajstva«, oziroma ali v niču ni nič »kajstva«. — Pa par besed o stranišču, ki je res nekaj in ki ima precej »kajstva« v sebi, menda ni »brezpredmetnih«.

Povabljenec prideš na poset. Trpiš in končno vprašaj po stranišču. Vprašanje spravi (nežneje čutečega gospodarja ali gospodinjo) kar redno v zadrego. »Stranišče prav sedaj ni povsem v redu; menda ne bo zamere — potrpite, prosim, saj veste, kako je na deželi (saj veste, kako je v mestu): gospodar ne mara popraviti; mi pa — kdo ve... morda se selimo v treh mesecih.« Stopiš v stranišče pa ti je — redko je drugače — kot je muhi, ki je sedla na lepljiv papirnat muholovnik. Muha stópi kamorkoli pa se ji nožice primejo — ti stópi kamorkoli, pa se te nevšečnost prime in — ni stranišču prizidanega umivališča in ni umivalnice in ni otiralnice v stranišču. Kar povsod je hudo s stranišči: hudo je v mestih, hudo po vaseh, prav često je še huje in često je kar najhuje.

»Udobno stranišče bi bilo drago.« — Ne bi bilo poceni. Pa: poglej na svojo last: imaš čipke, preproge, porcelan, svilo, zlatnino, srebrnino. Spomni se torej še nujnega potrebka stanovanjskega!

Pišejo na debelo o napredku in pišejo do obilja o dobri nareji sodobnega narédkarstva in na moč hvalijo sodobnega narédkarstva narédke (fabrikacija, fabrikati; *Caf). Sodobno narédkarstvo pa ne velja za napredno, če so njega narédki kar sama pobijála, ubijála, moríla, trapíla, mučila za človeški rod in če niso (vsakemu dostopne) dobrine, ki lajšajo in ugodjajo naše živetje.

Res: življenje teče tako, da trebamo delati, drugim in občestvu v prid. Življenje pa naj teče tudi tako, da smo tudi mi drugi, da smo tudi mi občestvo in da trebajo ostali delati za nas in za naš prid. Res: življenje teče tako, da bomo neprestojno imeli reveže med nami, pa — število revežev in beračev ni določeno v sv. besedi in ni ukazano, da množičimo revežev število. Nujno kar ni, da bi neki od nas opravljali delo po tovarnah v potu in nesnagi in da ti »potni in povaljani« človeki ne bi imeli prilike urediti stanovanj in stranišč.

Rekli smo, kakšno naj je stranišče, in vemo, da je posamnik (zasebnik) urnejši od občine. Premožni zasebniki naj bi torej pritiskali na okolico in na občine z dobrim zgledom. Občine bi nato tekmovali z napravo udobnih in zglednih javnih stranišč in boljše (ne bogatejše!) občine —

to re j ob č i n e s p r e u d a r n e j š i m i m o ž m i
— naj bi prednjačile z boljšimi zgledi.

Javne naprave so, ki naj služijo »nazornemu« pouku, pa kar ne bo treba kupovati »ponazoril« za vsako šolo posebej. Javne naprave so (naj bi bile) namreč izobraževalnice, važnejše od šol. Oskrbniki in poslužniki po javnih napravah so zgovornejši izobraževalci in vzgojniki od šolskih učiteljev. Le-ti oskrbniki in poslužniki naj ne bi bili uradniki, vsaj polni uradniškega sijaja naj ne bi bili. Oni naj ne bi bili »uradne osebe«, ki se jih bojiš; oni naj ne bi bili biriči, ki ga razžališ s samim pogledom, če ti je Bog dal od roda navzkriž oči.

Oskrbnice in čuvarice po javnih straniščih so pomembne skrbnice, brižnice in učiteljice čistoče, snage, zdravstva. Le-take čuvarice naj bi bile seveda »gospé« in ne »babe«, pa bi njih prizadevanja močnejše vplivala od odredb, tiskanih poukov, ukazov, od spisov, kazni polnih; le-take čuvarice bi bile neprimerno vplivnejše od raznašalcev uradnih »listin«. Lepa, čista, topla, svetla, obsežna javna stranišča bi bila zgovornejša pa povednejša od marsikaterih »higijenskih« razstav pa tudi cenejše »razstave« bi bila.

Neki bodo smatrali le-te trditve za pretirane. So namreč omejenci, ki precenjajo nauke higijene.

Nemci so napravili letos veliko higijensko razstavo v Draždanah. Nekdo (Vossische Zeitung 20. 5. 1930) piše o le-tej zadevi in je pisanja konec ta-le: »Pameten svojkar (ein guter Querkopf) — in dosti njih bo istega mnenja — je povedal precej javno, da je vse, kar kažejo (na razstavi) lepo in prav. Toda: brez smisla je, dokler ne bodo dejali stanovanj v red. Pretrpna in znosna stanovanja so precej več od higijene in store velik kos higijene nepotrebnega. Dvajset milijonov (nemških mark!) — tako cenijo — so izdali za razstavo. Kaj

— če bi bili uporabili teh 20 milijonov za zidanje stanovanj? Kaj ne bi morda — —? Razstava kaže le na koprnjenje, ki je v vsakem človeku: na koprnjenje, prenehati s »higijenskim« življenjem in započeti z zdravim življenjem.« — Pameten svojkar-ski Slovenec pa mi je tožil: »Delajo iz lesa naših gozdov papir. Posekajo vsak dan gozd in store njega drevje v papir. Popišejo te v papir zmečkane gozdove s poročili stanovanjskih »ankét«; natisnejo nanje predloge, kako odstraniti stanovanjsko bedo, kako rešiti »pereče« stanovanjsko »vprašanje«. Kaj, če bi drvarji, ki nimajo hišic, sekali gozdove, in če bi drvarji obdelali hlode in če bi drvarji gradili dome? Kaj, če ne bi več mečkali hlodov v papir; kaj, če bi žage na vodo žagale hlode v deske; kaj, če bi hiše nastajale iz desk? Kaj ne bi morda — — —?«

Veljajo za zarigljane glave, ki govore, pišejo, delajo proti »industrializaciji« dežele. Veljajo za zarigljane glave, ki uče: »industriji je treba »razmaha«, tujskemu prometu je treba »razmaha«; treba je »svetu« pokazati, kaj smo, kaj znamo, kaj imamo«, in le-te zarigljane glave dostavljajo: »treba bo seveda opustiti zdravo življenje in treba bo živeti »higijensko«.« — Kmetič — pa prav nad Rimskimi toplicami je bilo — mi je tožil: »Glejte! Dal bi bil palec desne roke za vsako bukev svojega gozda! Sin je posekal ves gozd za ženitev in napravil je celò dolg in je šel. Preužitkar sem v tuji hiši; tuj sem na domu svojega očeta.« — Časi taki — časi taki!

Omenjam od javnih stranišč one v šolah. Nihče ni skrbel zanje — o mojih časih ne. Vzgojniki naši so vohunili krog stranišč. Vzgojniki naši pa pomislili niso, da so (bila) stranišča majhne temne luknje, da so bila nesnaga, ki kar le nesnaga poganja iz nje. Vzgojnikom, uravnanim kar le na eno in samo plat, ni prišlo niti do zavesti, da človek piše v svetlobi drugo, da piše v temi drugo, da človek dela v solncu drugo in da človek ravna v temi drugo.

Omenjam od javnih stranišč one v kavarnah in gostilnah. Groza me je ob spominu nanje, mene vsaj je groza. Prav jasno si predstavimo majhno družino: pet zdravih človekov naj je je s poslom vred. Zahtevamo zanj o n o stranišče. Prav jasno si predstavimo gostilnico s prenočišči, z obednico, s kavarno pa s stotinami gostov dan za dnem. Prav jasno se spomnimo na število in obseg stranišč po le-teh gostilnicah — mene vsaj je groza. Le-ta stranišča so res »stran«-išča in njih odmerki imajo le po pet sten — zgornje ni. Stene so — razen ene — lesene in tenke. Pa so vsi izločki našega telesa ostudni — poudaril je to celò stari anatom H y r t l.

A. Dürer.

»Če je pa zadeva taka, kam pa pridemo tebi sledeči?« Vprašaj, kam s m o prišli v edinih skrbah za topove in vojna letala, pozabivši lastnabivališča.

* * *

Vsako stanovanje ima svojiten duh in le-ta duh je (nevajenemu) tujcu redno neprijeten. Vsako stanovanje smrdi tujcu. Stanovanje čehni tem neprijetneje, čim manj je prezračeno, čim več smeti in odpadkov je v stanovanju, čim manj gospodinja (ali posel) stori za stanovanje.

Naše telo in naša obleka ima svojiten duh in je le-ta svojiten duh telesa in obleke (nevajenemu) tujcu redno neprijeten. Torej mi — nas vsak — smrdimo tujcu do neke mere. Smrdimo tujcu tem ogabneje, čim je naše telo manj čisto, čim je naša obleka manj snažna. Dela je treba za tako snago. Naš duh je torej tem neprijetnejši tujcu, čim manj delamo za svoje telo. Ne brigamo se pa za svojo snago (predvsem) iz lenivosti in malomarnosti.

Prikrivamo svojo lenivost, lenobo, malomarje z dišavinami: dišavinimo (parfimiramo) stanovanje, telo, obleko. Dišavinjenje (parfimiranje) je torej prikrivanje nesnage, je torej neodkritosrčnost in je često laž in goljufija.

Dišavinjeni govori: »Nos tvoj ti povej, kako sem čist, kako gosposki.« Preudarni ve: »Telo ti ni snažno, obleka ni čista; čehniš. Ne snažiš telesa, ne čistiš obleke — len si.«

Topega vóha človeki se dišavinijo nad vse radi in se dišavinijo obupno močno. Čujejo, da nesnaga smrdi; vedó, da njih nos ni smradu uporabno merilo, in segajo po dišavinah nepreudarno in čez vse znosne mere.

Mož vóha bolje od žensk — tako skušnja — pa je umevno, da se ženske češče in nepreudarneje dišavinijo. Povedali smo že, da se dobra kuharica (tako kot dober pesnik) r o d i, in kar dober vóh je naravna dota dobre kuharice. Umevno je torej, da se ženske tem nerajši bavijo s kuho, čim slabši vóh imajo, in je umevno, da prav odlični kuharji prednjačijo pred prav odličnimi kuharicami.

Usojeni jej topejši vóh zapelje žensko v nepreudarno dišavinjenje, pa tudi obleka je, ki zavaja žensko. Ženska obleka je — danes tudi še — sklad številnih robcev, robčkov, trakov, čipk. Le-ti zložniki so nežni, so drage cene, so često spominki in kar dragoceni in torej ne prenesejo češčega čiščenja. Nesnaga pa leže tudi nanje. Nesnaga komaj vidna, nesnaga komaj opazna je le nesnaga in ima svoj čuh. Ženska ve vse to in skuša premotiti okolico z dišavinjenjem.

Možje nečistega telesa, nesnažnih oblek in pomanjkljivega voha so prav le-takšni. Možje, ki ne utegnejo prezračiti las in brade, ki ne utegnejo

odstraniti čoha iz njih, pa možje, ki so preleni, da bi odstranili od sebe smrad pisarne, tovarne, hleva, vojašnice, delavnice, preden stopijo v družbo; možje, ki so prezanikrni, da bi si osnažili in očistili zobe in usta in imajo toposlužen voh — le-taki možje se dišavinijo. Možje — danes tudi ženske — preganjajo časih zlo z zlejšim pri dišavinjenju: dišavinijo se s pipo in smotko — saj gre pri dišavinjenju le za odstranitev s v o j i t n e g a duha!

Opozorimo pri vsem le-tem na dejstvo, da potratimo dosti časa za opravljanje sosedov, da se dolge ure brigamo za sosedo »blagohotno, teoretično in le v najboljšem namenu« in da so nam napake sosedov v težjo skrb in so nam lastne potne noge, lastno nesnažno telo, lastni nesnažni robčki v lažjo brigo.

Pripeljejo ponesrečenca v bolnico, sezujejo ga, slečejo ga; močno je zanemarjen, zanemarljena je obleka, zanemarljeno je telo. Greš iz bolnice domov; razmišljaš o vsem tem; zgražaš se do skrajnosti; razgaljaš znanca, ki zadeneš nanje na cesti; ves si iz sebe — komaj odskočiš, bil si skoraj že pod drvečim vozom — pa ti rdečica sramu zajame lice. Če bi te bil voz podrl in bi te bili prenesli ponesrečenca v bolnico, kakšen bi bil ti? Oni v bolnici bi videli krivenčaste prste na tvojih nogah, videli bi neporezane, s črno nesnago podrobljene nohtove, videli bi tvoja kurja očesa! Spomni se svojih zanositih sinočnih besed o zanemarljeni negi sosedovih otrok — sedajle so ti le-one besede mučne —: nimaš umitega vratu, uhala tvoja so sajasta, hrbet tvoj je mozolast. Prav sinoči bi bil marsikaj igrave opravil: opral bi si bil noge, porazal nohtove na njih, razgibal bi bil prste na nogah, umil bi si bil vrat, o r u š a l bi bil kožo na hrbtu. Prav sinoči bi bil utegnil vse to, prav sinoči,

Po nevihti. (Fot. Fr. Krašovec.)

ko si »razvijal« svoje »misli« o zanemarjenih sosedovih otrocih, in tačas je bila tudi prilika, da se pobrigaš za lastno zanemarjeno stranišče.

* * *

Opozorili smo na dišavinjenje telesa. Pa ravnamo s straniščem (in njega amonijakom) precej tako, kot ravnamo s telesom, obleko, stanovali. Leni ne snazimo, ne presapljamo stranišč v pravitni meri in jih rajši parfimiramo. Vlijemo »razkuževalno« sredstvo v stranišče, razkužimo stranišče z njim in odvezamemo stranišču (amonijakalno) smrdljivost. Uporabljamo pa za razkužila (skoraj) le smrdljiva, smrduhasta, smrduljasta, smrdljikasta, smrdikasta, smrdelasta sredstva, torej sredstva, ki imajo sama smrdež, ki so sama smrdila, smradila, smrdljivci, smrdóbe, smrduhi, smrdulje. Razkužila (»desinficientia«) se nam zde tem izdatnejša, čim neprijetnejši smrdilji so. »Lysol« je taka znana in močno obražana »razkužilna« tekočina in je lizol obenem posebno neprijetna smrdelina.

Razkužiti stranišče pomeni zatreti, zamoriti živa prisadila, ki so prišla v stranišče z našim blatom. Toda: zamoritev prisadnih klic z lizolom, karbolom in sorodnimi smrdobami ni tako enostavna, kot pripovedujejo in opisujejo — pa še to je res, da ni potrebna. Amonijak, nastajajoč iz kvaseče se scavnice, zamori sam živa prisadila. Poudarjali smo in znova poudarimo, da govorimo o dobrih, o toplih, o svetlih, o snažnih, o obsežnih straniščih, ki imaš vodo v njih, ki imaš umivalnico v njih in ki imajo pravilno (nedostopno) zgrajeno greznico. Le-taka stranišča bi bila dobro uporaben del stanovanja in bi bila naša last in bi nam lajšala zdravo življenje in nam ne bi vsiljevala »higijenskega« življenja in bi mi živeli torej ob lastnih zdravih merah in bi nam ne bilo treba varčevati, da si nakupimo »higijenskih« naprav v tujini, in nam ne bi bilo treba pošiljati denarja v tujino. Nehajmo z neprestanim in lahkomišelnim podpihovanjem narédkarstva (industrije). Zahtevajmo in kupujmo za svoj denar narédke, ki jih mi res ne moremo narejati in ki nam res lajšajo življenje in ki nam ne zahotavajo (komplicirajo) življenja.

Globoko smo zašli v higijensko življenje in močno smo se oddaljili od zdravega. Časniki poročajo o veselju, ki ga imajo omikanci nad tem, da kmetice započenjajo pomivati okna z lizolom, in nad tem, da vsa vas časih »dehti« po lizolu.

Nisem proti higijeni. Zahotani v nezdrave razmere potrebujemo nekih higijenskih pripomočkov. Pa: kar nas stori žive in zdrave, prav to nas stori tudi bolne, in kakoča užitka ni edino pomembna za zdravje in je kolikoča tudi pomembna.

Denarja gre preveč — to trdim — za higijenska pomagiva in premalo nam ostane za zdravje. Le-to ne bo šlo temu in onemu v glavo, pa prosim, naj razmišljajo, ali naše bolnice, naše blaznice zadoščajo našim potrebam; razmišljajo naj, ali bi njim samim bilo prav hirati in umirati po naših hiralnicah in ubožnicah? U k a z a n o pa je: Ljubi bližnjega kot samega sebe.

* * *

Razlika med higijenskim in zdravim življenjem ne bo šla nekim v glavo. Le-tem tole:

Bilo je (5. 6. 1930) ob času letošnjega ljubljanskega velesejma in poldanska ura je bila. Trope šolarčkov so si bile ogledale razstavljene naredke in so se upehale. Razposadili so otroke po gostilnah tik ob higijenski razstavi. Vroč dan je bil in vetrovit. Neslo je goste megle prahu po »veseličnem« prostoru, po drevoredu proti »Koslerju«. Mnogo ljudstva je preromalo tisti dan tisti drevored in nisi se mogel izogniti svežih pljunkov in si hodil po njih in po razsušenih in le-te si trl in vešer jih je raznašal.

Otroci so se posedli, so jedli, so pili, so bili veseli, so se smejali, uživali so v smeja zijanju »sveži« tivolski zrak. Prah z zmletimi pljunki je »belil« otrokom jed.

»Umij si roke pred jedjo!«

Kaj — če bi bili otroci ostali doma, na domačih livadah, ali ne bi bilo morda — — —?

Kaj — če bi bili visoko oplankali velesejski prostor in če bi bili namočili vse velesejske ceste z lizolom in bi oprali vse velesejske kostanje s karbolom, ali ne bi bilo morda — — —?

(Dalje prihodnjič.)

Slepec.

Vsak večer, ko zadrhtijo višave
kakor nevidnega ptiča perot
in zazvonijo pobožno svoj Ave,
v hram Tvoj dotipljem se daljni, Gospod!

Drugi se kopljejo v morju sinjine,
vseposod Tebe zro ... Jaz sem sam ...
S svojo temo in bridkostjo in bedo
skrušen se vržem Ti k svetim nogam ...

Ti si pravrelec lepote in luči.
Joj, saj oslepel bi vdruči, Gospod,
če bi že zdaj mi, išočemu v mraku,
z vso svojo glorio prišel naprot — — —

Vsak večer, ko zadrhtijo višave,
žge bolečina me črna v oči:
drugi gredo kakor orli za solncem —
slepec še vase ne najdem poti.

Mirko Kunčič.

Dolenjske vraže, prazne vere in pravljice o kačah.

V št. Lovrencu zapisal I. Šašelj.

Če najdeš kačo, ki ima v gobcu žabo, da bi jo pogoltnila, vzemi hitro palico in razkleni z njo gobec, da rešiš žabo. To palico potem dobro shrani, z njo boš potem povsod zmagovit. Če se n. pr. fantje stepo, boš s to palico vse premagal. Če jo vzameš s seboj v vojsko, ne boš ranjen in ne padel v vojski. Obvarovala te bo vsake nesreče.

Kače tudi čutijo in slutijo krst in blagoslovljene stvari. Če je kača tudi »skolečkana« (zvita v svitek), pa jo vidi krščen človek, tedaj zbeži pred njim, ker ji diši krst. Beži tudi pred njim, če ima pri sebi blagoslovljene stvari, križec, rožni venec ali kaj drugega.

Če dobiš kačo, ujemi in razparaj jo ter vzemi iz nje srce. To pojej in potem se ne boj kač. Nobena ti ne bo škodovala. Lahko jo primeš z roko, nič ti ne bo prizadela, deneš jo lahko za srajco, v nedra, ne bo te pičila. Na Veseli gori so kidali na dvorišču pri »generalih« gnoj. Pa je videl delavec kačo, ki se je kar naenkrat pojavila. To je prijel z roko in je mahal z njo proti ženskam, ki so se silno prestrašile in zbežale. Nato je kačo prerezal, vzel iz nje srce in ga pojedel. Poslej je bil varen pred vsemi kačami.

V Sevnških travnikih v trebanjski župniji so videli kosci, ki so kosili travo, še ni dolgo od tega, velikansko kačo, ki je bila dolga in debela kakor žrd.

Na Sevnici je v neki hiši prav mnogo kač, katerih se ne morejo rešiti in znebiti. So črne in vse drugačne kakor navadno druge kače. Pravijo, da je hiša na »gadini« ali pa ukleta in da so kače za kazen pri hiši. Dekle nečesto biti pri tej hiši, ker najdejo povsod kače. Najdejo jih v živinski hrani, v loncih in drugod.

Kače imajo tudi noge, pa jih skrivajo in tajijo. Če se pa vrže kača na ogenj, pa pokaže noge. Odtod je pregovor: Tajji, kakor kača noge.

V Liscu, visoki gori med Dobrničem in Žužemberkom, je več podzemeljskih jam. V teh eno, v »Liško jamo«, ki je prav globoka, je padel pred več leti neki mož, ki je polhe lovil. Ker je bil sam na lovu, ni vedel nikdo, kam je izginil. Pa četudi je bila jama silno globoka, se mož ni ubil, ampak je ostal pri življenju. Ko je bil v jami, je gledal in premišljeval,

kako bi se rešil iz podzemeljske ječe. Pa vse zastonj. Nobenega upanja na rešitev ni bilo. Vedel je, da mora lakote umreti — saj kje naj dobi tako globoko pod zemljo v jami hrane? A čeprav je bila jama zelo globoka, je bilo vendar svetlo v njej. Kar zapazi, da je v jami veliko polhov in obilo kač, katere pa mu niso storile prav nič žalega. Med temi pa je bila ena posebno lepa, ki se je odlikovala pred vsemi drugimi, ta je bila »demantna kača«. Imela je namreč v glavi svetel demant, ki je razsvetljeval vso jamo. V tej demantni svetlobi opazi, da sta v jami dva kamena. Enega so lizali polhi, drugega kače. To je bila njihova hrana v jami, da niso lakote poginili. To je bil tudi zanj opomin, da si bo mogel le s tem ohraniti življenje, da ne bo umrl lakote, če bo posnemal polhe in kače in lizal kamen. Toda gnusilo se mu je, da bi lizal kačji kamen, bal se je pa tudi, da se ne bi zastrupil. Zato se je odločil za poljšji kamen, ki ga je začel lizati. In res mu je to lizanje ohranilo življenje. Po jami je hodil večkrat in si jo je ogledoval, ali bi se mogel kje rešiti iz nje. Jama je segala daleč pod zemljo, celo prav do Dobrniča. Ko je hodil nekega dne zopet po jami — bilo je baš Telovo — je prišel do Dobrniča. In tu je slišal v jamo zvonjenje in petje cerkvenih pevcev in pevk, ko je šla nad njim telovska procesija dobrniška. Kako rad bi bil dal ljudem znamenje, da je pod njimi v podzemeljski jami, toda kako! Dolgo je premišljeval in premišljeval, kako bi se rešil. Slednjič pa je prišel na tole misel: Oblečen je bil v škrlatast telovnik. Tega je slekel in začel rezati na majhne in ozke kosce, kakor trake. In te škrlataste trake je potem ovijal polhom okoli vratu. In ko so ljudje več teh polhov ujeli in videli, da imajo okoli vratu škrlataste vratnike, se jim je to prav čudno zdelo in so začeli premišljevat, kaj bi to pomenilo. Pa jim je prišlo na misel: kaj pa, če je v jami morda pogrešani kmet, ki je izginil, že pred več leti in ni nobenega glasu o njem, in nas na ta način opozarja, da še živi! Pa so vzeli vrvi od zvonov dobrniške cerkve. Te so skupaj zvezali, na koncu privezali nanje velik kamen in ga spustili v jamo. Ko je mož zapazil vrv in na njej kamen, je takoj spoznal, da ga mislijo rešiti. Odvezal je kamen in potegnil za vrv, katere se je oprijel. Potegnili so za vrv in ga tako rešili iz jame. Toda mož ni dolgo živel in je kmalu umrl. Ni mogel namreč uživati človeške hrane, ker je bil vajen v jami živeti le od lizanja poljšjega kamna.

Nove knjige.

Spomenica ob 70 letnici lavantinskega bogoslovnega učilišča v Mariboru. Izdal profesorski zbor. Založilo bogoslovno učilišče v Mariboru. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 1929, 175 strani velike osmerke. Cena broširanemu izvodu 40 Din, poština 2.75 Din. — Spomenice, ki se ob različnih jubilejih izdajajo, so večkrat take, da se jim takoj vidi, kako so bile naglo in površno sestavljene — samo da so bile. Ta knjiga pa je res, kakor nekatere druge, zadnji čas izišle (Slovenci!), preudarjeno delo, delo mož-strokovnjakov. Vsebina ni samo za sedemdesetletnico; ona je stvarna in podrobna kronika verskega in kulturnega dela in delavcev v razdobju od Slomška do danes. Je pa tudi duhovni obraz danes delujočega profsorskega zbora, ki je ves živ sodobnega časa, temeljit v strokah, vsak ves mož na svojem mestu. Prva razprava je zgodovina lavantinskega bogoslovnega učilišča v Mariboru. Spisal jo je dr. Fr. Kovačič. Za uvod navaja Slomškov govor ob otvoritvi semenišča (14. oktobra 1859). Krasen je in človek se vselej sramuje, kadar bere spet Slomška, da ga tako malo bere. V mislih, simbolih in jeziku tako izviren, pa vendar tako svojski naš! — Nato opisuje in razvija avtor vse podrobno zgodovino bogoslovnega učilišča, vse gojence, njih delo v semenišču in kesneje v javnosti. So to trdni dokazi, koliko se ima prosveta in narodnost zahvaliti »tej drevesnici«, kakor naziva semenišče Slomšek, iz katere je prišlo toliko delavcev po vsej zeleni Štajerski — za vero in slovensko kulturo. Kovačičev spis je za vse Slovence zanimiv, za lavantinsko škofijo pa take vrednosti, da bi pač nikjer ne smeli biti brez njega. — Za tem uvodnim spisom sledi osmero razprav — vsaka od drugega avtorja. To so strokovna, a ne suhoparna, marveč živa in v sodobnost posegajoča razmotrivanja, n. pr.: Kultura in krščanstvo v luči novejšje etnologije (dr. Aleksij Jakob), Versko in kulturno poslanstvo katoliškega laika (dr. Mirt Josip), Dušno pastirstvo in proletarstvo (dr. Josip Somrek) itd. Vsi članki so vredni kar resne pozornosti in so za sodobna predavanja izvrstno gradivo. Razen tega je v knjigi 33 slik, odtisnjenih na poseben papir. Knjiga je tudi po opremi zelo lepa (ovoj morda ni srečno zgrajen!) in jo bo prav vsak s pridom in užitkom bral in si jo spričo zelo nizke cene tudi lahko nabavil. R. C.

Motivi ustanovitve napoleonske Ilirije. Dr. Melita Pivec-Strlè. V Zagrebu, 1930. — Posebni odtisk iz Narodne starine. — Ta prav zanimiva razprava ugotavlja po najboljših virih, da so vodili Napoleona štirje nagibi za ustanovitev Ilirije: zamenjalni, vojaški, narodni in gospodarski nagib. — Zamenjalni nagib, da bi Ilirijo zamenjal za Galicijo, ni bil močan. Bil je bolj slučajne narave; politični dogodki so ga sprožili šele po ustanovitvi. Važnejši pomen je imela Ilirija kot vojaška straža zoper Avstrijo, da bi ji zapirala pot na Balkan in v Turčijo. — Narodnostni pomen se večkrat zelo poudarja. Toda Napoleonu je bil namen, ustanoviti narodno državo, čisto tuj. Le-ta zgodovinska resnica, da je ilirska vlada (zlasti Mar-mont) uvedla slovenski jezik v šole, je zelo važna in je to dejstvo silno pripomoglo, da se je naš narodni preporod pospešil in iz dobe Francozov vidno in hitro brstel. — Najjasnejši, glavni in trdni smoter Napole-

onove politike pa je bil: biti gospodar Sredozemskega morja. Do tega ga je silil gospodarski boj z Anglijo. Hotel je dobiti pot za uvozno blago (za bombaž in druge sirovine) po suhem z Vzhoda v Francijo. Uvel je celinsko zaporo, to se pravi, vse angleško blago je izključil in prepovedal. (Primerjaj dr. Malovo Zgodovino slovenskega naroda, ki zelo podrobno in zanimivo opisuje Ljubljano kot trgovsko mesto v tej dobi.)

Danilo — Spomini. Ljubljana. V mesecu februarju 1930. Samozaložba. Tiskali J. Blasnika nasl. 232 strani. »O zemlja domača, ti si nam kakor česminov cvet...« je po Jožetu Pogačniku zapisal Danilo na čelu svojih spominov. Prav je povedal, da je spomine pisati mnogo težje, nego spomine obujati. Spomin je kakor lepa melodija — ko ga hočeš ujeti, ga že ni več, vsaj takega ne, kakor ti ga je nudila domišljija. Spomini moža, ki je živel v javnosti mnogo let, so gotovo zanimivi. Toda prav nihče se ne more ubraniti samega sebe, ne more biti brezosebnosten graditelj dejstev iz dobe, ki jo je preživel. Kdor bi imel tako voljo in moč, da bi ob vsakem spominu tisti večer, ko se je podnevi dogodek vršil in še ves živ trepetal v njegovi duši, vse doživetje ujel in ga zapisal — bi bili to ob spretnem peresu res uživanja vredni spomini. Ali podoživljati nazaj, poustvarjati na stara leta, kar je dala mladost in zrela moškost — to pa je vedno nevarno opravilo. Otrok je tak, da želi, naj bi se vrtelo vse krog njega. Ko se naša življenska doba prevesi navzdol, gremo čezdalje bolj v otroka in smo si kaj radi osrednja os preteklih dogodivščin tudi tedaj, ko nismo bili. Danilo se je tega, kar se da, ognil. Dal se je takega, kakor je bil in kakor je. Za veselje drugim, pravi, je pisal. Vendar pa je mnogo tudi takega, kar ni samo za veselje, je tudi vsem nam v grenko spoznanje in bo njemu, ki bo pisal zgodovino našega gledališča, kaj koristno. Vse drugo pa je veseli burk, prava ljubljanska šegavost, včasih osoljena, včasih pa takó, takó — saj vemo. In tako mu spodrkne neokusnost, kakor je ono jutro po maskeradi v Trnovem v Virantovi kavarni. Če je bila, naj bi ne bila ponovljena še v spominu! Sicer pa — vsa knjiga je ves Danilo, kar ga je. Ni laži, in zle misli v srcu ni.

F. S. F.

Blejski otok, Vintgar, spisal J. Žirovnik. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Te dve lični, drobni knjižici smo dobili zase in za tujce (obe sta spisani tudi v nemščini). »Blejski otok« (večinoma ponatis iz Mladike) opisuje pokrajino (okolico) in zgodovino otoka, kar zanimala domačina prav tako kot tujca. Pripovedovanje je prijetno, kratko. Knjižica je ilustrirana. — Prav tako je opis »Vintgarja«, pot tja, zanimivosti v njem in zgodovina odkritja (Žumer), ljubko podana — skoraj pesniško navdušeno. — Omenjal bi pravopis Pokluka; pravilno bo Pokljuka; sicer bi Gorenjci l-a ne izgovarjali, kakor jim ne gre Lukež — marveč Vučež. Mežaklja je pa Mežakva — torej brez j-a. — Obe lepi knjižici sta potrebni in je z njima gotovo ustrezno našim letoviščarjem.

Cirkuški otrok. Roman. Nemški spisala baronica Brackel. Prevel I. V. Ljudske knjižnice 35. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna. V Ljubljani, 1929. Str. 228. Cena 30 Din, vez. 42 Din. — Saj bi človek dejal, da to ni roman, marveč zelo preprosta in enostavno pojmovana povest, ki jo nemoteno in brez

vsakršnih globljih občutkov gladko prebereš do konca. »Cirkuški otrok«, lepa Nora, hči cirkuškega ravnatelja Kastnerja, in njena ljubezen do grofa Degenthala: to je poglavitna snov. Vmes spletke, žrtve, globoko versko pojmovanje nauka o volji božji. »Božje cvetke lahko cveto povsod!« — to je geslo razburkanega življenja Nore, lepote-jahačice, ki si iz ljubezni do svojega očeta uniči ljubezen do izvoljenca in razmrevi svojo mladost. A starost jo najde kot ustanoviteljico in prednico samostana v Ameriki. Prijetno čtivo, tudi za mladino pripravno — priporočamo! K.

Mladič: **Zakon o tisku**. V založbi Jugoslovanske knjigarne je izšla knjižica »Zakon o tisku«, ki jo je uredil sodnik okrožnega sodišča v Ljubljani Mladič Anton. Knjižica vsebuje pregledno tekst zakona o tisku z dne 6. VIII. 1925 z vsemi dopolnitvami in spremembami po tiskovni noveli od 6. I. in 11. I. 1929, uvodnem zakonu h kazenskim zakonom z dne 16. II. 1929, kazensk. zakoniku z dne 27. I. 1929, zakon o izvrševanju kazni na prostosti od 16. II. 1929 in zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 6. I. 1929. — Cena 16 Din. Vsi ti zakoni govorijo o tisku (o časopisih, revijah, knjigah, letakih itd.), kdo jih sme in kako jih sme tiskati, izdajati, pisati, urejati. Povedano je, da mora tiskar oddati vsake tiskovine, preden izide, po pet izvodov državnemu pravdnistvu, ki dá od teh izvodov enega Narodni knjižnici v Beogradu, enega vseučilišni knjižnici v Zagrebu, enega licealni knjižnici v Ljubljani in enega oblastni državni knjižnici. — Tvorec (spisatelj) kekega članka v časopisu je izključen lastnik spisa in ga ne sme zoper njegovo dovoljenje nihče širiti in ponatiskovati. Ta pravica velja še 25 let po spisateljevi smrti na korist dedičem. — Zakon našteva vse ono, o čemer se ne sme pisati, n. pr. žalitev vladarja, težko kršenje javne morale itd. — Našteje vsa kazniva dejanja: ali zoper obči blagor ali zoper čast posameznih oseb ali zoper tiskarske predpise. Zelo važno je, da je med besedilom za pojasnilo in zgled dodanih nad sto važnejših razsodb višjih sodišč za posamezne primere. Jasno je, da je taka knjižica zelo potrebna za vse pravnike, novinarje, tiskarje, urednike. — Vendar je škoda, da k tej zbirki ni bil privzet tudi zakon o avtorskem pravu, ki je s tiskom v tako tesni zvezi. Tudi bi bilo nujno potrebno, da se srbske besede vsaj pojasne v oklepajih s slovenskimi, če je že sklep, da se za vsa sodišča v državi rabijo iste označbe. Uvreda je vendar naša žalitev, zatočenje je izgon ali ječa in še polno drugih takih izrazov. Konstrukcija »kazen na prostosti« je za slovensko uho in um neužitna.

René Bazin: **Iz vse svoje duše**. Roman. Poslovenil Niko Kuret. Ljudske knjižnice 54. zv. Založila Jugoslovanska knjigarna. V Ljubljani, 1950. Str. 222. Cena 28 Din, v platno vezana 40 Din. — Znameniti francoski pisatelj Bazin, ki ga poznamo že po romanu »Gruda umira«, nam v romanu »Iz vse svoje duše« riše življenje revne modistke Henriette, ki se odreče ljubezni in posveti redovniškemu življenju in lajšanju telesne in duševne bede vseh zapuščenih, ponižanih in izgubljenih. V tem socialnem romanu dobimo celo vrsto tipov današnje družbe, tako brezčutnega tovarnarja Lemariéja, poštenjaka Madiota, nečaka Antoina, izgubljeno Marijo, vrsto modistk, trpečih deklet. Ves roman je izredno nežen

in zanimiv, dejanja so napeta, z užitkom ga beremo do konca. Prevod je gladek, le nekaj besed je, ki motijo. Socialnih romanov nimamo Slovenci skoraj nič, niti v prevodih ne, zato smo se razveselili lepega dela velikega francoskega katoliškega pisatelja. Toplo priporočamo knjigo, ki jo more tudi mladina brati in je za današnje zmaterializirane čase prijeten oddih.

K.

Mirko Kunčič: **Najdenček Jokec**. (Iz torbe Kotičkovega strička, 1. zvezek.) Str. 88. Cena broš. 26 Din, vez. 36 Din. — Izdala in založila Jugoslovanska knjigarna. V Ljubljani, 1950. — V naravnost razkošni opremi je izšla ta, zares otroškemu srcu sorodna zgodba o revčku najdenčku Jokecu, Nebroj posrečenih slik govori z besedami svoje vrste in nazorno podaja že itak zgovorno vsebino. »Jokec« je samonikel lik, ki gre svojo pot in doživlja stvari, ki jih doslej ni še nihče pri nas opisal. Prav zato bo zmeraj razveseljeval naše otroke, ki pravijo, da je ta povest najlepša, kar so jih doslej brali. Ne da bi pretiravali, moramo reči, da je to prva in edina knjiga, ki je izšla pri nas v povojnih letih in je resnično mladinska. Mirko Kunčič je nadarjen pesnik, ki se izlahka poglobi v otroško dušo, kar ni baš majhna umetnost. Neizčrpen je njegov humor in malokdaj se dotakne stvari, ki bi ne bila otroku znana. »Jokec« je pristen, naraven fantek, ki ravna vse samo tako, kakor ravna jo zares samo otroci. Ker je tudi jezikovna plat knjige izčiščena in preprosta, kar najtopleje priporočamo »Jokca« vsem otrokom in družinam.

K.

Mladinska Matica (poverjeništvo UJU v Ljubljani) je tudi za leto 1950 (v tretjem letu svojega obstanka) izdala štiri lične knjižice za našo mladino. »Kresnice« — nekakšen koledarček te mladinske družbe — zajamejo s svojo pestro vsebino kar koj vse mlade bralčke in bralke. V »Kresnicah« najdeš literarno pomembne sestavke raznih naših piscev, dobiš zanimivosti prav poučne vsebine iz Doma in Sveta in si bistriš um v tretjem oddelku »za um in pogum«. Lične in jasne ilustracije in risbe so zelo umestne in nudijo otroku (pa tudi odraslemu) še več ko črke. Urednik V. Mazi je spretno in moderno uredil to zares mladinsko knjižico. — »Mizica, pogrni se!« in druge Grimmove pravljice, ki jih po domače pripoveduje J. Slapšak in jih je nazorno ilustriral M. Gaspari, je po mnenju otrok najlepša knjižica letošnjega izdanja Ml. Matice. — Prav tako se je mladina razveselila Radivoja Rehara pravljice »Vijolica Vera«. Te vrste povesti, ki podajajo rože v človeški podobi, se utegnejo kaj kmalu zavleči v prenežnostne in osladne besede, pa se je Rehar dobro izognil tej nevarnosti in je pravljica zelo prikupna. Ilustracije so v narodnem slogu, pa se prilegajo vsebini. — Frana Erjavca knjižica »Pod grajskim jarmom« sodi med poučne spise resne vsebine. Iz štirih poglavitnih oddelkov: V stari in novi domovini, Slovenec tlačan in podložnik, V boju za staro pravdo, Svoboden kmet — temelj države, bo mladina v kratkih besedah spoznala temeljna pota slovenske zgodovine in se še iz številnih zgodovinskih slik poučila o nekdanjem življenju naših prednikov. Prav je, da dobijo naši otroci tudi take spise. Vse štiri knjižice Mladinske Matice imajo lično, lepo zunanjo obliko, moderno vsebino in so zares prikladne mladini. Priporočamo!

K.

Slikar Domicijan Serajnik.

Med mlajšimi slovenskimi upodabljaljočimi umetniki, ki so nastopili po veliki vojni, zavzema vidno in nekako čisto svojevrstno mesto slikar ing. arh. Domicijan Serajnik. Že precej na prvi razstavi leta 1927 na velesejmu, kjer je pokazal večje število del, je zbudil z njimi obče zanimanje. In to po pravici. Saj je bilo videti v teh njegovih slikah predvsem mnogo resnega prizadevanja in vestnega, trudapolnega dela, potem pa odločen osebnostni značaj, ki ga vladajoče manire in moderne struje niso mogle docela podjarmiti.

Serajniki so stara koroška korenina. Rod izvira iz Št. Jakoba v Rožu in pripoveduje se, da je bila Miklova Zala prababica današnjih potomcev tega imena. Rodil se je Domicijan Serajnik leta 1899 v Ormožu, kjer je bil njegov oče, kakor vsi Serajniki, strasten ljubitelj glasbe, učitelj. Še gimnazije v Mariboru ni dokončal, ga je že vzela vojna. Skoro tri leta je bil, napol še otrok, v strelskih jarkih na fronti, kamor ga je še iz mariborske gimnazije spremljalo zloglasno priporočilo dveh črk: p. v. No, tudi teh treh let življenja in životarjenja v strelskih jarkih, tam čisto spredaj, je bilo konec in dijak-vojak, ki je tri leta hodil v krvavo šolo svojega napadalnega bataljona, je sédel nazaj v gimnazijsko klopi in lepo v redu dokončal šolo. Po maturi je hotel na vsak način na slikarsko akademijo na Dunaj, v Monakovo ali sploh kamorkoli ven v veliki svet. Pregovarjali so ga in ga pregovorili, da je umetnost slaba krušna mati, da je pa slovenskemu umetniku še prav posebno skopa. Odnehal je — pa ne docela. Vstopil je na ljubljansko vseučilišče in tam pričel studirati stavbarsko umetnost. Dosegel je diplomu inženjerja-arhitekta. Dasi je pokazal prav kot arhitekt že na vseučilišču odlične sposobnosti (primerjaj njegove

načrte za pravoslavno cerkev nasproti Trubarjevega spomenika v Ljubljani, ki so bili svoje dni — menda leta 1927 — objavljeni v Domu in Svetu), se vendar zdi, da njegova poglavitna sila ne leži na tem polju. To je dokazal Serajnik tudi sam, ko se je z vso vnemo in z naravnost nenavadno resnostjo posvetil sodobni umetnostni obrti, ki zahteva obsežnega znanja, bogate iznajdljivosti in temeljitega dela. Posebno mnogo se je bavil in se še bavi s snovanjem načrtov za lepo in sodobno pohištvo. Da bi prav do kraja spoznal posebnosti in sam preizkusil vse podrobne težave mizarske obrti, je kot navaden delavec dolgo leto dni delal vsako popoldne v velikem podjetju kar od kraja vsa mizarska dela, kakor jih opravljajo sicer pomočniki. Zato pa tudi točno pozna vse posebnosti lesa, vé kako ga je uporabljati in obdelovati, da bo učinek čim večji. V praktičnem življenju je zaposlen pri velikem ljubljanskem tiskarskem podjetju, kjer izvršuje umetnostna dela grafične stroke, skrbi za knjižno opremo itd. Za njegovo vsestransko delovanje na polju umetnostne obrti je značilno živo zanimanje, katero posveča vprašanjem vrtné arhitekture, in pa dejstvo, da je osnoval vrsto prelepih osnutkov za čipke, katere je državni osrednji zavod za čipkarstvo pozneje dal izvršiti in so dosegle priznanje doma in v tujini.

Da moremo Domicijana Serajnika kot slikarja pravilno oceniti, si moramo biti na jasnem predvsem o tem, da je Serajnik — kar se bo zdelo marsikomu kar neverjetno — slikarski samouk. Slikanja ga pravzaprav ni nihče učil. V gimnaziji je poskušal sam, nekaj malega pobude je našel pri razumnem profesorju, pozneje se je pa v slikarski tehniki spopolnjeval kar čisto sam. Zato je pri njem težko govoriti o izrazitih tujih vplivih, dasi nosijo vse njegove slike očiten pečat sodobnosti. Najznačilnejša poteza vseh njegovih del je težnja po plastičnosti. Slikar se trudi, da bi podal predmet tako telesno in tako prepričevalno v prostor postavljeno, da ima gledalec popoln vtis resničnosti in otipljivosti. Vse to kaže, da prevladuje v Serajniku dosledna jasnost arhitekta nad nedoločno čustvenostjo liričnega umetnika. Vsa Serajnikova dela so izvedena strogo do poslednjih podrobnosti, tako da ni na njih nič nejasnega, nič napol dovršenega, samó naznačenega in zato zagonetnega. Prav zaradi te arhitektovske doslednje težnje po poslednji dovršenosti in vesplošni jasnosti je Serajniku barva le bolj sredstvo, s katerim doseže harmonično celoto, nego zgolj samosvoj element. S črtami in obrisi gradi svoje slike, ki skušajo podati predmete tako prirodno in vestno, kakor jih vidi od slikarskih šol in struj še nepohujšano oko.

Če pogledamo teh petero del, katera prinaša današnja »Mladika«, bomo videli pravzaprav že vsega Serajnika. V »Agavi« (skupini treh rastlin, ki kaže agavo, pelargonijo in bodljikavo kaktejo, ki je prav zdaj razstavljena na naši razstavi v Londonu) kakor tudi v »Tihožitju« se nam slikar odkriva kot zastopnik tako zvane »nove stvarnosti«, ki ji je cilj čim popolnejša prirodnost, podana seveda skozi duševna očala umetnikove osebnosti. Navzlic vidnim težnjam po slogovni poenostavitvi, je vendar jasno, da je Serajnik le še bolj naturalist nego stilist. Prav kakor ta dva preprosta motiva, ki pa vendar nista brez topline in osebnostne privlačnosti, torej le ne samó hladna obnova resničnosti, je tudi »Študentovska ulica« lep dokaz slikarjevega hotenja s preprostimi sredstvi doseči mo-

gočen učinek. Značaj zapuščene samotne ulice, ki s svojimi starinskimi stavbami nekako ne sodi v razgibano današnjost, je dobro podan. Snežena odeja pomenstavlja oblike čudno stisnjenih streh in še poudarja vtis mirnosti in negibnosti. V portretu »Otrok« je skušal slikar podati značaj obeh: resnega, vase zaprtega, otožnega dečka in živahnije sestrice. Zdi se pa, da navzlic vidnemu prizadevanju ni prišlo do pravega duhovnega spoja med slikarjem in portretirancema.

Če bi hotel slikarja Domicijana Serajnika označiti z eno besedo, bi dejal, da je pravo nasprotje impresionistov. Dočim so oni skušali umetniško podati videz predmeta, trenotno, pod vplivom barve in luči izpreminjajoče se razpoloženje, torej izrazito zastopali idealistično smer, je Serajnik slikar naturalistične stvarnosti. Kot predmet resničnosti skuša podati vidni svet v točno določenih, jasno preglednih, nespremenljivih oblikah. Dasi ni v njem prav nič sentimentalnosti, je vendar treba poudariti, da je v Serajnikovih slikah objektivna resničnost podana umetniški in osebno, kar dokazuje, da arhitekt v njem le ni popolnoma premagal čustvenega glasbenika, da ne obnavlja samo vidnega sveta, temveč ga kot umetnik-stvaritelj v svojih slikah gradi in ustvarja.

K. Dobida.

Naše slike.

Boris Kalin: Kip sv. Florijana. V spomin zašlužnega organizatorja slovenskega gasilstva, pokojnega Franja Barléta, je Zveza slovenskih gasilnih društev postavila na ljubljanskem pokopališču pri Sv. Križu velik nagrobnik. Načrt celotnega spomenika je skupno delo akademskega kiparja Borisa Kalina, o katerem smo letos že obširno pisali in objavili več njegovih del, in ljubljanskega kamnoseškega podjetja Fr. Kunovarja. Na podstavku, katerega ob straneh obdajata kamnitni kocki, stoji nad dva metra visoka soha, ki predstavlja sv. Florijana, zaščitnika in patrona gasilcev. Kip je iz belega alpskega marmorja in Laasa. Delo prav močno učinkuje in je soha izdelana, kar je sicer razumljivo, v znanih oblikah, vendar pa čisto sodobno pojmovano in tehnično dovršeno. S tem kipom je mladi kipar pokazal iznova svoj nemali talent. Kalinovo delo je tudi reliefni portret Fr. Barléta, ki je vdolan v sohin podstavek.

Jožef Israëls: Po nevihti. Tri osebe so na naši sliki: na pragu nizozemske ribiške hiše sedi mlada žena, ob njej starka s prekrižanimi rokami, za mizo pa tiho sedi deček in jé. Huda nevihta je pravkar minila. Morje še yali penéče se valove, nebo pokrivajo še temni oblaki, ki jih solnce še ni moglo prepoditi. Zamisljena, vsa v skrbeh zre mlada žena tja daleč na odprto morje, kamor je bil odplul z ladjico njen mož in oče otroku. V ribiški hiši smo. Mreža leži na stolu, katero je gospodinja pravkar popravljala. Mati stoji strmo zravnana ob njej, pod tesno belo holandsko čepico se ji ostro guba lice. Vdana v usodo in v voljo božjo premišljuje čase svoje mladosti, ko je tudi ona s prav tako hudo skrbjo v srečo pričakovala povratek očeta, bratov, moža. Nasprotje obema je brezskrbni otrok, ki mu nobena težka misel ne zagreni radosti. Vendar se pa zdi, da je celo njegov pogled postal nekam boječ in žalosten. — Jožef Israëls (1824 do 1911) je najpomembnejši nizozemski slikar prošlega stoletja.

Mnogi so ga zaradi socialnih motivov, katere uporablja, pa tudi zaradi načina slikanja, kjer dosega močne učinke z menjavanjem globokih senc s svetlimi lučmi, nazvali sodobnega Rembrandta. V njegovih žanrskih kompozicijah je mnogo čustvenosti, ki priča o umetnikovem človečanskem odnošaju do upodobljenega sveta in ljudi. O priliki objavimo še katero njegovih del.

Po prerijah Kansasa pred 50 leti.

Albin Zalaznik.

Na zastavi Združenih držav Severne Amerike vidiš 48 zvezd. Vsaka pomeni eno izmed zveznih držav. Tudi zvezda Kansasa se blesti med njimi in prispeva po svoje k sijaju najmočnejše ljudovlade na svetu. Ne moremo trditi, da bi bila država Kansas prav med prvimi članicami velike severnoameriške zveze. Lahko je dokazati, da jo prekaša po obsegu ozemlja, številu prebivalstva in tudi po gospodarski sili marsikatera druga. Vendar predstavlja Kansas s površino dobrih 200.000 km², ki so razvrščeni v ogromen četverkotnik, skoraj tolikšno državo, kot je Jugoslavija. Le prebivalstva še nima sorazmerno toliko: samo kako šestino Jugoslavije. Slovencev in sploh Južnih Slovanov živi v deželi prav malo; prvi Slovenci so dospeli tja baje že leta 1887. Dasi je ozemlje redko naseljeno, vendar je v gospodarstvu že na prav pomembni stopnji.

Zlasti je Kansas dežela živinoreje. Po brezkončnih planjavah, ki so kot »prerije« (travniki) mnogim Evropecem iz indijanskih povesti dobro znane, se pasejo nebrojne črede goveje živine, konj, prašičev in ovac. Nič čudnega, če ima največje mesto v deželi, Kansas City, velikanske klavnice, ki jih prekašajo po velepotnosti menda le še čikaške. Prerije pa, ki pošiljajo tjakaj neprestano nove množice klavne živine, so tako ogromne, da jim je četverkot kansaške države kajpa veliko pretesen. Daleč preko severne in prav tako daleč preko južne meje Kansasa se razprostirajo v sosedne zvezne države. Pa ne morda da bi poznali samo živinorejo v tem nižavju brez konca in kraja. Vedno bolj prodira zadnja desetletja v stepo tudi poljedelstvo: od vzhoda tipa počasi proti zapadu. Kansas prideluje vsako leto na tisoče vlakov koruze, pšenice in ovsu. Poleg tega donša lepe dohodke rudarstvo. Na zapadnem robu države je dosti soli, na vzhodnem pa kopljejo premog. Skratka, zvezdi Kansasa ne gre baš zadnje mesto na ponosnem praporu severnoameriške Unije.

Pred pol stoletjem pa je bilo tu še vse v povojih. Kazali so se šele začetki civilizacije. Tako skromni so bili ti prvi znaki omike, tako prvotne in neurejene so bile še vse razmere, da so po ostalem svetu o Kansasu govorili: to je dežela »divjega zapada«. Marsikaj, kar se med omikanimi ljudmi ne bi spodobilo, je bilo tam na divjem zapadu splošen običaj. Pravni pojmi so bili bolj megleni. Še najbolj je veljala pravica pesti in človeško življenje ni imelo bogve kake cene.

V oni dobi pred pol stoletjem (to bi bilo približno med l. 1875—1880) je zevala v gospodarstvu Kansasa, ki se je že l. 1861 povzpela do čina »unionske« (t. j. zvezne) države, skoroda obupna praznina. Bivoli, ki so se prej v milijonih podili po prerijah, so bili malone do zadnjega iztrebljeni. Malo prej je lov na te živali še donasal prav lepe dohodke. A lovci so ravnali tako

nesmiselno, da so ubogi prežvekovalci izginili. Zlate lovske dobe je bilo na mah konec, ljudem pa je usahnil edini vir zaslužka. Lahko rečemo, da edini zaslužek; zakaj takrat se je po prerijah umna živinoreja šele pričnjenala in še ni bilo na tej gospodarski panogi poznati posebnih uspehov. Saj tudi ni bilo prave varnosti v deželi: kako naj bi se bil živinorejec navduševal za delo, ko pa ni nikoli vedel, koliko mu bo od črede ostalo do jutri ali celo do pojutrišnjem!

Na starinskih zemljevidih U.S.A. (okrajšava za Zedinjene države Severne Amerike) vidimo na četverokotniku, ki ga zavzema Kansas, podobo bivola. S tem je hotela zemljepisna karta namigniti, da so črede bivolov ali bizonov poglavitno bogastvo dežele. Pogumni potniki, ki so si okoli l. 1860 upali v notranjost Kansasa, pripovedujejo vprav neverjetne stvari o življenju po prerijah: črede, ki so se tam pasle, so bile tako ogromne, da ti je bilo treba kar vsega popoldneva, če si mislil eno samo skupino objezditi. In ko so med l. 1860—1870 gradili prvo takozvano pacifiško železnico (»pacifiška« radi tega, ker so hoteli z njo doseči obalo Pacifiškega ali Tihega oceana), se je včasih pripetilo, da so morali delo za več ur prekiniti, ker se je bivolskim čredam zahotelo, da gredo preko nove proge, vlaki pa, ki so dovažali gradivo, so morali hočeš nočeš čakati, dokler se ni mimohod teh rogačev končal.

Železnica je pripeljala v deželo cele armade lovcev, ki so začeli bivole kar trumoma streljati. Ni bil to več lov, bilo je odurno klanje brez smisla. Z železniške proge so prodirale v brezskrajno stepto ekspedicije, dobro opremljene z orožjem, s strelivom, z vozovi, šotori in drugimi potrebščinami. Članom uničevalnega podjetja ni bilo morda do mesa. Ubite živali so odrli, kože odnesli, trupla pa kar pustili, da so strohnela. Če pomislimo, da s strelnim orožjem ni bilo težko na dan ubiti stotine bivolov, si vsaj približno lahko predstavljamo, kakšno je bilo lovišče, ko so morilne tolpe svoje delo opravile in s plenom odšle.

Posebno radi so se razpostavili lovci ob rekah. Tjakaj so živali redno prihajale pit. Če se je čreda približala, so počili najprej strelji in kri je tekla v potokih. Nato so skušali ostale živali odganjati od reke s tem, da so zažgali ogenj ter začeli na zbegane skupine metati plamenice in druge goreče predmete. Slični prizori so se ponavljali po nekaj dni. Bivoli, ki jih je mučila žeja, so se vedno znova vračali k strugi, pa so jih vselej pozdravile svinčenke, tako da je bila v pičlem tednu lahko največja čreda uničena. Borni ostanki so se razpršili po preriji. Lovci so tako ravnali radi tega, da jim čreda po prvem pokolju ne bi ušla predaleč in prišla pred puške kake druge ekspedicije. Vso čredo naenkrat pokončiti pa ni kazalo, ker bi sicer veliko žrtev strohnelo, preden bi jih mogli odreti.

Ko smo se seznanili s takimi načini trebljenja ubogih četveronožcev, bomo vse rajši verjeli nekemu poročilu iz l. 1875, ki pravi, da so leto poprej našli na razmeroma majhnem prostoru ob bregovih Republican Riverja v Kansasu kakih 6500 bivolskih trupel. Saj je pa tudi po uradnih podatkih severnoameriškega oddelka za notranje zadeve posneti, da so v razdobju od l. 1870 do l. 1875 pokončili po kansaških in sosednih prerijah nič manj nego 15 milijonov bivolov! Na vsako leto bi jih potemtakem prišlo dva in pol milijona! Če bi razvrstili samo živali, ki so bile žrtve enega leta, v četverostope, bi dobili tako dolgo kolono

bivolov, da bi se moral človek, ki bi hotel vso daljo od prvega do zadnjega četverostopa prehoditi, kaj dobro založiti s hrano: potovanje bi mu trajalo, ako bi pol dneva korakal, pol dneva pa počival, celih 20 dni! Kož je prišlo v teh letih na trg toliko, da jim je cena občutno padla in nisi naposled za brezhibno kožo odraslega samca iztržil niti celega dolarja.

Toda kmalu po l. 1875 je bila zlata doba lova v Kansasu temeljito pri kraju. Videl si potem nekaj časa po deželi vse polno lovcev, bivolov pa nobenih. Samo majhne črede so še životarile prav daleč od krutih ljudi, tam kje v neznanem osrčju prerij, kamor jim ni maral nihče slediti, ker je bilo na dlani, da bi ves izkupiček za kože nikakor ne mogel odtehati stroškov za pot in prevoz.

Bivolov je bilo torej konec, začela se je pa kmalu živinoreja. Spočetka ni kazalo, da se bo stvar bogve kako obnesla. Neobičajno veliko poguma je bilo treba vsakomur, ki se je hotel v tej divji deželi lotiti kakega urejenega gospodarstva. Kdo je mogel podjetniku jamčiti, da ga čaka na tem potu sreča? Na divjem zapadu pač ni bila navada, da si je služil človek denar na tako zamuden način. Kajti res so bile čudne takratne razmere v prerijskih pokrajinah: vse je nekako norelo, neka nepotolažena žeja je gnala ljudi, da so, išoč zlatih virov, brezumno begali tjavendan, se lovili za zasanjano srečo in se v slepem nagonu med sabo grizli, pretepali, ubijali. Revez je bil tedaj živinorejec! Koliko je še bilo na vseh koncih in krajih bivolskih lovcev — ko so ti zagledali na stepi čredo goveje živine, že jih je popadla strast, da so smatrali ubogo goved za dobrodošlo tarčo. Drugi pustolovci so živino rajši kradli. Kdo le jim je mogel po prostranih planjavah na prste gledati? Nadaljnje nadloge so izvirale iz podnebja. Poleti namreč reke Kansasa redno presihajo. Včasih pa je suša še posebno trdovratna in neusmiljena. Radi pomanjkanja vode je v onih časih, ko še ni bilo za take primere nič preskrbljeno, mnogo živali poginilo. Dostikrat so enak pomor povzročale bolezni. Pa tudi strašni vrtnčasti vetrovi, takozvani tornadosi, ki so v Kansasu kar doma, niso imetju živinorejcev prizanašali.

Kljub vsem oviram so se črede le množile. V naslednjem desetletju je svet z začudenjem slišal, kako gre razvoj kar skokoma kvišku. Živinoreje so se namreč oprijele velike družbe, ki so imele dosti denarja in se radi tega niso strašile začetnih izgub. Ko so te organizacije prebile prva, manj ugodna leta, so zmagale, črede so se jim začele bogato obrestovati. Obenem so taki zgledi bodrili samostojne podjetnike, da so ali vztrajali ali pa svoje prve poskuse obnovili. Tako so prerije v 80. letih preteklega stoletja znova oživele ter jele zopet hraniti nepregledne črede živine, ki pa je bila drugačna od prejšnje. Dobiček iz lova v minulih časih je bil skromen v primeri z dohodki, ki so jih dajale črede bikov, krav in ovac. Nikomur se ni tožilo za izginilimi bivoli, le par idealnih ljudi, živčih daleč od Kansasa, je obžalovalo in morda še obžaluje, da se prerije ne ponašajo več s svojim izvirnim živalstvom.

Živinoreja v Kansasu se je začela na najenostavnejši način. Spustili so kratkomalo nekaj rogate živine v prerijo in ji za spremstvo najeli par oboroženih pastirjev — s tem so bile priprave pri kraju. Za vse drugo naj bi bila skrbela narava. No, narava je to tudi storila, kakor je mogla in znala: nekaj čred je šlo po zlu, druge so počasi rasle, dokler niso naposled tudi

izginile; še druge pa so se kljub vsem zaprekam in izgubam trajno večale, da so si smeli podjetniki obetati bogato nagrado za stroške in trud. Kar se truda tiče, je res, da ga niso imeli toliko podjetniki sami nego njih cowboys (izg. kavboji), kakor so se imenovali pastirji, ki so jim bile črede poverjene v varstvo. Naziv pastir za to vrsto ljudi je skoroda premil. Lahko bi si kdo kaj napačnega predstavljal. Kajti nehoti misli vsakdo ob tem izrazu na pastirje, kakršni so živeli in živijo pri nas v Evropi. Idilično, pokojno, samozadovoljno življenje naših pastirjev sredi prijazne prirode je navdušilo marsikaterega pesnika, da se je vanje zazrl kakor v kak krasen vzor — okoli tega vzora se je razvilo v stoletjih prave slovnost. Takih dobrih, mehkih pastirjev divji zapad ni poznal. Tam so se klatili drzni cowboys, sinovi veličastne, a tudi grozne prerije. Neprestano je jezdit cowboy po brez-krajni pustinji, vedno oprežujoč za svojo čredo, ki ni imela hlevov in ne staj, ki je bila sploh brez najnavadnejših zavetišč in si je morala pomagati sama po svojem nagonu. Cowboy je le pazil, da se mu živali na ogromnem, neograjenem prostoru, ki je imel svoje naravne meje le v redkih, med seboj silno oddaljenih rekah, niso razkropile. To je bilo včasih kaj naporno delo, in jasno je, da en sam mož takega posla okoli velike črede ni mogel opravljati. Kesenje, ko so podjetniki obdajali svoje pašnike z visokimi in na miriametre dolgimi žičnimi ograjami, je bilo črede že mnogo laže obvladovati. Ali tudi tedaj ni bilo to vedno zabavno, kajti v čredi so bili orjaški biki, ki se z njimi ni kazalo šaliti.

Cowboys so bili čvrsti, utrjeni ljudje, ki so bili zmožni po cele tedne kljubovati kateremukoli vremenu prerije, zdaj pekoči vročini zdaj uničevalnemu ciklonu, pozimi pa ledenim snežnim viharjem »blizzardom«, ki kakor kraška burja premražajo človeka prav do kosti. Tudi osebnega poguma jim je bilo treba; kajti v onih, nebrzdanih časih, ko je postava v še necivilizirani deželi kaj malo veljala, je bilo po stepi dokaj pustolovcev, ki so smatrali krajo živine za masten vir dohodkov. S takimi tatovi so se morali cowboys venomer vojskovati. Seveda je bilo čisto v skladu z običaji divjega zapada, da se taki spopadi niso vršili ob samem vihtenju gorjač in pokanju bičev, temveč so frčale krogle in je čisto kdo prestreljen obležal. Življenje je bilo poceni po prerijah, življenje bivolov prav tako kakor življenje ljudi. Cowboy ni bil v nobenem oziru izbirčen, tudi v svoje lastno življenje ni bil zaljubljen. Kakor je hladnokrvno zaklal bika, da si privoščiti tečno pečenko, kakor je brez posebnega notranjega razburjenja puščal kri tistemu, ki se je preveč približal njegovi čredi, prav tako je bilo njemu samemu malo mar, kdaj in kje ga čaka smrt ter kakšna utegne biti. Bil je vedno pripravljen kar v »škornjih« umreti. To je bilo življenje brezdomovince, polno nepokoja, polno pustolovščin in nasilja, življenje ob večnih bojih in neprestanem krvolitu, pa tudi ob marsikaterem pomanjkanju. Pa je enako kakor pastirsko življenje tudi to mikalo umetnike: cowboy je postal vzor nešteti povesti in romanov, cowboy nastopa celo na odrih, a najbolj se je udomačil v neizbežnem filmu. Kajpa je krasno uživati cowboyske dogodivščine v knjigi, v gledališču ali na platnu — kaj je bilo cowbojevo življenje v resnici, v to se je malo teže zamisliti. Komur se je to temeljito posrečilo, ta menda junakom prerije ne bo preveč

zavidal, da jim je bilo usojeno živeti nemirno, kakor plapola ogenj v vetru. Bili so v bistvu nesrečneži. A žiljenje večne negotovosti, nevarnosti in večnega nemira jim je bilo pogodu. Pač divji izraz nepokoja v človeških srcih...

Po okrogli zemlji.

Jezikov na svetu 4324! V zadrego bi prišel marsikdo, če bi ga vprašali, koliko jezikov govorimo na našem planetu. Neka gospa, predsednica velikega učiteljskega društva, pa je izračunila, da je danes na svetu 4324 jezikov, v Evropi približno 600, v Prednji Indiji pa tudi nič manj ko 222!

Sedma egiptovska šiba. Nad Egipt se zgrinjajo letos neverjetno velike jate kobilic, prav kakor za faraona, ki je stiskal Izraelce. Iz Palestine, Transjordanije in Sudana: od vseh strani žugajo Egiptu pogubonosni oblaki požrešnih žuželk. V Transjordaniji je emir Abdulah poslal nadnje 75.000 mož, ki jih pokončujejo z ognjem, strupenimi tekočinami, zakopavajo v jarke itd. Vsako leto uničijo ljudje na tisoče ton škodljivcev, pa vendar ima ves boj malo uspeha, ker še danes ne znajo poiskati njihove zalege v kotliših in jo tako že v kali zatreti.

Kaj se je zgodilo v osrčju Avstralije. V Avstraliji je jezero, bolje rečeno: je bilo jezero, ki se je imenovalo po svojem odkritelju Eyre (Er). Površine je imelo 10.000 km² (bivša Kranjska je merila 10.000 km², Dravska banovina pa meri 16.000 km²), dolgo pa je na enem mestu bilo 177 km (od Kranja do Zagreba je 170 km). Jezero je bilo torej res velikansko, pa danes ga ni več: posušilo se je! Lani ga je z aeroplanom preletel Mr. Madigan iz mesta Adelaide, ki leži skoraj 500 km bolj južno ob morski obali. Pozneje pa ga je obiskal z avtom, vozil po njegovem nekdanjem dnu in ga popisal. Jezero ima visoke bregove; če stopiš na rob nekdanjega jezera, se ti oko ne razveseli ob valujoči jezerski gladini, ampak obsežna plitva kotlina sega daleč do obzorja. Blizu brega je zemlja pokrita s finim suhim mavcem in rdečkasto solnato skorjo, ki se ti udara za kakih 5 cm in prideš do vlažne ilovice. V razdalji kakih 2 km pa zagledaš otoke, ki pa niso resnični otoki, ampak zračni privid — fata morgana. Mr. Madigan je s svojimi tovariši kmalu sprevidel, da z avtom ne bo mogel kaj prida prodirati. Morda se res ne bi bil udrl pregloboko v ilovico, vendar pa toliko, da ga ne bi bilo spraviti nikamor več naprej. Zato se je s tovariši rajši vozil kar po bregu okoli jezera. Raziskovalca pa je vendar mikala tudi notranjost jezerske površine. Zato si je privzel tovariša, založila sta se s funtom rozin in mehom vode ter se opravila z drogom za preskušanje površine. Potovala sta kakih 20 km daleč. Kmalu sta videla, da je ponekod solna skorja debela do pol metra. Najbolj pa so ju zopet osupnili zračni prividi. Njihov avto za njima je bil videti kakor na drogovi in ljudje so hodili kakor pod oblaki. Nato pa se je vse razblinilo in zdelo se jima, je, kakor da stojita sredi velikanske rdeče plitve skled. Madigan, ki je potoval že tudi na južni tečaj, pravi, da je srečal na tem jezeru podobne prizore kakor na tečaju: sol je bila podobna velikim skladom ledenih klad, zlasti ko je nanjo posijalo solnce. Vendar pa jezero ni bilo brez vode: vrtali so 6 m globoko in prišli do močne talne vode.

Vsakdanja opravila v sodobnem gospodinjstvu.

Štefanija Humek, Ljubljana.

Pospravljanje.

Uspeh gospodinjkega dela zavisi od prostora, kjer delamo, od delovnega načrta ter končno tudi od pripomočkov, ki jih pri tem uporabljamo.

Opravilo in pa prostor, kjer se delo vrši, sta tako tesno zvezana med seboj, da jih ni mogoče ločiti in tudi ne obravnavati vsakega zase. Zato je bilo nujno potrebno, da smo si ogledali natančneje dele stanovanja, ki so glede gospodinjstevskih opravil delovni prostori; še prav posebno pa je treba razumeti namen in opremo gospodarskih prostorov, kakor kuhinje, shrambe, pralnice itd., in sicer zaradi tega, ker tam največ delamo.

Naše gospodinjstvo ne more biti »gospodarsko«, če je že prostor sam, v katerem vršimo to ali ono hišno opravilo, poln nepraktičnosti, naj si bo v zgradnji sami ali v opremi. Napake prostora oziroma delavnice nas potem nehote zavedejo v negospodarsko delo, ki trati čas in naše moči. Že samo napačna medsebojna lega posameznih sob stanovanja povzroča veliko oviro pri delu — obilico nepotrebnih korakov in potov. Pomislimo, kolikokrat je temu kriva obednica, ki leži daleč od kuhinje, namesto da bi bila tik nje; ali kopalnica, ki je daleč od spalnice, ali shramba, ki leži eno nadstropje višje ali nižje kakor kuhinja, itd. Te napake pa niso redkosti, ampak jih najdemo žal v premnogi stanovanjih. Slabi v tem oziru (preveč hoje in potov) so tudi zelo veliki prostori, kakor: preobsežna kuhinja ali velikanske sobe, ki niso potrebne; pri teh pa ne smemo pozabiti še na drug nedostatek: na potrato kuriva. Pri nas, kjer traja zima dolgo časa, je štedenje pri kurjavi, oziroma s kurivom, kaj važno.

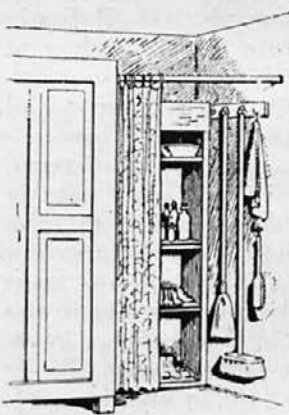
Razen primerne, pravilno opremljenega prostora je treba za uspešno delo tudi strogega načrta. O »gospodarskem« delu govorimo takrat, kadarga opravljamo z najmanjšo izgubo časa, potov in moči (sile) in pri tem seveda tudi z izgubo materiala, ako ga uporabljamo (živila). Če hočemo to praktično izvesti, tedaj je treba razčleniti vsako posamezno hišno delo in premisliti, kako moramo delati, da upoštevamo omenjeno pravilo; nato

premotrimo potek dela, kakor smo ga vršili doslej, in ugotovimo, kaj je treba izboljšati. Izmed naštetih vrst štedenja je gotovo najvažnejše štedenje z materialom. Tega se vse gospodinjke dobro zavedajo in tudi stiskajo na vseh straneh kar morejo, kajti težke denarne razmere in draginja jih že same uvedejo v štedenje, in gospodinjke so v tem oziru tudi dosegle prav lepe uspehe.

Veliko bolj pereči pa sta vprašanji štedenja s časom in energijo, na kar smo do danes skoro popolnoma pozabili. Koliko časa in moči se izgubi pri večini gospodinjstevskih del, ako jih opravljamo napačno! Sicer je vsaka gospodinja mnenja, da že vse to ve in pri delu upošteva, vendar smo glede tega še zelo daleč, kar nam jasno pokaže nekaj primerov.

Vzemimo si za zgled zelo veliko kuhinjo, kakršnih imamo precej po stanovanjih ali enodružinskih hišicah. Poleg tega, da je kuhinja velika, je opremljena kar šablonsko, tako, da stoji štedilnik morda na enem, omara s posodo na drugem koncu. In ko je treba med kuhanjem vzeti v roko zdaj lonec, potem strgalnik, nato kuhalnico — se pokaže, koliko korakov je za dosego teh predmetov potrebnih. Takih in podobnih zgledov je vse polno.

Kar smo povedali za gospodinjstva dela v splošnem, velja seveda tudi za pospravljanje.

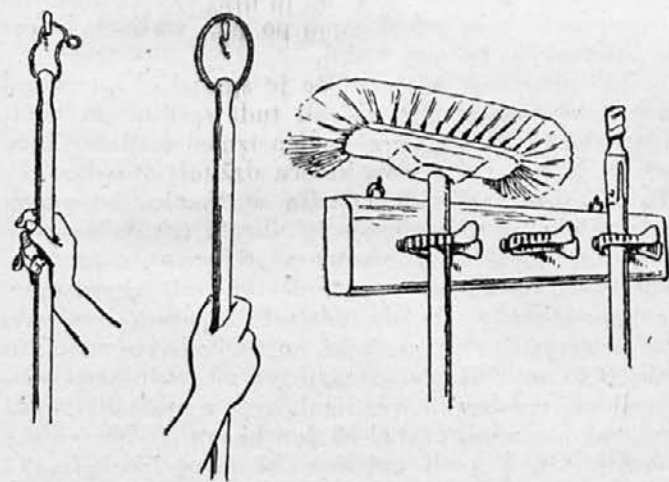
Kdor je že količkaj preuredil stanovanje po zdravih načelih sodobnega gospodinjstva, ta si je s tem že za polovico zmanjšal zamudno delo, ki se v gospodinjstvu ponavlja vsak dan. V tistem domu, kjer ne najdemo več nešteto izrezljanih in umetno zavitih okraskov na pohištvi, pa tudi ne množice drugih, dostikrat nepotrebnih predmetov, ki love prah — tam nas čaka malo dela. Dokler pa smo glede stanovanj še v

prehodni dobi, si moramo pospravljanje urediti tako, da ga izvršimo po omenjenem pravilu — z najmanjšo izgubo časa, potov in moči.

Stanovanje pospravljamo vsak dan, zelo temeljito pa vsak mesec ali vsaj pred večjimi prazniki, kakor je pač hišna navada.

Ako si hočemo res prihraniti čas, pota in moč, tedaj pospravljajmo po temle načrtu: eno in isto delo izvršimo najprej povsah prostorih, ali drugače povedano: najprvo pometemo vse prostore, nato posvod pobrišemo prah itd. Ta način pospravljanja ima to prednost, da enega in istega dela ne prekinemo in da odložimo za pospravljanje potrebno orodje šele takrat, ko je delo končano. Kajti baš prekinjanje in menjavanje orodja delo najbolj zamuja in zavlačuje. Saj vendar vemo, da je treba biti pri delu tudi z duhom in da je težko odložiti delo, h kateremu smo se komaj dobro zbrali.

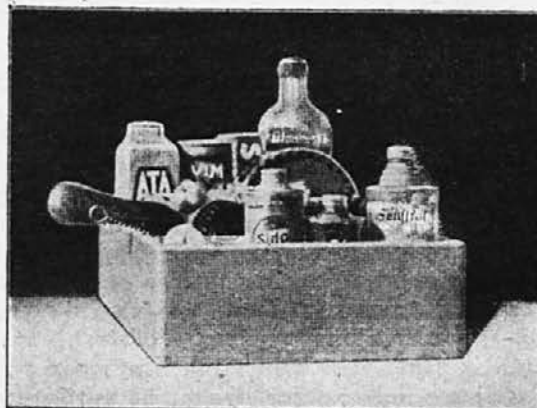
Ako hočemo res hitro in uspešno delati, tedaj ne pozabimo na potrebno orodje. Mnogo nepotrebnih, utrudljivih potov skozi sobe ali dolge koridore si prihranimo, če imamo vse potrebščine za pospravljanje skupaj, tako da je izključeno, da bi kaj pozabili. To naredimo najlažje takole: Vse pripomočke, krtače, krpe, snažilna sredstva in metle imejmo spravljene na enem (stalnem) prostoru, najbolje v za to določeni omari ali v primernem in pripravnem kotu, ki ga zagrneto z zastorom. Tam naj metle in omela vise, kakor kaže slika; kajti če stojijo na vlaknih, se kmalu pokvarijo. Tudi jih lahko shranjujemo tako, da so obrnjena navzgor, s pomočjo stiskalne priprave (slika). Tako shranjene z eno samo roko hitro obesimo in tudi snamemo. Da med pospravljanjem posameznih posebno drobnejših čistilnih predmetov ne hodimo med delom iskat, jih zložimo lepo v redu v košarico ali zabojček z ročajem, ki ga lahko nataknemo na roko. Naša slika nam kaže prav lično košarico, izdelano nalašč v ta namen. Razdeljena je v več predalov, ki jih poljubno premikamo in izpreminjamo njihovo velikost, če je treba. Koliko potov nam prihrani ta košarica, ako imamo v njej vse drobne predmete, ki jih potrebujemo pri vsakdanjem snaženju! To so: krtača za pohištvo, impregnirana ali vlažna krpa, razne druge krpe, usnje za okna in razna sredstva za snaženje tal, oken, umivalnikov, peči itd. Te reči pa naložimo tako, da je zabojček vedno v ravnotežju. Njegova oblika naj ustreza prostoru, kjer ga shranjujemo. In z enim samim prijemom imamo vse potrebno v rokah, kar bi

sicer zbirali in nosili na kup precej časa. Tak zabojček ali košarico priporočam vsem gospodinjam, saj imajo gotovo že doma kaj podobnega, kar bi se dalo dobro porabiti v ta namen.

S to košaro in metlo v roki gremo na pot po našem stanovanju in se povrnemo šele, ko je delo končano.

Nov in dober pripomoček moderne industrije je omelce in smetišnica z dolgim ročajem. Ako delamo s tem orodjem, se nam ni treba pripogibati k tlom, kar pa je neizogibno, če uporabljamo dosedanje pripomočke, posebno kadar pometamo z majhnim omelem ali kadar spravljamo smeti v sme-

tišnico. Lesena smetišnica z dolgim ročajem, kakršno vidimo po kmetih, je zelo dobra, le malce okorna je; če ima s pločevino obit rob, je gotovo mnogo boljše nego naše običajne smetišnice s kratkimi ročaji. Tudi ostale priprave za pomivanje, brisanje in svetličenje tal nam nudi sodobna industrija v tako priročnih oblikah, da delamo z njimi sicer težavna dela lahko in hitro ter tako prihranimo mnogo moči in dragocenega časa.

Najvažnejši del pospravljanja je gotovo odstranjevanje prahu. Kakor pa se je vršilo to brisanje in se še vrši, svojemu namenu nikakor ne ustreza. Brisanje s suho cunjjo namreč ni nič drugega, kot prenašanje prahu z enega predmeta na drugega, ne pa odstranjevanje. Prah pa resnično pobere, ako krpo za brisanje zmočimo v mrzli vodi in jo ožmemo tako močno, da je le nekoliko vlažna. S to vlažno krpo obrišemo vsak kos pohištva temeljito in natančno, končno pa krpo (dobro se tudi obnese usnje) ali usnje izperemo v čisti vodi, ki nam jasno pokaže, koliko prahu smo pobrali. Za politirano pohištvo ne smemo rabiti v vodi namočene krpe, temveč krpe, napojene s posebnim oljem (dobe se v trgovinah), ki prah poberejo in obdrže. Vse potrebščine za pospravljanje spravimo po končanem delu takoj v red: metle in omela počesmo s posebnim glavnikom iz aluminija, krpe pa izplaknemo in posušimo. V sobah, kjer dosti umivamo in brišemo (spalnica, otroška soba) z mokrimi krpami, ki se morajo vsak dan sproti posušiti, jih obešamo kar (na mestu) v istem prostoru na kljukico ali žebelj, ki smo ga pritrdili v ta namen.

Vse, kar smo povedali o vsakdanjem, velja tudi za temeljito pospravljanje. Temeljito pospravljanje pa, kakršnega smo bili vajeni do sedaj, mora izginiti iz vsakega naprednega gospodinjstva, kajti stanovanje mora biti opremljeno tako, da ga razen stropa in sten pospravimo lahko prav natančno vsak dan in ni treba, da stoji ob takih prilikah vse gospodinjstvo na glavi. Pri tem postopamo prav tako kot prej, namreč da razdelimo delo na toliko dob (delov), da pospravljanja sploh ni opaziti, n. pr.: najprvo temeljito osnažimo peči po vsem stanovanju, potem v vseh sobah strop itd. Le tako pospravimo vse z lahkoto in brez dirindaja.

Čiščenje in pospravljanje, ki je zamudno opravilo, si pa prav lahko olajšamo in zmanjšamo:

1. Ako opremimo stanovanje s samo resnično potrebnimi predmeti, ki morajo biti pa vsi izdelani tako, da dajejo pri snaženju čim manj dela.

2. Ako uvedemo v družini red, da vsak družinski član brez izjeme že sam izvrši del teh opravil v svoji sobi, t.j. da posteljo opravi, uredi perilo, obleke in obuvalo v omari in da temeljito pospravi umivalnik ali kopalnico za seboj.

3. Ako zadržujemo nesnago od stanovanja s tem, da strogo skrbimo za snažen dohod v hišo, vežo ali predsobo — za potrebne predpražnike in njih uporabljanje ter za menjanje obuvala v pred-sobi. (Glej: predsoba!)

4. Ako uporabljamo tudi pripomočke, ki delo lahko temeljito in hitro izvrše. Največja olajšava za gospodinjstvo, kakršno je danes, je gotovo električni sesalec (metla), ki nam očisti prahu preproge, poblazinjeno pohištvo, odstrani nadležni prah tudi iz zaves, s sten in s tal. Z njegovo pomočjo pa opravljamo lahko tudi druga, utrudljiva in nesnažna dela. Eno izmed takih neprijetnih in nečednih del je n. pr. izpraznjevanje peči in odnašanje pepela. Običajno delamo to z roko in lopatico, pogrtnemo pa vedno pri tem posodo (vedro) za pepel z vlažno krpo, da se prah in pepel ne dvigata v zrak. Električni sesalec s posebno pripravo pa izvrši to delo na prav idealen način; posesan pepel pride takoj v hranilo, ne da bi se dvignil kvišku. Pepel je odstranjen nankrat in aparat pritrdimo lahko na vsako cev električnega sesalca. Sem spada še druga priprava, »lovilec mrčesa«, s katerim odstranjujemo s stropa in sten v kuhinjah, kletih in hlevih muhe, komarje in drug mrčes. Vse to se nabira v vrečici, ki jo potem z njeno vsebino vred sežgemo ali pa vtaknemo v tekočino, kjer mrčes pogine. Električni sesalec pa ne pobira samo prahu, ampak uporabljamo ga tudi za druga dela v gospodinjstvu. Razpršuje vodo in z njim škropimo sobne rastline v zimskih vrtovih in cvetličnjakih, z njim pa vlažimo lahko tudi perilo in škropimo rastline pri raznih boleznih (s tobakovo vodo itd.). Danes dobimo že jako popolne naprave te vrste, ki iztepajo, krtačijo in sesajo prah obenem, ki pa seveda ne bodo več potrebne takrat, ko bomo resnično preuredili naša stanovanja v domove sodobnega časa.

(Dalje prihodnjič.)

Iz duhovnega življenja družine.

Milica Grafenauerjeva.

Tudi Marijino oznanjenje moreš otroku dojemljivo razložiti, dojemljiveje celo kot pa odraslemu, ker ima otrok vernejše srce za božje skrivnosti kot pa odrasli; z razumom prodreti vanje, doumeti jih pa tako ne moreš. Poveš mu nekako takole: Ta praznik nas spominja, kako je angel oznanil Mariji, da bo rodila Jezusa, sinu božjega. V šolski starosti dodaš še: Marija mu je odgovorila: »Glej, dekla sem Gospodova, zgodi se mi po tvoji besedi.«

Tedaj je Bog čudežno oživil v njej dete in mu ustvaril dušo. Čudež pa je ta, da Jezus kot človek nima očeta kakor vsi drugi otroci. Očeta ima samo kot Bog. S to dušo in s tem telesom se je namreč hkrati združila druga božja oseba, Sin božji, in se tako učlovečila. Kakor molimo: »Angel Gospodov je oznanil Mariji in spočela je od Svetega Duha.« In to

dete, Sin božji, je rastlo v Mariji, kakor rastejo v materi drugi otroci. O božiču ga je v Betlehemu rodila in položila v jaselec.

Od Marijinega oznanjenja do božiča je devet mesecev. Toliko časa nosi mati dete pod srcem. Tudi Marija je nosila Jezusa devet mesecev pod srcem. V tistem času je šla tudi čez gore, pomagat sorodnici Elizabeti, ki se ji je približal čas poroda. Zato molimo v rožnem vencu: ki si ga Devica v obiskovanju Elizabete nosila.

Tako se postopoma izpopolnjuje otrokovo razumevanje materinstva in nekoliko tudi očetovstva. Potrebno pa je, da naj bo vsak pouk o teh zadevah v sebi zaokrožen in završen, tako da otroku (tiste starosti) ne da povoda za nadaljnje vpraševanje ali razglabljanje. Odgovor na vsako tako otrokovo vprašanje naj bo zato kratek, točen in docela zadosten za tisto starost.

O fiziologiji spolnega razmerja pa z otroki, večjimi ali manjšimi, sploh ne bo treba razpravljati, meni vsaj tega nikoli ni bilo treba (o moralni plati, to je seveda drugačna zadeva).

Otrok mora spoznati to stran življenja zelo zelo počasi, stopnjema, in to najboljše iz prirode, ki je pa vzgojitelj sam naj nikar ne primerja s človekom. Že v razredih, še bolj pa v srednji šoli otrok postopoma spoznava vedno več iz življenja prirode in začne umevati njeno bistvo: ohranitev vrste v rastlinstvu in v živalstvu. To pripravlja počasi, neopazno, razumevanje za bistvo sorazmerja med očetovstvom in materinstvom, in to že v času, ko je pravilno vzgojeni otrok še svoboden od osebnih spolnih doživljanj, bodisi tudi le v mislih. Za zdaj je to zanj samo golo gradivo prirodopisnega znanja brez odnosa do človeškega življenja. Prav zato pa vzgojno ni niti primeroma tako nevarno, kakor če bi spoznal človek te stvari šele pozneje, po pričetku razvojne dobe, ko bi se demišljija z vso silo polastila predstav, ki bi jih obujalo primerjanje teh novih dejstev s človeškim življenjem.

Pa ne le šola, tudi dom ima dostikrat priliko, da ta prirodopisni pouk izpopolni, in to brez nevarnosti, če se le stori to povsem mirno in brez zadrege, kratko in preprosto, tako rekoč samo po sebi umljivo, kakor da bi otrok to že sam vedel.

Naj navedem primer. Oče je spremljal otroke na izprehodu; nekateri so zbirali tudi rastline za botanično zbirko. Pa ga vpraša eden izmed malih: »Papa, kaj pa je to? Tu se dva hrošča držita čisto skupaj.« »To boš dostikrat videl, parita se. Samica bo potem legla jajčka, iz njih zlezejo ličinke, iz teh pa zrastejo zopet taki hrošči. To pa moraš ti prav za prav že vedeti,« se obrne oče k botaničarki, »ali ni pri rastlinah podobno?« »Da, da, prašniki in pestiči!« »Prav, kar so v rastlinstvu prašniki, so v živalstvu samci, in pestiči, to so v živalstvu samice.« »A, zato smo imenovali pri enodomnih rastlinah cvet s prašniki moški cvet, tak s samimi pestiči pa ženski cvet.« »No, vidiš.«

Ali: Otrok podi petelina, ki »tepec« kokoš: »Ti grdi petelin, boš pustil kokoš! Kaj ti pa je storila?« Pa mu veliš: »Nikar, drugače koklja iz jaje ne bo izvalila piščkov, ampak bodo pod njo v gnezdu sami smrdeči klopotci. Zato, da dobimo piščkov, mora biti petelin pri hiši ali vsaj pri sosedovih.«

Podobnih prilik ti nudi življenje vsak dan; pa jih tuintam porabi! Pravilno izvršen bo tak prirodo-

pisni pouk prav uspešno pripravljaj, da bo vzgojitelj toliko lažje v odločilnih letih razbremenil otroško domišljijo neprimernih predstav in otroške misli odvrnil od razglabljanja o spolnih zadevah.*

Pravilno uporabljen bo pomagal tudi graditi v otroku temelje krščanskega življenjskega in svetovnega naziranja s središčem v Bogu.

Če otrok naposled, navadno blizu pubertetne dobe, sklepa z živalskega spolnega razmerja na človeško, tedaj je pa kar čas, da se kljub naravoslovni sličnosti z vsem poudarkom ponovi človeška vzvišenost nad golo prirodo.

Pri človeku pa ni tako. Žival se mora ravnati po naravnem redu, ki je božji red. Človek pa je svobodno bitje. Lahko ravna po božjem redu, ali pa mu tudi nasprotuje. Zato je pa tudi njegovo spolno življenje dobro in Bogu dopadljivo le, če se sklada z naravnim in božjim нравnim redom.

Bog je določil za to zakon enega moža z eno ženo. Vse, kar temu nasprotuje, pa je greh. Pošten, dober človek pa hoče vedno, bodisi v zakonu ali izven zakona, živeti z Bogom.

Ni pa vedno odvisno samo od nas, da bi vodili otroke po tej poti dalje in vedno le do tja, do koder je najbolj primerno njihovem razvoju. Če še tako skrbno pazimo, moramo le pogosto odbijati osti, ki prilete zdaj od tu, zdaj od tam in bi brez naše pažnje ranile otrokovo dušo.

Tu ali tam udari na otroško uho grda beseda o nezakonski materi; tu ali tam jih osupne psovka napram nezakonskemu otroku.

A tudi tedaj nikake laži! Povejmo otroku, kar je treba, v kolikor more razumeti, morda nekako takole:

»Bog je uredil svet tako, da mora imeti otrok mater in očeta; ukazal je, naj se oče in mati združita v dosmrtnem zakonu; njuna ljubezen mora biti taka, da jo more ločiti le smrt. Le v takem zakonu naj bi se rodili otroci; saj veš, kako leta in leta potrebujejo očetove in materine pomoči, da vzrastejo dobri in zdravi. Če se pa moški in ženska združita kar tako mimogrede, brez dosmrtno zveze, težko grešita zoper ljubezen drugega do drugega (do bližnjega), zoper Boga in zoper otroka, če jima ga Bog da. Kajti tak otrok nikdar ne more biti tako oskrbljen, kakor otrok v pravem zakonu; saj mora skrbeti zanj večinoma samo mati. In svet navadno še neusmiljeno zaničuje tako mater in takega otroka, in ji s tem delo še s krivico otežuje.

Pomni, da je oboje huda krivica. Če kdo psuje nezakonskega otroka, brani ga: »Prav toliko je božji otrok kakor pa ti!« Tudi zaničevanja nezakonske matere se varuj! Če je kdaj grešila, je grešila zoper Boga, in nismo mi ljudje njeni sodniki; kdo izmed nas pa je brez greha? Nasprotno! Če je v težjih razmerah kakor zakonske matere prevzela materinske dolžnosti in jih zvesto vrši, je vredna prav vsega spoštovanja.

Vse to pa, kar smo govorili otrokom, ko smo jim razjasnjevali glavno o materinstvu, nosečnosti, rojstvu itd., to nikakor še ni vsa vzgoja k čistosti, ki je naša

* Kakor je tako čisto stvarno obravnavanje prirodo-pisnih resnic docela pravilno, tako napačno pa je, če prisostvujejo otroci, posebno še napol dozorela mladina pripušcanju živali, zlasti velikih. Posebno nerodno je pa to, da se sami odrasli pri takih prilikah ne vedejo vedno prav brezhibno, zlasti pa ne pazijo kaj prida na svoj jezik.

naloga. Kajti vsakršna vzgoja se naslanja pred vsem na voljo, ne le na sam razum; in vzgoja k čistosti je le del pametne celotne vzgoje. Pač pa odstranjuje tak pouk najrazličnejše ovire, ki bi sicer otežile ali ogražale vzgojo.

Pameten pouk otroka skoraj gotovo zavaruje pred raznimi zapeljanimi zapeljivci, ki jim to resnično znanje zamaši usta.

Resnično znanje (starosti primerno) otrokovo vedno željno uteši in s tem se odvrne njegova domišljija, da o spolnih vprašanjih brez potrebe ne razglablja. S tem je vzgoja že napol uspela.

Razen tega pa ta pouk tako utemelji otroško zaupanje do roditeljev, da se na to zaupanje lahko gradi tudi temeljita in dobra celotna vzgoja in z njo tudi vzgoja k čistosti.

(Dalje prihodnjič.)

Parilnik „Arta“.

St. H.

Novodobni nauk o pravilni prehrani nam jasno kaže škodo, ki smo si jo prizadejali z napačnim pripravljanjem hrane, posebno z nepravilnim kuhanjem. Saj je še dandanes običajno, da kuharica ali gospodinja popari zelenjad pred kuhanjem, češ, da sicer ni dobrega okusa. Ne pomisli pa, da zapravi s takim ravnanjem važne redilne snovi. Prav tako se godi v kuhinji tudi z drugimi živili. Goveja juha mora vreti kar po več ur na odprtem ognju, da se vse aromatične (dobro dišeče in okusne) snovi porazdišijo. Vobče je treba pomniti, da čim dlje kuhamo živila — tem manj so vredna.

Važne in prepotrebne hranilne in dišavne snovi pa jedem ohranimo le tedaj, če jih kuhamo v sopari.

Znano je, da voda v dobro pokriti posodi mnogo prej zavre nego v nepokriti. Čim večji je zračni pritisk, tem višja je temperatura in tem prej oziroma hitreje se jedila zmehčajo — skuhamo. Na tej podlagi je izdelan novi parilnik »Arta«, v katerem skuhamo lahko več najrazličnejših jedil, t.j. celo

kosilo v 10 do 20 minutah. V njem lahko dušimo in pečemo, a vse na enem samem ognju. Ker je lonec neprodušno zaprt, para ne more uhajati, in radi tega se jedila v njem razgrejejo na blizu 150° C; ko je največji pritisk dosežen, zapiska posebna piščalka na loncu. Že čez 10 do 15 minut lonec lahko odstranimo od ognja (pri plinskem štedilniku pa zmanjšamo ali ugasnemo plamen) in ga pustimo na štedilniku še nekaj minut, ne da bi ga odprli. Potem odpremo zaklopnico, da izpuhti para, in jedila so kuhana. Vsa jedila so popolnoma mehka, okusna ter ostanejo tudi topla jako dolga, kar je posebno važno za družine, pri katerih skupni obed zaradi različne zaposlenosti rodbinskih članov ni mogoč. Iz tako pripravljenih jedil ne more izhlapiti niti trohica dišavnih in drugih snovi.

Ta iznajdba je za naše gospodinje velikega pomena, ker štedi hrano, kurivo, čas in delo. V tem loncu nič ne prekipi in se tudi ne more nič prismoditi. Ni nam treba več stati pri štedilniku, ampak zadostuje, da — ko nam dopušča čas — vse potrebno pripravimo — ostalo pa Artov lonec poskrbi sam v neverjetno kratkem času. Trd, suh fižol, vampi in druga taka živila, ki se sicer kuhajo po več ur, so v njem mehka že v pol ure.

Lonec,* ki je za naše pre zaposlene gospodinje velika olajšava pri vsakdanji kuhi, se dobi v petih velikostih in to za 2—3, 3—4, 4—6, 6—8, 8—10, 10—12 oseb.

Kuharica.

Hitro pripravljena špinačna juha.

Dve pesti osnažene in oprane špinacije zreži z mesnim strojem. V kozi pa razgrej za jajce sirovega masla, prideni drobno zrezano čebulo, špinaco, pest drobtin in ščep popra ter pokrito duši četrt ure. Nato prilij 1½ l gorke vode, osoli in kuhaj vse skupaj 10 minut, prideni še žlico kisle smetane in, ko prevre, zlij na opečene krušne rezine.

Telečje zarezance (karmenateljci) v kislični omaki.

Preslanini 1 kg zarezance, položi jih v kozo, dodaj za drobno jajce sirovega masla, postavi v pečico, da se nekoliko opečejo, nato prideni dve žlici kisle smetane, košček limonove lupine in osoli. Ko dušiš še četrt ure, jih položi v drugo kozo; v ostalo mast deni žlico moke; ko se vse nekoliko zarumeni, prilij zajemalko juhe in pest posebej dušene in pretlačene kislice, prideni še žlico kisle smetane in, ko prevre, vse skupaj razreži, zarezance naloži na krožnik, oblij z omako in postavi z ocvrtimi krompirjevimi rogljiči in vrvicami na mizo.

Telečji zrezek v smetani za bolnike s sladkorno boleznijo.

Štiri majhne zrezke potolci, prav malo jih osoli in jih v masti po obeh straneh rumenkasto zapeci. Prideni k zrezkom tri žlice smetane, osnaženo sardelo in nekaj žlic juhe. Ko v tej omaki zrezki prevro, jih položi na krožnik, oblij z omako in obloži z limonovimi krhlji.

Stročji fižol s holandsko omako.

Skuhaj krožnik fižola, kuhanega odcedi in stresi v skledo ter ga oblij s holandsko omako.

* To pripravo si lahko ogledamo pri tvrdki J. Zalta, trgovina z železnino v Ljubljani. Iz knjižice, ki je pri omenjeni tvrdki na razpolago, je razvidno, kako se lonec uporablja.

Shranjevanje stročjega fižola na štajerski način.

Fižol operi, ga na obeh koncih obreži in zreži na poševne kosce. Nato natresi v zažvepljan sodček na dno za prst na debelo soli; potem za 4—5 prstov na debelo fižola, zopet sol, nato fižol itd., dokler ni sodček poln, nato položi po vrhu preluknjan pokrov in ga obteži s kamenjem. Kadar potrebuješ fižol, ga pred uporabo namakaj 12 ur v mrzli vodi. Pripravlja se kakor svež.

Posušen stročji fižol.

Napol zrele stroke fižola na obeh koncih obreži in jih strši v zavreto, slano vodo (na 1 l vode žličico soli). Ko hoče fižol zavreti, ga naglo stresi na rešeto, da se odteče, odcejeni fižol raztresi po deski ali rešetu in ga postavi na solnce, da se suši. Nato ga suši tudi še v pečici toliko časa, da je tako suh, da zašumi, ko ga primeš. Fižol shrani v vrečici v suhi shrambi. Kadar potrebuješ fižol, ga prejšnji dan namoči v mlačni vodi, drugi dan vodo odlij in ga zopet zalij s svežo toplo vodo. Nato zavri krop, ga osoli in stresi vanj osoljeni fižol ter ga kuhaj do mehkega in ga uporabljaj kakor sicer svež fižol.

Holandska omaka.

Ubij v lonček celo jajce in še en rumenjāk, prideni sok četrt limone, 4—6 žlic vode fižolovke, za drobno jajce sirovega masla in pol žličice moke. Postavi lonček na ognjišče in zmes razmota kakor za »šatō«, da naraste, ter s to omako takoj oblij fižol in ga postavi kot samostojno jed z dušenim rižem na mizo.

Zdrobov narastek s kavno peno.

Zavri pol litra mleka ter ga prav malo osoli. V to zavreto mleko stresi 4 polne žlice pšeničnega zdroba, ki si ga pravkar zmešala s 4—5 žlicami mrzle vode, odstavi na kraj ognjišča, da nekaj minut počasi vre. Nato prideni dve žlici sladkorne sipe, nekoliko vaniljevega sladkorja in dve kavni žličici kakava. Ko vse skupaj še nekaj minut vre, stresi ta narastek v tri skodelice, ki si vsako prej zmočila z mrzlo vodo. Te postavi za 1 do 2 uri na hladno, da se narastek ohladi in strdi. Ohlajenega stresi na majhen krožnik in oblij s kavno peno. Ta narastek malo stane in je zelo priljubljena jed, posebno za otroke. Pa tudi odraslim dobro tekne, zlasti v poletnem času.

Kavna pena.

Skuhaj osminko litra močne črne kave, jo precedi in prideni dve žlici sladkorne sipe ter kuhaj četrt ure. Nato napravi sneg dveh beljakov in mu prilij med vednim mešanjem kuhano kavo.

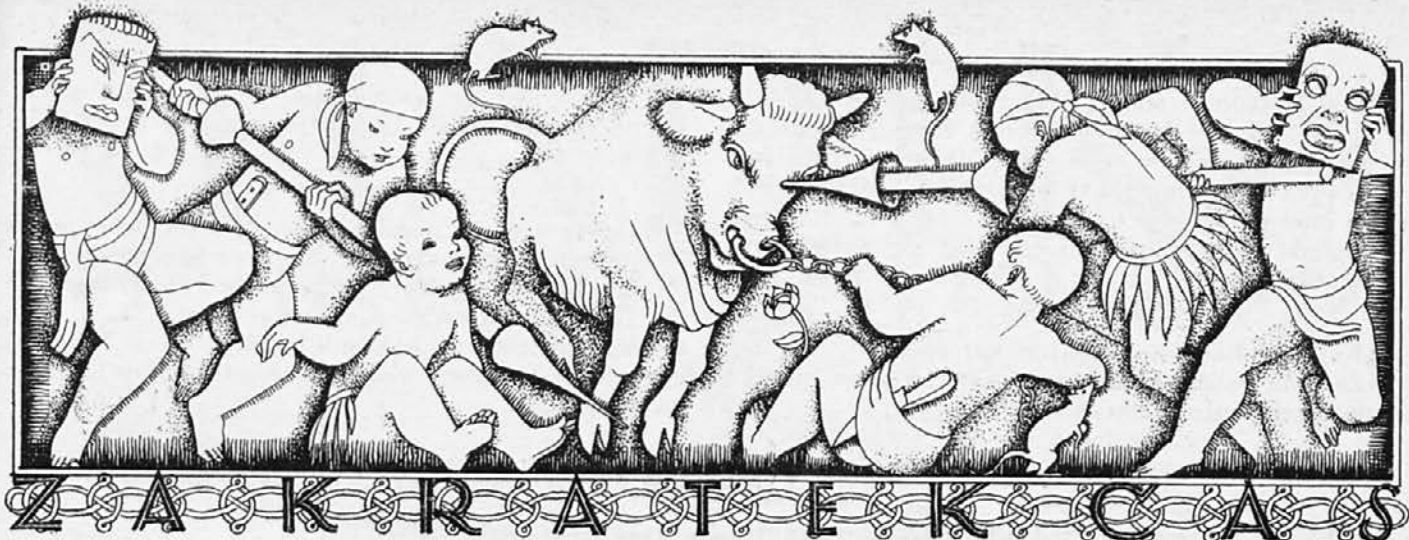
Zdrobov narastek z ocedkom, kuhanim sadjem ali mlečno kremo.

Zavri četrt litra vode in četrt litra mleka, prav malo osoli. V zavreto stresi štiri polne žlice pšeničnega zdroba, ki si ga pravkar zmešala s petimi žlicami mrzlega mleka, in postavi zdrob bolj na kraj ognjišča, da počasi vre. Ko 15 minut vre, ga odstavi, prideni žlico sladkorne sipe, en rumenjāk in, ko se nekoliko ohladi, še sneg enega beljaka. (Drugo pa napravi tako kakor prejšnji narastek.)

Malinova mezga.

Stresi v kozo liter malin in prideni 70 dkg sladkorja, pokrij in pusti čez noč stati. Drugi dan jih postavi na ognjišče in kuhaj 10 minut, stresi jih takoj v kozarce in ohlajene zaveži.

M. R.

Smešnice.

Začaran klobuk.

Neki mrzel zimski dan je sedel gospod kontrolor Maselj s svojimi soigralci v kavarni in z vnemo tarokiral. Kavarna je bila precej polna in to je povzročilo, da se je nekoliko boječi Maselj večkrat ozrl na svojo garderobo. Kakor je znano, se tatovi površnikov in klobukov klatijo v različnih podobah najrajši po kavarnah, in zlasti kvartavci so izbrane žrtve teh rokomavhov. Mračilo se je in natakariji so začeli prižigati luči.

Maselj je bil pravkar izgubil solo in je ježno gledal okoli sebe, zlasti na tisti kraj, kjer je bil obešen njegov klobuk. Mahoma se silno prestraši — njegovega klobuka ni bilo več. Maselj je takoj vstal, da bi se prepričal. Na obešalniku ga ni bilo, na tleh tudi ne. Iskal je po sosesčini, a — klobuk je izginil. Kaj zdaj?

Nekdo izmed nešteti zaplečnikov je prevzel njegovo igro in Maselj je hitro odšel, da si v sosednji trgovini kupi nov klobuk. Prvič: ni mogel pol ure daleč brez klobuka domov hoditi; drugič: kaj bi »ona« rekla, če bi prišel razoglav iz kavarne.

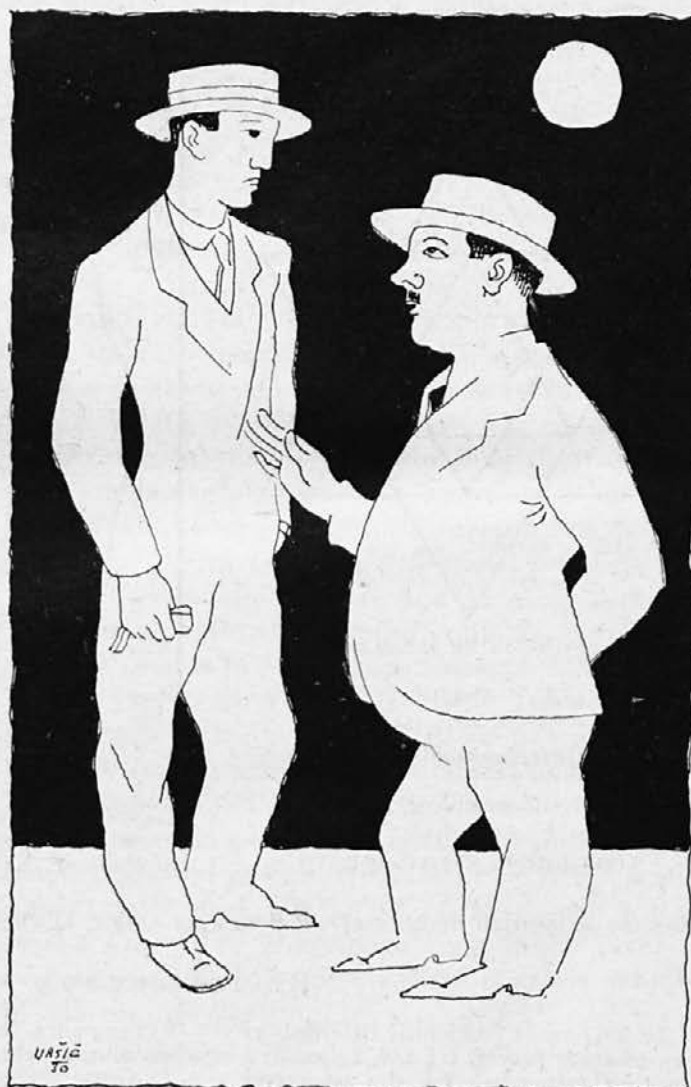
Kupil si je torej klobuk, ki ga je prav za prav itak že potreboval; stari namreč že zdavnaj ni bil več salonski in zato je Maselj izgubo tem laže prebolel. Tudi mu je znala prodajalka s svojo zgovornostjo vsiliti klobuk boljše vrste in znatno boljše volje je stopil gospod kontrolor spet v kavarno, obesil klobuk na tisto mesto, odkoder je bil stari izginil, in začel spet tarokirati. Doživel je veselje, da se je sreča obrnila in da je začel posebno pogosto dobivati. Ob določeni uri se je tarok nehal. Maselj je ves srečen pospravil svoj dobiček in vstal, da pojde. Obleče površnik, dene klobuk na glavo in se poslovil od svojih tovarišev. Mahoma nekaj čudnega prešine njegove možgane. Kako je to, da se novi klobuk tako izvrstno oprijemlje glave, dočim ga je prej nekoliko tiščal in je prodajalka rekla, da bo to v nekaj dneh pri kraju? Vzame torej klobuk z glave, ga pogleda in — res: notri je bila pritrjena njegova vizitka — njegova vizi... vraga, kako je pa to? —

Bil je njegov stari klobuk, ki ga je bil prej pogrešil — njegov novi klobuk pa je izginil!

Kritika.

»Ali se Vam ne zdi, da ta dama s čustvom poje?«
»Béžite, béžite! Ko bi imela kaj čustva, ne bi pela!«

Poklic je premenil...

»Veš, s službami ni nič. Zato sem začel trgovati s pohištvom.«

»Res?? — Pa si že kaj prodal?«

»Seveda! Svoje pohištvo že vse.«

Naraven kes.

Mati je svojega sinčka Makseljna pošteno oštela, ker je bil šel k sosedu jabolka krast. Ko pogleda mati čez nekaj časa spet v sobo, sedi Maksel v kotu in bridko joka. »No,« mu pravi dobrovoljno, »zdaj vidiš, da nisi imel prav!«

»Seveda vidim,« ihti Makselj, »saj me zadosti po trebuhu ščiplje.«

Težavno delo.

»Kaj pa toliko pišete? Saj se kar potite!«

»Žena bi rada predavala o pravicah žene, pa ji moram predavanje jaz sestaviti!«

Stražnikova tožba.

»Pes vzemi vse avtomobile! Če prepočasi vozijo, jih ne smem zapisati, če vozijo hitro, pa številke ne vidim!«

Priljubljenost.

(Iz časniškega poročila o slavlju službene petindvajsetletnice gospoda kaznilničnega ravnatelja.)

»... Kako priljubljen je bil gospod slavljenec tudi pri bivših kaznjencih njegovega zavoda, kaže njih živahna udeležba pri bakljadi prejšnji večer. Nič manj nego devetintrideset ovadb radi žepnih tatvin je prišlo na oblastvo.«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič - Domen, Raunizza, Gorizia, Italia.

Zlogovnica.

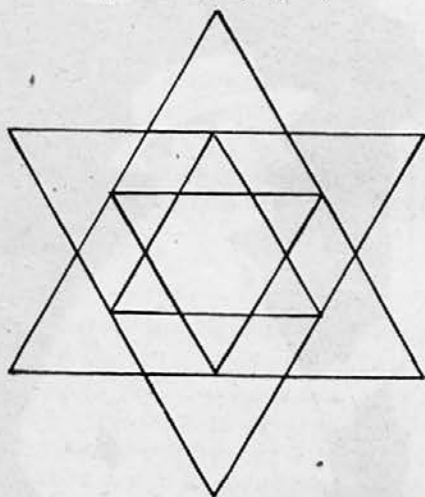
(Miroljub, Vižmarje.)

Njiva, škuka, pesa, maska, dleto, okno, teta, koža, slama, pehar, glumec, vera, pogreb, krilo, pisar, zoher, britev, orač.

Zamenjaj v vsaki besedi prvi zlog z drugim, da dobiš nove besede. Dobljeni novi zlogi ti povedo izrek.

Z eno potezo.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

Kako narišeš ta lik z eno potezo?

Ost.

(M. R., Stari trg.)

Hdbneijnvrešonžaodijnaeekzjeou.

Zapomni si!

(Edi, Celje.)

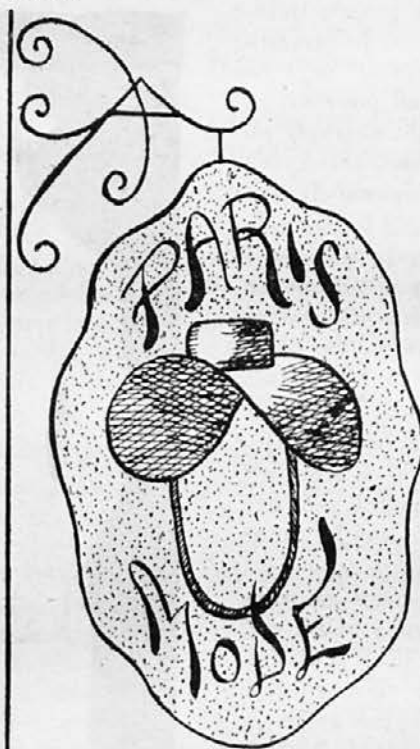
LOVHOMESOSELADORBADI

Užaljene ženske.

(Plašnik, Škofja Loka.)

Za glavno nagrado.

Trgovec z najmodernejšimi klobuki si je omislil nad svojo trgovino takle izvesek:

Ženske, ki so vajene ugank, pa so ta izvesek brale ugankarsko in so bile zelo užaljene. Kako so brale?

Skrit pregovor.

(-zl-, Ljubljana.)

L a e v v v g v . p . - ž j a a c o c n . -
e r t e n e - o i n o - o e

Enačba.

(France, Središče.)

$$(4^a - 11^d + 8^e + 14^b - 19^c) - (7^c + 10^d - 0^a + 14^f + 4^e - 11^g) + (9^a + 2^i + 0^a - 10^b - 13^c + 14^e) - (15^h + 2^e - 7^j - 0^a + 21^b) = ?$$

Križ.

(Vinko, Tolmin.)

A A A A
A A A A
A A B I I I I I
I J J K K K K L
L L L N N N N N
N O O O O P P P
P P R S
S T T T

Vodoravno in navpično znači: 1. cvečica, 2. korak, 3. divjaki, 4. dobavlja razsvetljavo.

Sorazmerja.

(-ol-, Št. Vid.)

11 : 1 = o : a	5 : 8 = v : j
5 : 10 = k : s	6 : 7 = i : o
8 : 2 = s : j	9 : 4 = i : m
1 : 12 = l : i	2 : 9 = o : e
10 : 5 = m : a	7 : 3 = p : o
12 : 6 = r : l	4 : 11 = s : t

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev ugank v julijski številki.

Iz koledarja. Jemlji tiste dni, ki so označeni zgoraj, t. j. 2, 5, 7 (julij), 5 in 1. V pripombah teh dni pa vzemi črke, ki jih označujejo bodisi zvezek, bodisi dejanje itd. Tako dobiš: Goethe: Faust.

Orakel. Rimske številke pri srednjih kartah pomenijo črke v abecedi: Velike skrbi.

Šifrirana brzojavka. Zaobrnj abecedni red črk: ž—a itd. Dobiš:

Gosta služba, redka suknja.

Črkovna podobnica. Dosti besedi, dosti dobrega ne rodi.

Premestitev. Boljše drži ga, kakor lovi ga!

Napis na plotu. Tudi mir ima svoje junake.

Mreža. V zunanje kvadrate vstavimo črke iz abecede in nato te, kot kažejo črte, v notranje kvadrate. Dobimo: Potrpljenje železne duri prebije.

Izločilnica. Živina, vlada, jedro, knjiga, veja, kres, ovca, rabelj, pošta, voznik, veter, Kočna, riba, kroj: Življenje je sovraštvo, večni boj!

Šaljivka. Zbašnik.